

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

№ 23 (2654)

Пятніца, 8 чэрвеня 1973 года

Цана 8 кап.

Гэты чэрвень юнакі і дзяўчаты з Магілёўскага завода шпачкага валакна імя В. Куйбышава захаваюць у сэрцах на ўсё жыццё. Пад небам Масквы гучалі іх галасы, тут, для патрабавальных глядачоў, кружыліся яны ў віхуры танцаў!

На здымках — народны ансамбль танца на Краснай плошчы. «Будзёнаўцы» — выконвае ансамбль. Танец «Вусачы», «Салістка» ансамбля «Валя Друж». Мастацкі кіраўнік калектыву М. Кіракозаў.
Фота Ул. КРУКА.

НА ПЕРАДАВНЫХ рубжках навукі, вызначаючы наступ тэхнікі будучыні, працуе таленавіты калектыў Інстытута фізікі АН БССР — аднаго з вядучых навуковых цэнтраў у галіне оптыкі і квантавай электронікі.

У сценах Інстытута не раз збіраліся самыя прадстаўнічыя форумны вучоных.

Глыбокая цікавасць да творчасці беларускіх вучоных прывяла сюды і незвычайных для Інстытута гасцей — пісьменнікаў, мастакоў і кампазітараў. Тут 5 чэрвеня адбыўся семінар творчых работнікаў, арганізаваны Цэнтральным Камітэтам Кампартыі Беларусі.

У многіх удзельнікаў сустрэчы яшчэ свежыя ў памяці хваплючыя падзеі леташняга семінара творчых работнікаў у Докшыцкім раёне. Там, знаёмячыся з планами і справамі сельскіх механізатараў, хлебарабаў, жывёлаводаў, яны сваімі вачыма ўбачылі крокі камуністычнай навіны, якая пераўтварае родную зямлю, духоўнае аблічча яе гаспадара — чалавека. Гэта паездка натхніла работнікаў мастацтваў на стварэнне новых твораў, прысвечаных людзям сучаснай вёскі, героіцы іх напружаных будняў.

Той жа пафас працы і пошуку, накіраванага на практычнае вырашэнне задач, пастаўленых XXIV з'ездам КПСС перад савецкім народам, такія ж героі ўдарнай вахты п'яцігодкі, дастойныя паэм і песень, паўсталі перад творчымі работнікамі і ў іх новым падарожжы ў свет лазераў, распаленай гарачэй за сонца плазмы, разгаданых таямніц спектра, законаў ператварэнняў рэчыва.

З праблемамі, вырашэнню якіх аддаюць свой талент і веды больш як 600 супрацоўнікаў Інстытута фізікі, удзельнікаў семінара пазнаёміў яго дырэктар — акадэмік АН БССР, Герой Сацыялістычнай Працы, двойчы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Барыс Іванавіч Сцяпанаў.

Ніхто з гасцей — ні паэты Максім Танк і Аркадзь Куляшоў, ні прازیкі Іван Мележ і Іван Шамякін, ні драматургі Кандрат Крапіва і Андрэй Макаёнак, ні кампазітары Рыгор Шырма і Іосіф Жыновіч, Уладзімір Алоўнікаў і Анатоль Багатыроў, ні мастакі Міхал Савіцкі, Анатоль Шыбіёў і Май Данцыг, ні іх сабратаў па літаратуры і мастацтву спецыяльна не займаліся праблемамі фізікі. Але нікога з іх не пакінуў аб'якавым расказ вядомага савецкага вучонага аб станаўленні і развіцці Інстытута.

1955 год — дата яго нараджэння. У штаце — 13 супрацоўнікаў. Большасць з іх — навiчкі ў навукі.

1973 год. У Інстытуце працуе 14 доктараў навук — буйных вучоных, многія з якіх стварылі ўласныя навуковыя школы. Прычым 13 з

іх выраслі ў самім Інстытуце. Разам з імі працуе каля 100 кандыдатаў навук, у пераважнай сваёй большасці падрыхтаваных тут жа.

— Ці даўно мы адчувалі вастрэйшы недахоп кадраў тэарэтыкаў і эксперыментатараў, — гаворыць В. Сцяпанаў, — а сёння на рахунку нашага калектыву 50 кандыдатаў навук, падрыхтаваных для Беларусі і брацкіх рэспублік.

Дырэктар расказвае аб тэхнічнай аснашчанасці Інстытута, які мае самае сучаснае абсталяванне і ўсё неабходнае для пастаноўкі самых складаных доследаў, аб практычнай аддачы яго лабараторый.

Лаканічныя фразы вучоных, які прывык да дакладнасці, сухія лічбы. Але як красамоўна гавораць яны аб

У лабараторыі члена-карэспандэнта Акадэміі навук СССР, прэзідэнта Акадэміі навук БССР М. А. Барысевіча (другі справа).

САЮЗ НАВУКІ І МАСТАЦТВА

ПІСЬМЕННІКІ, МАСТАКІ І КАМПАЗІТАРЫ—ГОСЦІ БЕЛАРУСКІХ ВУЧОНЫХ

пастаянных клопатах партыі і ўрада аб развіцці навукі ў Беларусі, аб поспехах самой гэтай навукі.

Вядучыя вучоныя, кіраўнікі лабараторый запрашаюць удзельнікаў семінара ў падарожжа па краіне фізікі. І хоць гутарка дырэктара падрыхтавала гасцей да нязвычайнасці сустрэч, уражанні ад іх былі часам падобныя на сустрэчу з цудам.

Практычна Інстытут вырашае адзіную комплексную задачу — узаемадзеянне святла і рэчыва. Але якая шырокая гэта «вузкая» тэматыка!

У адной з лабараторый лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР малады вучоны В. Мастоўнікаў знаёміць пісьменнікаў, мастакоў і кампазітараў з прыборам, які носіць паэтычную назву «Вясёлка». Гэта цуда-лазер, які генеруе на загаду аператара выпраменьванне любой заданай частаты хвалі. Вынаходства лазераў на растворах арганічных фарбавальных, стварэнне першага ў айчынай тэхніцы апарата, які ўмее «перакрыць» лазерным праменем любую частку спектра, — адна з слаўных старонак у яркім летапісу Інстытута.

«Вясёлка» адкрыла незвычайна шырокія магчымасці для накіраванага ўздзеяння на атамы і малекулы рэчыва. Яна стала неабходнай хімікам і медыкам, біёлагам і метэаролагам.

...У пакоі — надзвычай складаны, вагой у тону і вельмі дарагі імпортны апарат. А на ім, як на сталі, прымасціўся яго мініяцюрны сабратаў па «прафесіі», які

каштуе ў тысячу разоў дэкашавей. Гэты «малыш» — выдатны аналізатар саставу рэчыва на малекулярным узроўні. Ён створаны на аснове выкарыстання дысперсійных інфрачырвоных фільтраў, распрацаваных пад кіраўніцтвам загадчыка адной з інстытуцкіх лабараторый, члена-карэспандэнта АН СССР, прэзідэнта Беларускай акадэміі М. Барысевіча.

Больш, чым дазваляла праграма, затрымліваліся ўдзельнікі семінара ля вялізнага 50-метровага басейна ў лабараторыі, якая вывучае заканамернасці распаўсюджвання святла ў паветры і вадзе. З павагай аглядалі яны прыборы, якія зрабілі падарожжа па ўсіх акіянах Зямлі. Створаныя далёка ад мора, у Мінску, доктарам фізіка-матэматычных навук А. Івановым і супрацоўнікамі яго лабараторыі, гэтыя прыборы дапамаглі савецкім акіянографам правесці ўнікальныя даследаванні ў марскіх глыбінях.

Разам з іншымі прыборамі, створанымі тут, лазерныя канструкцыі ўпэўнена ўваходзяць у арсенал сродкаў, якія дапамагаюць чалавеку змагацца за чыстату атмасферы і вады, бацьчыц у акіянскай тоўшчы таксама далёка і востра, як у светлы дзень на роднай зямлі.

Нямала цікавага аб даследаваннях у галіне лазераў, што працуюць у рэжыме частых успышак, даведаліся госці ад кандыдата фізіка-матэматычных навук А. Рубанава. Але асабліваю, на гэты раз чыста прафесійную цікавасць удзельнікаў семінара выклікала знаём-

ства з работамі беларускіх фізікаў у галіне галаграфіі. Літаратары, кампазітары і асабліва мастакі, не скупячыся на захапляючыя воклічы, любаваліся дзіўнымі карцінамі, нібы ажыўшымі на плоскім, ледзь затуманеным тайнісам фізікаў шкле. Вось самазвал БелАЗ, які можна аглядзець з усіх бакоў, зверху і знізу. Вось гуляючыя ўсім колерамі вясёлкі беларускія крыштальныя вазы, якія паварочваюць па волі гледача свае ўзорыстыя грані...

Натуральнасць колеру, рэчывасць, аб'ёмнасць адлюстравання на паказаных гасцям галаграмах — зарука будучых сустрэч з прыгожым для кожнага савецкага чалавека. Бо вучоны ўжо даказалі прынцыповую магчымасць галаграфічнага тэлебачання.

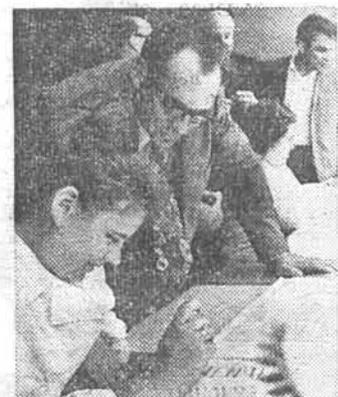
Неабсяжныя гарызонты выкарыстання магутных імпульсных лазераў і плазмы прыдчынілі гасцям кандыдаты фізіка-матэматычных навук Л. Мінько, Л. Бахір і В. Плюта. У ходзе іх разказаў прагрымелі два магутныя выстралы. Спачатку прамень лазера, які валодае магутнасцю моцнай электрастанцыі, быццам папяросную паперу, прабіў тоўстую металічную пласціну. А затым накіраваныя струмені «чацвёртага стану рэчыва» — плазмы з тэмпературай у 20 тысяч градусаў, вырваўшыся з невялікага апарата, у тысячныя долі секунды выпалілі адтуліну ў сталёным звыштрывальных лісце.

У гэты момант многія ўдзельнікі семінара, напэўна, ўспомнілі аб смелых гіпотэзах пісьменнікаў-фантастаў, якія становяцца рэальнасцю нашых дзён. Але калі першая сустрэча з плазмай выклікала пачуццё здзіўлення, то неўзабаве, убачыўшы, як плазменная гарэлка ў руках супрацоўніка Інстытута, нібы масла, рэжа тоўстыя лісты нержавеючай сталі, не пакідаючы акаліны, імгненна ператварае ў выдатны адзелачны матэрыял простую цэглу і бетонныя блокі, госці фізікаў пераканаліся, які велізарны практычны эффект абячаюць даследаванні і знаходкі вучоных Інстытута ў галіне фізікі плазмы.

Даведаліся яны і аб іншым. Сотні новых практычных прымяненняў лазераў, крышталюў, плазмы, знойдзеных вучонымі, з'яўляюцца надзвычай важным, але нібы «пабочным прадуктам» на шляху да галоўнай мэты. А гэта мэта — вивучэнне законаў, якія вызначаюць тую ці іншую ўласцівасць матэрыі, высвятленне яшчэ

— Чаго тут больш — лірыкі ці фізікі? — разважае Максім Танк.

І прازیка Алеся Асіпенку зацікавіла праца вучоных.

не пазнаных яе таямніц, пранікненне ў сакрэты жыцця малекул і атамаў.

На шляху да гэтай мэты вучоныя Інстытута тэарэтычна прадказалі, а затым пацвердзілі эксперыментальна рад важнейшых заканамернасцей, якія існуюць у прыродзе.

Іменна гэтыя фундаментальныя даследаванні, якія з'яўляюцца вынікам цеснай садружнасці тэарэтыкаў і эксперыментатараў, што складалася ў калектыве Інстытута, служаць галоўным крытэрыем поспехаў даследчага цэнтра. Адкрыццё ж кожнай новай з'явы, эфекту, заканамернасці нязменна цягне нараджэнне новых тэхнічных сродкаў, якія дзейна паскараюць тэмпы навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Толькі малую частку інстытуцкіх лабараторый убачылі ўдзельнікі семінара. Вельмі шмат часу запатрабавала б больш дэталёвае знаёмства з работамі фізікаў. Але, паводле слоў пэтра Анатоля Вялюгіна, у гадзіны экскурсіі кожны ўдзельнік семінара розумам і сэрцам адчуў, як творчасць людзей навукі расшырае ўла-

Тлумачэнні дае дырэктар Інстытута, акадэмік В. І. Сцяпанаў (другі злева).

КАНДИДАТЫ НАРОДА

Письменнікі ў доктара фізіка-матэматычных навук Р. Г. Жбанкова (другі справа).

ду чалавека над прыродай, творыць дзіўную паэзію ведаў.

— Мне думаецца, — сказаў ён, — што само існаванне ў нашай роднай Беларусі такіх навуковых цэнтраў, поспехі нашых вучоных — адзін з найбольш яркіх і хваляючых прыкладаў росквіту рэспублікі, таленту яе народа.

Сярод удзельнікаў семінара — аўтары дзесяткаў раманаў, апавесцей, паэтычных зборнікаў. Але гледзячы на маляўнічыя вокладкі тоўстых манаграфій беларускіх вучоных, выдадзеных не толькі ў СССР, але і перакладзеных на рускую, польскую, румынскую і іншыя мовы, яны па-доброму зайздросцілі фізікам і ў той жа час, як калегі па яру, ганарыліся вынікамі іх карпатлівай творчай працы.

На глыбокія роздумы аб месцы вучонага ў «рабочым страі», аб яго ролі ў грамадстве, аб эфектыўнасці яго работы навяла пісьменнікаў, кампазітараў і мастакоў гэта сустрэча. Заслугі ў навуцы вызначаюцца не вучоным званнем і не пасадай, якую чалавек займае, а яго канкрэтным укладам у прагрэс навукі і тэхнікі, у іх заўтрашні дзень.

Сустрэча з таленавітым калектывам Інстытута фізікі пераканала ўдзельнікаў семінара ў тым, што яго работа будзе ў поўнай адпаведнасці з высокімі патрабаваннямі, якія сёння прад'яўляе да навукі жыццё. Пазнаёміўшыся з радам лабараторый Інстытута і іх супрацоўнікамі, дзеячы літаратуры і мастацтва востра адчулі напружаны рытм, якім запоўнены будні вучоных, убачылі суровую прозу іх штодзённых пошукаў, незлічоных эксперыментаў і бяссонных начэй, высокую паэзію радаснага выніку, які ўвечнае цяжка намаганні содзень людзей.

У Інстытуце ў гэтым годзе абараняюць дысертацыі больш за дваццаць яго супрацоўнікаў. І кожная работа — гэта канкрэтны ўклад у тую або іншую галіну фізікі, гэта адкрыццё новых, яшчэ не зведаных дарог у навуцы. І ў той жа час дысертацыя для большасці з іх толькі ключ да дзвярэй, за якімі — вялікі і цяжкі шлях пошукаў і знаходак, бескарысліва і верная служба народу.

У другой палавіне дня пісьменнікі, кампазітары і мастакі пазнаёміліся таксама з работай навукова-вытворчага аб'яднання. Тут арганічна спалучаюцца навука з вытворчасцю, хутка рэалізуюцца навуковыя ідэі і распаўсюджваюцца. Аб'яднанне ўключыла ў сябе дзесяткі даследчых лабараторый і канструктарскіх бюро. Гэта адна з найбольш прагрэсіўных форм арганізацыі вытворчага працэсу, заўтрашні дзень нашай прамысловасці.

Выкарыстоўваючы ў рамках аб'яднання шырокую кааперацыю, адзіны план навуковых распрацовак, высокую

аснашчанасць навейшай тэхнічай, разумнае пераразмеркаванне кадраў, прадпрыемствы штогод нарошчваюць аб'ёмы вытворчасці выключна за кошт росту прадукцыйнасці працы.

Самая важная перавага прагрэсіўнай формы арганізацыі вытворчасці — гэта выдзяленне яе на строга навуковай аснове, на якасна новым узроўні адносінаў паміж прадпрыемствамі і асобнымі членамі калектываў.

Кожны работнік аб'ектыўна пастаўлен тут ва ўмовы, пры якіх ён не можа працаваць па-старому, не можа не ўзбагачаць сябе ведамі, перадавым вопытам. Да таго ж характар працы патрабуе ад яго пастаяннай творчасці, штодзённага ўдасканалення майстэрства. Напружаны рытм працы, строга дысцыпліна і высокае пачуццё адказнасці за справу, якой служыш, за вынікі сваёй работы садзейнічаюць немалым поспехам аб'яднання.

Важнасць яго вопыту заключаецца яшчэ і ў тым, што такая ж арганізацыя справы, такія ж магчымасці спалучэння навукі з практыкай закладзены ў любой галіне народнай гаспадаркі.

Як і ў Інстытуце фізікі, удзельнікі семінара пазнаёміліся тут з людзьмі, чыя творчая праца накіравана ў заўтра, чые думкі і справы падпарадкаваны задачам будучыні, хто сёння будзе свае

кова-тэхнічны прагрэс. Вылічыць глыбінны працэс, вылічыць адбываюцца ў нашым грамадстве, стварыць праўдзівыя вобразы людзей, што стаяць на праднім краі навукі і тэхнікі — адно з важнейшых патрабаванняў часу. Звяртаючыся да спраў і думак сучаснікаў, дзеячы літаратуры і мастацтва маюць багацейшую магчымасць зазірнуць у будучыню, убачыць ужо сёння яе парасткі, блізка пазнаёміцца з яе паўнамоцнымі прадстаўнікамі.

Думкі і пачуцці пісьменнікаў, кампазітараў і мастакоў, наважныя знаёмствам з вучонымі, з рабочымі аб'яднання, добра выказаў Іван Шамякін.

— Мы правялі напружаны, але вельмі цікавы дзень, — сказаў ён. — Мы ўбачылі сёння і заўтра нашай навукі і тэхнікі. Але самае галоўнае, убачылі і пазнаёміліся з выдатнымі людзьмі, чыя праца гэтак жа, як і ў нас, пісьменнікаў, мастакоў і кампазітараў, — творчасць, настойлівы пошук новай формы і новага зместу, новых вобразаў і фарбаў. Захацелася даведацца аб іх бліжэй, пранікнуцца іх клопатамі і думкамі, раскажаць аб іх іншым людзям. Мы ад усёй душы ўдзячны фізікам за тое, што яны дапамаглі нам, лірыкам, зрабіць гэта цудоўнае падарожжа ў будучыню. Мы ўдзячны Цэнтральнаму Камітэту КПБ за арганізацыю гэтай сустрэчы, за яго

Кампазітары ў адні з лабараторый.

ўзаемаадносінны па-новаму, як гавораць матэматыкі, «на парадок шышэй» прывычнага ўзроўню.

Творчы семінар прадставіў пісьменнікам, кампазітарам і мастакам багатую магчымасць сустрэцца і пагаварыць з мноствам цікавых людзей, востра адчуць біццё пульсу навукова-тэхнічнага прагрэсу, убачыць вытворчасць, якая адпавядае самым высокім патрабаванням. Такіх калектываў у нас ужо няма і з кожным днём іх становіцца ўсё больш і больш.

Абавязак творчых работнікаў — раскрыць у сваіх творах тыя карэнныя змены ў працоўных ўзаемаадносіннах людзей, у іх свядомасці і жыцці, якія прынёс з сабой наву-

пастаянныя клопаты і ўвагу да нашай творчасці.

У навукова-вытворчым аб'яднанні адбылася ажыўленая гутарка кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КПБ П. М. Машэрава з кіраўнікамі аб'яднання, рабочымі і іх гасцямі — дзеячамі літаратуры і мастацтва рэспублікі.

У рабоце семінара прынялі ўдзел сакратары ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, А. А. Смірноў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ А. Ц. Караткевіч, С. В. Марцалеў, першы сакратар Мінскага гаркома КПБ М. М. Слюнькоў.

Я. ГАРЭЛІК,
І. ПАДАРАЖАНСКИ.

У пяты раз назвалі сваім кандыдатам у дэпутаты Гродзенскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных выбаршчыкі 98-й выбарчай акругі мастака І. В. Пушкова. Днямі ў гарадскім доме культуры адбылася сустрэча з кандыдатам.

Шматгранны і цікавы яго творчы шлях. Нарадзіўся ў 1918 годзе. Закончыў Пензенскае мастацкае вучылішча, удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, кавалер 14 урадвых узнагарод, член КПСС. І. В. Пушкова арганізаваў Гродзенскія мастацка-вытворчыя майстэрні, у якіх працуе з 1946 года. Член Саюза мастакоў СССР, член праўлення Саюза мастакоў БССР. Яго работы прадстаўляліся на абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках. Шэраг карцін набылі рэспубліканскія музеі. У іх мастак тонка і лірычна адлюстравваў прыгажосць Прыняманскага краю.

На IX з'ездзе мастакоў Беларусі І. В. Пушкова быў абраны дэлегатом IV з'езда Саюза мастакоў СССР, у якім прымаў актыўны ўдзел.

Шмат часу аддае мастак грамадскай рабоце. Ён вялікі сябра маладых мастакоў, перадае ім свой вопыт.

Аб усім гэтым гаварылі давераная асоба мастак В. А. Данянку, арыст абласнога тэатра А. І. Бірычэўскі і іншыя.

І. В. Пушкова падзякаваў прысутным за давер'е і запэўніў, што і надалей будзе аддаваць усе сілы служэнню партыі і народу.

І. ЛЯКІН.

Гродна.

Імёны многіх кандыдатаў у дэпутаты мясцовых Саветаў вядомы відаблянам па памятных сустрэчах з мастацтвам.

У выбарчых бюлетэнях па выбарах у гарадскі Савет будзе, напрыклад, імя народнага арыста БССР І. А. Матусевіча. У большасці спектакляў, пастаўленых Беларускай дзяржаўнай драматычным тэатрам імя Якуба Коласа, заняты гэты таленавіты акцёр. Многае зрабіў Іосіф Адамавіч для выхавання маладых арыстаў.

У гарадскі Савет дэпутатаў працоўных балаціруецца і мастак тэатра А. А. Салаўёў.

Заслужаная арыстка БССР Г. П. Маркіна вылучана кандыдатам у дэпутаты абласнога Савета.

Нядаўна ў памяшканні Віцебскага тэатра адбылася сустрэча кандыдатаў з выбаршчыкамі.

Імя заслужанага дзеяча культуры БССР І. А. Серыкава добра вядома аматарам харэаграфіі. Ён адзін са стваральнікаў і бяззменны кіраўнік ансамбля песні і танца «Малодосць» — лаўрэат прэміі ЛКСМБ.

І. А. Серыкаў — кандыдат у дэпутаты Акцябрскага райсавета Віцебска.

А. АРЦЕМ'ЕУ.

Віцебск.

У Касцюковіцкім кінатэатры «Юбілейны» з выбаршчыкамі сустрэўся кандыдат у дэпутаты абласнога Савета начальнік Магілёўскага абласнога ўпраўлення кінэмаграфіі Г. Я. Мануйла.

На сустрэчу сабраліся рабочыя і служачыя прадпрыемстваў і ўстаноў райцэнтра. Суст-

рэчу адкрыў сакратар райкома КПБ В. М. Голубеў. Ён прадставіў слова даверанай асобе — сакратару партыйнай арганізацыі школы-інтэрната М. І. Казлоў, які пазнаёміў выбаршчыкаў з біяграфіяй кандыдата ў дэпутаты, раскажаў аб яго працы і грамадскай дзейнасці.

Г. Я. Мануйла сардэчна падзякаваў за высокі давер і запэўніў, што апраўдае яго. Ён раскажаў прысутным аб ходзе выканання працоўнымі Магілёўшчыны заданняў трэцяга, рашаючага года пяцігодкі, аб тым, што кінарэабілітацыя вобласці дэтарміноўва выканалі паўгадавы план па кінаабслугоўванню насельніцтва.

Ул. ЛАЗАРАУ.

Магілёў.

— Уся краіна рыхтуецца да выбараў у мясцовыя Саветы. Сваімі выбраннікамі — кандыдатамі ў дэпутаты — савецкія людзі называюць самых дастойных прадстаўнікоў рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі, — сказаў сакратар партыйнага камітэта завода «Бальшавік» Вячаслаў Ільіч Зуеў, адкрываючы перадыбарчы еў, адкрываючы сустрэчы з кандыдатамі ў дэпутаты Мінскага гарадскога Савета і Ленінскага раённага Савета дэпутатаў працоўных: дырэктарам станкабудаўнічага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі Георгіем Мікалаевічам Эверсманам, свідравальшчыцай Мінскага інструментальнага завода Янінай Іванаўнай Дылейка, загадчыкам арганізацыйнага аддзела Ленінскага РК КПБ Віктарам Якаўлевічам Цімошчанкам, пісьменніцай Аленай Сямёнаўнай Васілевіч.

Па дарозе на гэты сход мы з Аленай Сямёнаўнай гаварылі аб выбарах, ролі дэпутата мясцовага Савета. З уласнага вопыту (Алена Сямёнаўна трэці раз выбіраецца ў раённы Савет) пісьменніца ведае, якія адказнасць і клопат ляжаць на плячах дэпутата. Да яго звяртаюцца людзі з рознымі пытаннямі і просьбамі, якія трэба вырашыць і якія часам вырашаюцца нялёгка. Прынамсі, у Ленінскім раёне горада Мінска 150 тысяч жыхароў — можна ўявіць, колькі клопатаў выпадае на долю кожнага дэпутата!..

Я адчуў, як ганарыцца пісьменніца аказаным ёй даверам — вылучэннем у дэпутаты райсавета, як хвалюецца перад сустрэчай з выбаршчыкамі, якую адчувае перад імі адказнасць.

Мне, як даверанай асобе кандыдата ў дэпутаты райсавета Алены Сямёнаўны Васілевіч, прыемна было раскажаць прысутным на сходзе аб значным укладзе ў беларускую літаратуру гэтай пісьменніцы, аб яе грамадскай дзейнасці і працы на адказнай пасадзе загадчыка рэдакцыі літаратуры для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Прыемна было бачыць на тварах выбаршчыкаў сімпатыю да свайго кандыдата.

Разважліва і цёпла гаварылі аб сваіх кандыдатах у дэпутаты прадстаўнікі працоўных.

Леанід ПРОКША.

ЖАНРАВАЕ вызначэнне новай аповесці Аркадзія Савелічава прынятае архаічнае — «сентыментальная гісторыя». І гэта зразумела — аўтар імяцца дакладна акрэсліць межы прапанаванага ім ракурсу бачання жыцця, пазбегнуць магчымых крывацокі, адным словам, намякнуць на тыя законы, выбраныя самім мастаком, па якіх толькі і варта яго ацэньваць. Паспрабуем жа праісці ўслед за аўтарам па лабірынтах яго «сентыментальнай гісторыі».

Кампазіцыя «Чалавека і чалавечы» даволі складаная. Вось чаму першым зробіць спробу разабрацца ў гэтай няпростай структуры, варта крыху затрымацца на тых старонках, якія названы аўтарам перагледзіўшай. Апошняя, як і ўсё твор, напісана ад першай асобы. Асоба гэтага — «я» — нейкі Селіван Іванавіч, супрацоўнік Акадэміі навук, займаецца сацыялогіяй, трыццаці гадоў, жанаты, валодае такой бясспрэчнай перавагай, як «мінская прапіска». Усе гэтыя звесткі пачэрпнуты нешасэрдна з тэксту (іх паведамляе, не без моцнай іроніі, сам Селіван Іванавіч). Ёсць у яго і слябы — аспіранты-сацыёлагі, якія, відаць, гэтак жа, як і сам герой, займаюцца праблемамі сучаснай манагаміі, таму што іх пагрозы «перевернуть мир, если он не захочет жить по-нашему», у асноўным зводзіліся, па прызнанню Селівана Іванавіча, да вырашэння наступнай задачы: «Да есть ли вообще в наше время любовь? — продолжали в среду... И так целую неделю».

Што ж, пытанне важнае. Сам герой удзельнічае ў яго вырашэнні не столькі сацыялагічнымі пошукамі (пра іх лічыць за лепшае прамаўцаць, а то і проста называе сябе «учёной крысой»), колькі практычна — пражываючы «седьмой размеренный год» сямейнага жыцця. Але вось у адзін цудоўны дзень 1972 года яго «разумная жонка» едзе ў далёкі сibirскі горад на стажыроўку — «с этого дня и началось моё какое-то странное перерождение». Герой пачынае ўспамінаць мінулае пляцігадовай даўнасці — «Там что-то отставалось, отставалось, как мутная вода, что-то начинало проступать...» І вядома, што яго «намагаваліся на смляные и скомканные времена письма...» (?), і вось ужо ўзніклі «подрнувшие дымкой времени (!) глаза женщины, которую когда-то звали Глашей Забродовой», і вось ужо выразна стаў бачны «след отшумевшей юности», і з'явіўся, нарэшце, «давний пыльный сверток» — тыя самыя, «скомканные временем» пісьмы, на якія па нейкай

таямнічай прычыне («напасты!» — прызнаецца герой) «намагваюцца мысленно» трыццацігадовага сацыёлага, які «нечакана» абудзіўся...

Менавіта гэтыя пісьмы і з'яўляюцца тым важным структурным кампанентам, які заклікае растлумачыць унутраны свет героя, злучыць яго мінулае і будучае, паказаць яго цярпелі шлях вяртання да каханай жанчыны, якую ён калісьці пакінуў. Сем пісьмаў Селівана Іванавіча (дакладней Се Івана — так звала яго Глаша пачынаючы з першага пісьма на працягу аднаго красавікага тыдня 1967 года. Пасля гэтага пяць гадоў шчаслівага сямейнага жыцця. І раптам — дзіўнае перараджэнне! А калі б нікуды не паехала «добрая, очкастая, наивная» і разумная жонка? Няўжо Селіван Іванавіч так бы і застаўся шчаслівым чалавекам, не падазраючы, што ён нинчасны? Ды, урэшце, ці было сапраўды гэтае каханне, ці ўсё гэта плён «про-

вецтва (вось калі ўзнікла праблема сучаснай манагаміі — калі «чалавек і чалавечы» спалі на мядзведных шкурах, тады вось і нявернасць узнікла, а бедны Селіван Іванавіч, сапраўды, тут ні пры чым!) — словам, у прамежках паміж нацягнутымі, надуманымі і няшчырымі скаргамі «Се Івана» на каханую, якая быццам бы пакінула яго, — не-не, ды і прамільгнуць словы, накішталі такіх, як «сацыялогія», «тралейбус», «кібернетыка» і г. д.

Аднак словы гэтыя існуюць асобна ад героя, яны не ачалавечаны, не адухоўлены яго ўнутраным «я». Між іншым, герой, відаць, адчуваючы тут нейкую няўвязку, не стамляецца напамінаць, што ён — «немного мис-

кавы да лёсу сучаснай Джульеты?

«Зачем? Для чего?» — пытаецца сам у сябе герой у сувязі з раптоўна ўзніклым жаданнем трапіць на Ладагу. «А хто яго знае! Хотелось на Ладогу, да и всё тут». Праўда, на Ладагу персанажы «сентыментальнай гісторыі» так і не трапілі. Ды і не да Ладагі, шчыра кажучы, было. Бо тут, у гэтым лядашчым, кволым чоўне адбылася развітанне «навсегда». Аднак развітанне назаўжды яўна зацягнулася — на другі дзень яго працягвалася, ужо ў доме Глашы, — і зноў Глаша паўтарыла — «никогда». Але не будзем спяшацца ліць слёзы над «сентыментальнай гісторыяй» — пасля фатальнага «никогда» герой усё-такі атрымаў кампенсацыю за тое, што ён «кінуў да ног» Глашы Забродавой, — за «дом», «сям'ю» і за «добрае імя». Глаша здалася, даравала — і вось ужо Селіван Іванавіч — галава новай сям'і, новага дома, у якім, дарэчы, і дачка ўжо ёсць.

Вось так «шчаслівы чалавек» зноў стаў «шчаслівым чалавекам», вярнуўся, так сказаць, да свайго звычайнага стану. А што дзялося папастаць некалькі дзён (ды плюс яшчэ сем у красавіку 1967 года) — што ж, гэта даволі звычайна: усялякае шчасце даецца цаной пакут. Ды і ці былі яны, пакуты? Ці не былі яны нячутна і таямніча (вось яна — містыка!) падменены крыху фальшывай, крыху вартай жалю гульнёй у «Селівана» і ў «Селівана Іванавіча», а шчыра кажучы — гульнёй у кошкі-мышкі? Як ні спрабуе аўтар пры дапамозе кампазіцыйнай псеўдааскладанасці выратаваць героя, зацягваючы і прыхаваўчы яго сапраўдны твар — становішча ад гэтага не змяняецца — маленькі, песны «мирок» шэрага чалавека не паглыбляецца, не прыгажэе.

Якая ж цана ўсіх гэтых фатальных пісьмаў, жорсткіх і «апошніх» «прости»? Іншымі словамі, якія маральныя падрахункі «сентыментальнай гісторыі»? Прыгадаем, за што напракае Глаша свайго каханага ў пісьме «пляцігадовай даўнасці»: «У тебя хватило духу полюбить меня, но не хватило духу отстоять свою любовь. Ты не смог пренебречь пересудами, которые обязательно пошли бы...» і г. д. Але вось прайшлі пяць гадоў, і герой «нечакана» (зноў яна — містыка!) перарадзіўся, у яго «хапіла духу» (на жаль — не душы, не духоўнасці) «пренебречь пересудами» — і што ж? — шчасце заваявана, свет цудоўны, разумная жонка ўсё зразумела і па добрай волі адпуская на ўсе чатыры бакі... «Что я мог на это возразить?..» — усклікае герой. Сапраўды, ці можа запарэчыць шчаслівы чалавек, калі сам аўтар «Чалавека і чалавечы» схіляецца ў паноўным маўчанні, відаць, памылкова прыняўшы ўбогага меншачка з кароценькімі думкамі за сучаснага савецкага інтэлігента.

Галіна ЕГАРЭНКАВА.

Се ІВАН ПЕРАРАДЗІЎСЯ...

клятаго воображэння? Як гэта ні сумна, але міжволі прыходзіць менавіта да апошняй высновы.

Як жа піша «Се Іван» пра сваё каханне? Тут «сладкая мука», «вечная боль», «всё пронеслось, как сон...» і «перрон», і «поезд вдаль умчалось» (ужо прамая цытата, а не толькі літаратурная рэмінісцэнцыя). Усё гэта пакутлівы пасаж заканчваецца мяшчанскімі параўнаннямі, праўда, упрыгожанымі сучаснымі атрыбутамі: «Сердце, как разбитая пустая бутылка. Осколки её засели глубоко (асколкі сэрца?! — Г. Е.) и вызывают постоянную, непроходящую боль. Что бы ты разорвалось, глупое сердце! Но оно не разрывается, оно всё так же бьётся, оно — кусок биологического мира, не подвластный нашим желаниям. Вот так».

Ды і ці праўда гэта, што герой А. Савелічава жыве ў 1972 годзе і займаецца адной з архісучасных навук? Можна, аўтар памыліўся, можна, гэта ўжо было ў даўно мінулым часе, скажам, за цяжкімі аканіцамі мяшчанскіх домікаў, дзе галантны кавалер з прыказчыкай прывабліваў купецкую дачку дзівоснымі рамансамі пра тое, што ўсё «было» і «уплыло», пра «сладкую муку» і пра «разбитое сердце».

Аднак не, — то там, то тут, у прамежках паміж летуценнямі героя аб бярозавым крыжы на яго будучай магіле, паміж «жорсткімі» словамі — «никогда» і «навсегда», паміж рэтраспектыўнымі мроямі аб зары чала-

тык». Хто ж ён? Трохі містык, трохі сацыёлаг? Здавалася б, якраз час умяшчацца стваральніку споведзі героя «сентыментальнай гісторыі» — самому А. Савелічаву, падвесці мастацкі падрахунак, аб'ектыўна заявіць аб духоўнай нежыццязольнасці Селівана Іванавіча. Ён і ўмешваецца — двума спосабамі. Першы — лакальны, але вельмі важны для разумення сэнсу «гісторыі». Другі звязаны з галоўным і адзіным апанентам героя — з той самай Глашай Забродавой.

У першым выпадку аўтар уводзіць для характарыстыкі героя вершы сучаснага паэта, вершы трагічныя і цудоўныя, як само жыццё, тым самым падкрэсліваючы сапраўднасць перажыванняў героя. Але, як гэта амаль заўсёды бывае, персанаж, які падпадрадкаваў ужо сабе аўтара, наўрад ці выпусціць яго з-пад свайго кантролю. Герой пачынае нястрымна фантазіраваць — і вось ён ужо бачыць у матыльку, які заляцеў да яго (дарэчы, для матылька і былі прачытаны цудоўныя вершы!), прыгожую і злую наложніцу багатага і злога карліка, а ў гэтай наложніцы — сваю каханую Глашу. А як жа аналогіі з Джульетай? Словам, спляшаецца апраўдацца герой, «я наговорю тебе такого... Поэтому кончаю». Тады навошта, па якому праву і з якой мэтай узнікла гэтая «алегорыя»? Ад праэмернасці «проклятого воображения»? Тады зноў узнікае пытанне: а дзе ж аўтар? Чаму ён маўчыць? Ці, можа, ён абья-

Аркадзія Савелічаў. «Чалавек і чалавечы». Сентыментальная гісторыя. На рускай мове. «Неман», № 3, 1973.

ІМЯ ГЭТАГА чалавека пазначана ў летаніцы беларускага тэатральнага мастацтва. Ён быў выдатным акцёрам, рэжысёрам, арганізатарам. Гэта яму Народныя камісарыят асветы Беларускай ССР даручыў быць мастацкім кіраўніком першага ў гісторыі народа прафесійнага драматычнага тэатра. Яго намаганнямі была сфарміравана група і створаны рэпертуар БДТ-1 (цяпер Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы) які адкрыў сваю заслону пад гукі «Інтэрнацыянала» 14 верасня 1920 года. У галерэі незабыўных сцэнічных вобразаў, створаных майстрамі сцэны рэспублікі, — яго персанажы: трагедыійны і камічныя, дакладныя і маляўнічыя. Ён першы прыцягнуў да ўдзелу ў выхаванні артыстычных сіл і да супрацоўніцтва з тэатрам пісьменнікаў. Шчыры сябра, патрабавальны настаўнік, самаадданы працаўнік, Фларыян Ждановіч — фігура яркая, каларытная, змястоўная.

Такім ён і паўстае на старонках кнігі Аляксея Атрошчанкі, якая з'яўляецца «першай ластаўкай» ў даследаванні жыцця і дзейнасці артыста. Аўтар сабраў і сістэматызаваў багаты фактычны матэрыял. Ненадворна біяграфічныя звесткі і гістарычныя факты наогул уводзіцца А. Атрошчанкам у тэатразнаўчую літаратуру ўпершыню.

Мабыць, адной з вартасцей кнігі (на яе чытач зверне ўвагу) з'яўляецца тое, што Ф. Ждановіч улічаны ў канкрэтныя гістарычныя працэсы, сучаснікам і ўдзельнікам якога

З-ЗА КУЛІС — У КНІГУ

ён быў. Малады аргыст з юнацкіх гадоў быў уцягнуты ў вір грамадскай барацьбы пачатку нашага стагоддзя. Ён фарміраваўся як мастак пад уплывам рэвалюцыйных пераўтварэнняў, калі працоўныя ўзяліся на хвалю змагання за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне. Тэатр у розных формах і праявах адлюстроўваў рост прядомасці народа, які рашуча ламаў ланцугі вялікарускага шавінізму і буржуазнага нацыяналізму. Як гэта адбывалася, і паказана на старонках кнігі А. Атрошчанкі.

Аўтар храналагічна аднаўляе этапы станаўлення артыстычнай трупы на Беларусі, з якой пасля і склаўся Першы БДТ, — Таварыства Беларускай драмы і камедыі. Прасачыўшы за ўсім перыядамі арганізацыі і дзейнасці таварыства, А. Атрошчанка занатоўвае факты, якія сведчаць аб тым, што Ф. Ждановіч быў аднадумцам, прымаў і нёс далей эстафету ад Ігната Буйніцкага і Янкі Купалы, абаяраўся на духоўныя і творчыя сілы Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Уладзіслава Галубка, Максіма Багдановіча. З прыгод і пакут, што выпадалі на пільнае прафесійнае тэатра Беларускае, вынікае ўражанне аб мужнасці людзей, якія свядома і сумленна супрацьстаялі ворагам сапраўднага адраджэння культуры, розным прэзідэнтам на п'едэстал «вызвольцеляў» нацыі. Лепшыя прадстаўнікі літаратуры і мастацтва чуйна прыслухоўваліся да сацыяльных навалыні свайго часу і ведалі, «у якім змагацца

стане». На службу контррэвалюцыянерам розных афарбовак яны не ішлі.

Аргументаваны і пацверджаны дакументамі прадстае перад чытачом складаны працэс, які адбываўся і ў самім таварыстве. Гэтае аб'яднанне артыстаў было, вядома, трагічнае вываду А. Атрошчанкі, у пэўны перыяд — «арэнай напружанай і ўпартай барацьбы двух напрамкаў у тэатральным мастацтве Беларусі». Адным з іх быў напрамак, якога прытрымліваўся Ф. Ждановіч з напачатку, — служэнне працоўнаму народу і перадавым ідэалам часу; другім, прадстаўленым перш-наперш архірэакцыянерам Ф. Аляхновічам, была спроба, як піша аўтар кнігі, каб «муза скінула з сябе чырвоны плашч, якім ахуталі яе більшавікі». Гісторыя зрабіла канчатковыя высновы, і цяпер былія адэпты варожых народаў поглядаў забытыя, а такія палсядоўныя змагары за ідэйнае і рэалістычнае мастацтва, як Ф. Ждановіч, заслужылі нашану сацыялістычнага грамадства.

Чытачам будзе цікава сачыць за тым, як барацьба за прагрэсіўную плынь у тэатральным мастацтве 1905—1920-гг. на Беларусі праходзіла і ў творчым напрамку (у кнізе разглядаюцца спектаклі і аналізуюцца трактоўка п'ес акцёрамі і рэжысёрамі), і ў арганізацыйным, і ў фінан-

савым. Дадзена і геаграфія вандровак таварыства і яго артыстаў, якая дыктавалася завірухамі першай сусветнай вайны, рэвалюцыі, грамадзянскай вайны. Прыведзены выказванні газет той пары, цытуюцца архіўныя паперы, рукапісныя і друкаваныя мемуары сучаснікаў падзей. У прыватнасці, каштоўныя звесткі пачэрпнуў А. Атрошчанка з успамінаў Я. Дылы і Я. Рамановіча, з нататак Т. Бандарчык, з гутарак з А. Ільінскім і з іншых крыніц.

Значым, што ўрыўкі з дакументаў і з мемуарных прац аўтар тактоўна ўводзіць у свой тэкст. Часцей за ўсё спасылка на крыніцу арганічна ўплываецца ў ход разважанняў і высноў даследчыка. Ён не бярыць на сябе ролі «сведкі», а працуе як летанісец-біёграф, які добра сумленна і паслядоўна «пятае» старонкі гісторыі. Элементы аўтарскага захаплення адчуваюцца толькі тады, калі А. Атрошчанка дае, скажам, сваё ўяўленне аб тым, якім быў спектакль, які іграў ролі (у прыватнасці, Ф. Ждановіч) у «Раскіданым глядзе», або ў «Паўліцы» ці ў «Пісаравых імянінах», але і тут ён прытрымліваецца фактаграфіі. Разам з даволі багатым ілюстрацыйным матэрыялам, змешчаным у кніжцы, гэтыя спробы «аднавіць» колішнія выступленні ацэнаў на сцэне паказваюць яркае ўражанне і пераконваюць у справядлівасці галоўных высноў даследчыка. Больш таго, часам нарыс чытаецца так, што з'яўляецца на момант адчування, нібы вось зараз «з-за куліс» выйдзе да публікі сам герой, Фларыян Паўлавіч Ждановіч. Гэта каштоўны эфект.

Кажучы, нашы недахопы — працяг найбольш вартасцей. Нешта падобнае хочацца сказаць і пра працу А. Атрошчанкі! Ён наблізіў да таго стану, калі яму, біёграфу, адкрывалася магчымасць і

на самой справе «вывесці з-за куліс» артыста, але гэта не адбылося. Мы маем на ўвазе старонкі, прысвечаныя дзейнасці Ф. Ждановіча 30—40-х гадоў. Чамусьці гэтаму перыяду адведзена са ста кніжных старонак толькі... дзесяць. І напісаны яны надзвычай паспешліва і суха. Быццам «пад заслоную» аўтар абмежаваў сябе задачай прывесці амаль з энцыклапедычнай стрыманасцю адны інфармацыйныя звесткі. Гаворыцца, што Ф. Ждановіч пераклаў на беларускую мову п'есы Кальдэрона, Фрэдэра, Мальера, Горпага, лібрэта оперы «Русалка», наладжваў дзейнасць тэатральнага музея, іграў галоўныя або вельмі значныя ролі ў спектаклях «Мяцеж» і «Брані-поезд 14—69», здымаўся ў мастацкім кіно, пастанавіў «Кастуся Каліноўскага» ў тэатры У. Галубка, быў рэжысёрам-педагогам у Сараўскім тэатральным вучылішчы... Магчыма, А. Атрошчанка «адклаў» на пазнейшы час вывучэнне гэтага перыяду біяграфіі Ф. Ждановіча?

У ЖЫЦЦЕ А ПІСА Н Н І дзеячоў беларускай сцэны запоўнена яшчэ адна «белая пляма». Кніга блізка знаёміць нас з абліччам, паводзінамі ў мастацтве і самаахвярным служэннем народу выдатнага артыста і рэжысёра. Яна чытаецца з дыванам і цікавасцю. Яе старонкі абуджаюць жаданне яшчэ і яшчэ раз аддаць даніну нашану пільнаму беларускай прафесійнай сцэны.

В. ІВІН.

ГЕРОІ, ШТО СТАЛІ БЛІЗКІМІ

Тры апавесці і столькі ж апавяданняў склалі змест дзіцячай кніжкі Сяргея Баруздына, якая выйшла летась у выдавецтве «Беларусь» у перакладзе на беларускую мову Аркадзя Марціновіча. Творы гэтыя пра звычайных савецкіх хлопчыкаў і дзяўчынак, якіх з кожным днём становіцца ўсё больш дарослымі і задумваюцца над жыццём, прыглядаюцца да людзей. Яны нярэдка памыляюцца, але заўсёды застаюцца адданымі добрым, светлым ідэалам. «Месяц і Сонца» — кніжка, якая наводзіць на роздум, выклікае дзіўныя і добрыя пачуцці.

Аповесці «Толькі не заўтра» і «Якое яно, мора» вучаць дзіцей цяжка глядзець на жыццё, не баяцца цяжкасцей. У апошняй узнімаецца і пытанне фарміравання характа-

С. Баруздына, «Месяц і Сонца». Аповесці і апавядання. Мінск, «Беларусь», 1972.

раў 11—15-гадовых. Праўдзіва і паэтычна расказаў пісьменнік аб тонкіх зрухах у душы падлетка ў апавяданні «Трынаццаць год...». Гераіня твора Таня праходзіць праз цяжкія выпрабаванні (у яе загінула маці, якая была геадэзістам).

С. Баруздын параўноўвае жыццё з морам, якое выкідае на бераг усё лішняе і непатрэбнае. Таксама і грамадству непатрэбны людзі, што жывуць толькі для сябе. Жыццё, як і мора, бывае розным: ціхім і бурлівым, ласкавым і непрыветным...

Да глыбіні душы кранае светлы вобраз дзяўчынкі Елкі, якая апранула салдацкі пынэль і загінула на баівым пасту («Яе завуць Елжай»).

Творы пісьменніка напісаны выразна, проста. Шкада, што гэтая паэтычнасць не заўсёды захавана перакладачыкам. Прыкладу некалькі прыкладаў з аповесці «Яе звалі Елжай». С. Баруздын піша:

«Он, робел перед ней, краснел, как перед старшей. Куда делась московская самоуверенность» (тут і далей падкрэслена мною — Р. Л.).

«Играли гармошки, звенели песни, улыбались парни под хмельком, но уже не так, как в прежние дни».

А. Марціновіч перакладае: «Ен нібы баяўся яе, чырванел перад ёю, як перад старэйшай. Куды дзелася яго маскоўская самастойнасць». «Играли гармошки, звенели песни, улыбались хлопцы под чиркай, але ўжо не так, як у першыя (якія?) дні».

Шмат недакладнасцей і ў перакладзе «Ляснога апавядання».

Выданне на беларускай мове лепшых дзіцячых твораў Сяргея Баруздына хочацца толькі вітаць. Пісьменнік сам з'яўляецца прапагандыстам беларускай літаратуры, напісаў некалькі артыкулаў пра творчасць нашых дзіцячых паэтаў і празаікаў. Кніжка яго апавесцей і апавяданняў — добры ўклад у справу садружнасці нашых дзіцячых літаратур.

Радзівалыт
ЛІТВАНАУ.

г. Гомель.

ПРАЦЯГАЕМ РАЗМОВУ АБ ЛІТАБ'ЯДНАННЯХ

КЛОПАТ, ТОЛЬКІ КЛОПАТ...

Думаецца, што пытанні, узнятыя Уладзімірам Кобрынём, («Літ», 26 студзеня г.г.) актуальныя. Сапраўды, літаб'яднанні «варацца ва ўласным саку», іх дзейнасць нейкім чынам не цэнтралізавана.

Патрабуе ўдакладнення і пытанне аб членстве. Бо з гэтага пачынаецца ўся работа. Скажам, паступае пачатковец у Інстытут ці па якой іншай прычыне пакідае родны мясціны, але сувязі з літаб'яднаннем не губляе. Думаецца, яго трэба лічыць «сваім». Член нашага літаб'яднання Іван Паддубіцкі вучыцца ў Мінскім педінстытуце імя Горкага, але падтрымлівае сувязь з газетай, рэгулярна дасылае новыя вершы.

У «мясцовых» літаратурных колах з вялікай годасцю і хваляваннем чытаюць творы прызнаных майстроў слова. А яшчэ лепш пачуць і ўбачыць іх саміх. Сталічныя аўтары Салігорскія любяць.

Шахцёры, хімікі, будаўнікі з удзячнасцю прымалі ў сябе Адама Русака, Міколу Аўрамчыка, Аляксея Кулакоўскага, Враніслава Спрычана... Самымі ўважлівымі іх суб'яднікамі з'яўляюцца члены нашага літаб'яднання.

Такія сустрэчы добра ўплываюць на творчы рост моладзі. На добрую справу часу шкадаваць не прыходзіцца. Ды і наогул, каму, як не пісьменнікам, займацца падрыхтоўкай сваёй маладой змены. Але крыўдна, што не ўсе знаходзяць час, каб сустрэцца з пачаткоўцамі.

Праўда, даводзіцца сустракацца і з іншымі выпадкамі. Некаторыя аўтары, нават і маладыя члены Саюза пісьменнікаў (не буду называць іх прозвішчы) пад капіроўку рассылаюць свае творы ў рэдакцыі розных раённых і аб'яднаных газет. Такія пісьмы часта атрымліваем і мы. Вядома, прыёмна надрукаваць твор пісьменніка, калі ён сапраўды цікавы. Але ж падобная «прапаганда» сваёй творчасці не мае нічога агульнага з элементарнай этыкай пісьменніка.

У. КОУЦІК,

старшыня літаб'яднання пры салігорскай газеце «Шахцёр».

«АГЕНЬЧЫК» — ГАЗЕТА СТУДЭНТАУ

ЗАУСЕДЫ, калі беларускія пісьменнікі прыязджаюць у Пінск, яны знаходзяць некалькі гадоў, каб зайсці да студэнтаў тэхнікума мясцовай і малочнай прамысловасці. Цікаўнасць талкава апраўданая. Некалькі гадоў у навучальнай установе выпускаецца літаратурная нацыянальная газета «Агеньчык». З нумарамі яе пазнаёміліся Адам Русак, Анатоль Астрэйка, Анатоль Варцінскі, Анатоль Гозчанікаў, Ніл Гілевіч, Пятруся Макаль і іншыя паэты.

«Хай гарыць ярчай вогнем агеньчык», які імкнецца стаць агнём — словы гэтыя сваіх старэйшых сяброў добра памятаюць пачаткоўцы, і яны кіруюцца і ў сваёй творчасці. А яшчэ наладжваюць і завочныя знаёмствы. Для ўсіх было прыемна атрымаць ліст з Беларускага ад паэтэсы Ніны Мацяш. Даслала яна таксама і сваё паэтычнае кніжкі «Агонь». З сонечнага Гурзуфа бандэроль не менш прыемная. У ёй — зборнік паэта Леанарда Кандрашэнкі «Сярод ліку»; які выйшаў у выдавецтве «Крым». Аўтар родам з Пінска, тут праўдзю свае дзіцячыя і юнацкія гады.

Добрыя знаёмствы ў пачаткоўцаў і з літаратурнымі Брэстчынамі: Міхаілам Рудкоўскім, Аляксандрам Авенкіным і іншымі. А напярэдадні Дня друку выйшаў святочны нумар «Агеньчыка». Газеце споўнілася восем гадоў. Каля трохсот матэрыялаў розных жанраў змешчана на яе старонках: Гэта — колькасны бок справы, а за ім — паездкі ў Ленінград, наведванні тэатраў, музеяў, выданне машынапісанага часопіса «Юнацтва» і збор бібліятэчкі твораў пісьменнікаў, чыё жыццё і творчасць звязаны з Брэстчынай; конкурсы на лепшае апавяданне, нарыс, верш ці фотаздымак. Двойчы газета «Агеньчык» пабывала ў Мінску на рэспубліканскіх выстаўках творчасці навучэнцаў тэхнікумаў і вузавых студэнтаў. Яна ўзнагароджана Ганаровай граматай Пінскага гаркова камсамолу і Ганаровым дыпламам Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР.

Аўтары «Агеньчыка» — юнакі і дзяўчаты, якія любяць літаратуру. Адны з іх, як браты Раман і Рыгор Шпітальнікавы, пасля заканчэння тэхнікума служылі ў арміі, цяпер зноў у родным горадзе, Наталля Аляшкевіч і Ірына Корчыц толькі вучацца. І хаця ніхто з сённяшніх і ўчарашніх аўтараў «Агеньчыка» яшчэ не стаў вядомым літаратарам, усе яны палюбілі прыгожае, сталі сябрамі літаратуры і мастацтва.

Цікава склалася дарога ў былой студэнткі Таццяны Навумчык. Дзяўчына любіць паэзію, сама піша вершы. Пасля заканчэння тэхнікума працавала на Пінскім мясакамбінаце, стала актыўным рабкорам газеты «Палеская праўда». Цяпер яна працуе ў адной з заводскіх шматтыражак Калінінграда, заканчвае факультэт журналістыкі...

Жыццё, бясконцае і шматграннае, ставіць перад пачаткоўцамі новыя пытанні. Адказу на іх і шукаюць маладыя паэты, празаікі, крытыкі. Наперадзе — новыя творчыя задумкі, планы, творы. З кожным днём «Агеньчык» разгараецца ўсё ярчэй.

А. АЛЬФЯРОВІЧ,
выкладчык мовы і літаратуры Пінскага тэхнікума мясцовай і малочнай прамысловасці.

СЕРЫЯ «Нашы кампазітары» папоўнілася яшчэ адной кніжкай. Яна прысвечана творчасці вядомага кампазітара і педагога Анатоля Васільевіча Багатырова. На маю думку, гэта вельмі змястоўная праца музыкантаў Т. Дубковай панулярызацыйна-навуковага плана. Аўтар кнігі мае ўласны погляд на якасці тых ці іншых партытур або клавіраў кампазітара, часам «ідзе ў разрэз» з традыцыйнымі ацэнкамі багатыроўскай музыкі.

Атрымаўшы шматбаковы па абмалёўцы партрэт творцы, які працуе амаль ва ўсіх музычных жанрах, вядзе плённую педагогічную работу на працягу трэці стагоддзя, займаецца дзяржаўнай і грамадскай дзейнасцю. Ужо на самым пачатку кнігі Т. Дубкова дае сціплую і вельмі трапную агульную характарыстыку «рэалістычнай, эмацыянальна-праўдзівай музыцы» А. Багатырова, раскрывае выток і яе, мастацкую індывідуальнасць кампазітара, сувязі яго творчасці з класічным мастацтвам і нацыянальным фальклорам. Дарэчы, кожнаму раздзелу прадплаславы праграмны эпіграф — выказванні А. Багатырова аб яго дзейнасці. Гэта стварае ўражанне своеасаблівага «дыялогу» аўтара кнігі з кампазітарам.

У кнізе разглядаюцца гады вучобы і станаўлення кампазітара, шляхі, па якіх ён ішоў да вышэйшага мастацтва, да прызнання ягонай музыкі ў рэспубліцы і за яе межамі. Тут Т. Дубкова знаходзіць для свайго аналізу такія ракурсы, якія нават знаёмому матэрыялу надаюць свежае крытычна-даследчае асвятленне.

Многа новага, напрыклад, адкрываем мы ў тым, што сказана пра вакальныя цыклы Багатырова, бо раней у работах пра ягоную музыку гэта галіна творчасці наогул мала разглядалася. Добра звабіла Т. Дубкова, што раскрыла ўнутраную сувязь музычных шуканняў з любоўю да літаратурных першакрынніц, у прыватнасці паэзіі М. Багдановіча, Я. Купалы, Шкавыя названні зроблены даследчыцай і ў багатыроўскіх цыклах на верхах А. Куляшова, а таксама А. Пушкіна і М. Лермантава.

Для такога невялікага па аб'ёму выдання фундаментальна разглядаюцца ў брашуры абелзеныя оперы і сімфоніі кампазітара. Праўда, ад-

чуваючы, што гаворка пра сімфоніі аказалася больш тэхналагічнай, чым эмацыянальнай (а гэта ўскладняе ўспрымальнасць аналізу шырокім колам чытачоў), Т. Дубкова падкрэслівае сваё жаданне «ўвесці ў творчую лэабатарыю кампазітара, паказаць не толькі аб чым ён піша, але і як ствараецца вобраз, якімі сродкамі дасягае кампазітар уздзеяння на слухачоў, што прыводзіць нас у палон да музыкі».

На маю думку, больш даходліва, змястоўна і пераканаўча такое жаданне аўтара брашуры здзейснена на старонках, прысвечаных операм «У пунчах Палесся» і «Надзея Дурава». Па творчы вядзецца размова пра змест, ідэю, стыль і асаблівасці твораў; пра сродкі, вобразы герояў; пра арыгінальнае асэнсаванне кампазітарам фальклорных узораў.

Скажу яшчэ і пра недахопы гэтай цікавай і змястоўнай брашуры. Чамусьці аказалася «забытай» (акрамя фартэп'янага трыо) інструментальна музычна кампазітара — гаворка пра яе атрымалася нейкай скамечаная. Зніклі з поля зроку даследчыцы кантаты А. Багатырова. Беларускія народныя песні ў яго апрацоўцы, харавыя творы патрабуюць больш разгорнутай размовы. Відаць, Т. Дубкова яшчэ будзе пісаць аб усім гэтым. Але і тут варта было б хоць наменціць арыенціры даследавання.

Сустрэкаюцца ў кнізе і асобныя аўтарскія недакладнасці. Напрыклад, Аскар Фрыд і Георг Себасціян ніколі не дырыжыравалі аркестрам Беларускага дзяржаўнага музычнага тэхнікума, які, дарэчы, называўся так, а не «Мінскі тэхнікум». Не меў лачнення да пастаноўкі оперы «У пунчах Палесся» і рэжысёр М. Смоліч; да таго ж у першым варыянце твор называўся «Дрыгва», як і аповесць Я. Коласа. Да Вядлікай Айчынай вайны Ісанаў не Саюз кампазітараў БССР, а Арганізацыйны камітэт Саюза савецкіх кампазітараў. Такія фактычныя памылкі крыўдныя.

Яны не могуць змяніць агульнае добрае ўражанне ад высокага ўзроўню брашуры, якая напісана выразнай мовай, са шчырым жаданнем расказаць пра любімага аўтара кнігі мастака.

С. НІСНЕВІЧ.

ЦІКАВА І ЗМЯСТОЎНА

КЛІМАВІЦКІЯ «ЗАРНІЦЫ»

Літаратурнае аб'яднанне пры раённай газеце «Новае жыццё» працуе не адзін дзесятак гадоў. Некалі тут надрукаваў свой першы верш народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў. Тады газета была акруговай і называлася «Наш працаўнік». Паэзія на старонках змяшчаліся першыя творы цяпер вядомых празаікаў Івана Новікава, Паўла Кавалёва.

Плённа супрацоўнічаюць у газеце і сённяшнія члены літаб'яднання. Чытачы з цікавасцю знаёмяцца з вершамі муляра камбіната будматэрыялаў І. Перагуда, настаўніка Судзілаўскай сярэдняй школы А. Руцкай. Плённа працу-

юць і пачаткоўцы-празаікі В. Кавалёў, М. Языкоў, І. Мінко.

Каля дваццаці членаў у нашым аб'яднанні. Творы некаторых з іх друкаваліся ў газетах «Звязда», «Чырвоная змена», «Сельская газета». Алена Руцкая падрыхтавала рукапіс сваёй першай паэтычнай кніжкі. Вершы пачаткоўцаў можна ўбачыць таксама ў часопісах «Маладосць», «Вожык».

Мацнеюць сувязі з беларускімі пісьменнікамі. У нас пабывалі І. Новікаў і І. Чыгрынаў, П. Кавалёў і А. Пысін, П. Прыходзька і І. Аношкін...

М. МІНЧАНКА,
сакратар літаб'яднання «Зарніцы».

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

ВЫДАВЕЦТВА «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Ул. Аляхновіч. Ля самага небасхілу. Лрычыня замелюкі і навалы. Мастак В. Масцераў. 1973 г. 10¹ стар. Тыраж 7000 экз. Цана 12 кап.

Вытокі песні. Аўтабіяграфіі беларускіх пісь-

меннікаў. Складанне і падрыхтоўка тэкстаў Я. Казека. Мастак М. Шырокаў. 1973 г. 336 стар. Тыраж 5000 экз. Цана 1 руб. 06 кап.

П. Глебна. Паззія барацьбы і перамогі. Артыкулы. Мастак П. Драчоў. 1973 г. 368 стар. Ты-

раж 4000 экз. Цана 78 кап.

А. Махнач. Дзеці крэпасці. Нарыс. Серыя «З артыстаў племя». Мастак Я. Жылін і Г. Малышаў. 1973 г. 48 стар. Тыраж 27000 экз. Цана 7 кап.

Я. Пархута. Ты пайшла ў сонца. Лрычыня аповесці і навалы. Мастак М. Васальга. 1973 г. 112 стар. 7000 экз. Цана 12 кап.

Т. Дубкова. «Анатоль Багатыроў». Мінск. Выдавецтва «Беларусь», 1972.

З-ЗА ПАГРАБКА патыхала мятаю (расло яе там, густой і халоднай, дужа багата), а з боку хаты плыў густы пах мацыёл. Хвалі пахаў адразу змешваліся, дурманлілі свядомасць, а можа, Журылу гэта толькі здавалася, што галава ягоная ходырам ходзіць ад тае мяты і мацыёл?

— Пара ўжо, — у каторы раз паўтарала Надзейка, голас яе, здавалася, быў перавіты любістковым лісцем, і нібыта якасыці хваравітая нотка загучала ў ім, хапаючы за сэрца Журылу, працінаючы яго моцным і глыбокім пачуццём.

— Ужо іду, — адказваў Журыла і зноў цалаваў Надзейку. А калі адрываўся ад яе пакорліва-мяккіх, гарачых ад страсці вуснаў, дык ізноў пачынаў разумець, што не мае сілы крануцца з месца, нават на кароткае імгненне не можа пакінуць Надзейку. Іх развітанне цягнулася бясконца, і кожная хвіля гэтага развітання была для Журылы невыказна мілая і салодкая. — Ужо іду, — паўтараў хлопец і зноў прыпадаў да Надзейчыных вуснаў. Дзяўчына аддавала яму ўсё сваё цяпло, усю сваю пяшчоту.

За паграбком ціхутка стаіўся пачынаць садок, у якім яны, аднакласнікі, прабывалі ад самага ранішняга вечару... Прышоў да дзяўчыны, каб забраць у яе пазычаную на час выпускных экзаменаў кніжачку вершаў. Маўляў, неўзабаве едзе ў Кіеў падаваць дакументы ва ўніверсітэт, таму і вырашыў зайсці перад ад'ездам... Надзейка правяла хлопца да варот, ужо развіталася з ім, і тут раптам надумалася пачаставаць яго яблыкамі. Зайшла ў садок, яна сарвала з галінкі белы наліў — і той яблык нібы адсунуў убок нябачную сцяну, што да гэтага часу стаяла паміж імі. Стаяла і сёння, калі зайшоў да яе ў хату, стаяла і ў школе... Асабліва ж востра адчувалася яна ў апошні навучальны год...

Журыла ўзяў яблык, асцярожна надкусіў — і раптам без усякае прычыны шырока ўсміхнуўся Надзейцы. Яна ў адказ яму таксама весела ўсміхнулася.

А потым, ловячы губамі, тварамі, вачамі касыя сонечныя промні і быццам бы ўзважаючы на сваіх шчоках мяккія вчэрнія цені, якія ападалі з яблыневай лістоты і галін, яны гарача, зацікаўлена гаварылі і пра кніжачку вершаў, якую Надзейка яму вярнула (Журыла не пераставаў дэкламаваць радкі, якія не забываліся і ўвесь час трывожылі напярэдадні выпускных экзаменаў... поле чорнае... праплываюць хмары, вышываюць неба дзівоснымі карункамі... блакіт пралескаў першых... як добра нам з табою!). А Надзейка, не точыся, пазірала хлопцу проста ў вочы, нібыта з душы ў душу пералівала сваю лагоднасць і пакорлівасць і расказвала пра ўчарашнюю паездку з бацькам у лес, пра табунок козак, які яны напаткалі на сунічным прагалку. Расказвала гэтак, быццам учарашняя ўсхваляванасць не мінула яшчэ і сёння... быццам і зараз бачыць яна перад сабою тых палахлівых грацыёзных козак, бачыць іх бег — зладжаны, нейкі нават меладычны. Надзейка, стоячы перад хлопцам, здавалася, ажно свяцілася ўся, і ён быў у палоне таго ззяння, убіраў яго сваёй істотай, чуліва раскрытай насустрэч яе яркай смуглявай красе, кожнаму яе руху, кожнаму слову.

На зямлю ападаў ужо вчэрні змрок, а яны ўсё яшчэ стаялі ў садку. У паветры павеяла прахалодай, пацягнула з-за паркана агурочнікам, памідоравым лісцем. Дзесьці за аколліца раўла худоба, вяртаючыся з пашы, і яе роў чамусьці нагадаў Журылу далёкія-далёкія гукі горнаў. І было добра чуваць, як падаюць у садку самыя дробныя яблыкі.

Зноў і зноў прыгадваў школу, — абоім не верылася, што яна ўжо асталася заду, што нават выпускныя экзамены, якіх яны так баяліся, таксама адышлі ў мінулае. Гаварылі пра школу, бо яна ніяк не хацела кануць у нябыт, усё яшчэ было такое свежае ў памяці... у той час як будучыня ўяўлялася хоць і цудоўная, аднак не зусім выразная... Ім абоім дужа хацелася верыць у сваю светлую і шчаслівую будучыню ды толькі вельмі няпэўнай бачылі яе...

Багата было ўспамінаў. Разам з тым Журыла знаходзіўся ў палоне нейкай жаласлівасці, болю, збытнасці... што вольна неўзабаве паедзе і магчыма, пашанца яму паступіць ва ўніверсітэт. Надзейка таксама будзе вучыцца ў якім-небудзь далёкім незнамым горадзе, і яна так ніколі і не дазнаецца пра яго таемныя пачуцці да яе, пра тое, што ён кахаў яе яшчэ з васьмага класа, хаваючыся, нават самому сабе не прызнаючыся ў тым пачуцці... І чым болей сплывала часу ў летнім садку, чым глыбейшы ападаў змрок, а пасля і ноч, тым няэйз было ўявіць Журылу, што вольна ён хутка пойдзе, так і не раскрыўшы перад Надзейкаю сваёй душы...

«Вось зараз, — думалася яму. — Вось зараз вазьму ды і раскажу пра ўсё і нічога са мною не здарыцца. Прызнаюся — і адразу ж пайду, не чакаючы яе адказу». Яна, магчыма, разгубіцца, здзівіцца пачутаму, але Журыла ўжо не ўбачыць яе разгубленасці, бо ўжо далёка будзе ад таго садка і ад тае хаты.

Але прызнацца ніяк не мог. Здавалася, вялізны камень наваліўся на грудзі, і хлопец не меў сілы адкінуць яго ўбок. А ўжо калі наважыўся ісці, то неяк так атрымалася, што Надзейка няўлоўным рухам паддалася да яго, прытулілася галавою да пляча... І тады ён, яшчэ не верачы ў тое, што адбываецца, абняў яе і гэтак нейкі час трымаў, чуючы, як гулка б'ецца яе сэрца. Потым адшукаў яе вусны, і яны — цёплыя і бязвольныя, з ледзь улоўным пахам кануфэру, бо перад тым яна трымала маленькі пучок каля твару, — адказалі пацалункам. Журыла цалаваў дзяўчыну, але яму не верылася, што ўсё гэта адбываецца на са-

Яўген ГУЦАЛА

МЕСЯЧНАЕ ЗЗЯННЕ

АПАВЯДАННЕ

мой справе, што гэта не створана яго фантазіяй — і сустрэча з Надзейкай; і размова з ёю ў садку, і раптоўны, такі нечаканы рух, з якім яна прытулілася да ягонага пляча.

Колькі часу мінула з тае хвіліны, калі яны першы раз пацалаваліся? Цёмная ноч моўчкі чаравала, і ад яе чараў у глыбокай нябеснай студні вялікія зіхатлівыя зоркі пачалі раптам усё больш драбнець, святло іх паступова блякла, а ўвесь абсяг угары займаўся якімсьці ледзь улоўным, быццам бы ненаaturalным ззяннем. Гэта ўзыходзіў месяц... І калі ўзыходзіў, дык зорак адразу паменшала, пацьмянеў іх бляск, а месяц — велічна-маркотны, па-чалавечы задумлівы — усё плыў і плыў у начной цішыні. І ў ягоным святле неяк дзіўна змянялася Надзейчына аблічча — пад вачмі ляглі шэрыя цені, а ў кутках вуснаў з'явілася штось маркотнае, гаркавае. І позірк зрабіўся нібыта глыбейшы, якісьці як бы запаволены, можа нават паслухмяна-пакорлівы. І Журыла, які ўпершыню цалаваўся з дзяўчынаю, перажываў штосьні падобнае на нервовы стрэс. Яму здавалася нейкімі дзіўнымі і ўласнымі пачуццямі, і закаханы, узбуджаны настрой.

І калі рыпнулі ў сенах дзверы, яны абое ў момант замерлі пад яблыняй, і хлапечы сэрца нібы абліў хто ледзяною валою. Пад вокнамі прашоргалі ногі, сціхлі, а праз нейкую хвіліну пачуўся незадаволены і ўсхваляваны матчы голас:

— Надзейка!

Дзяўчына прытулілася да Журылы, і няпэўная, гарэзлівая ўсмішка затрымцела на яе абліччы. Праз нейкі час пачуліся крокі, зноў сонна рыпнулі дзверы ў сенах.

І ў тую ж самую хвіліну яны пачалі нарэшце развітвацца. Развітанне іх цягнулася таму, што хлопец ніяк не мог адважыцца пакінуць дзяўчыну і пайсці. Ён нібыта баяўся вольна гэта нечакана ўзяць ды абарваць тое невыказна хвалоўчае, нябачнае, што без слоў яляла іх. Яму здавалася страшным вольна проста ўзяць і пайсці — гэты рашучы крок здаваўся яму як абразга іх пачуццям, абразга Надзейчынай даверліваасці...

Аднак урэшце рэшт адважыўся, пайшоў. Спачатку яму нават не верылася, што ён аддалаецца ад Надзейкі, ідзе ад яе прэч. Бо сваё шчокаю яшчэ адчуваў цяпло яе пчакі і дзесьці ля вуха ўлоўліваў дотык — шаўкавісты дотык — пасмачкі яе валасоў; і яшчэ выразна гучалі ў памяці ўсе Надзейчыны словы, гучалі гэтак звараўшліва і пяшчотна... У ягонай душы быццам сонца свяціла, саграваючы ласкавым ззяннем усе яго думкі пра Надзейку, саграваючы ўсё яго пачуцці.

Урэшце, нейкая магутная сіла супыніла хлопца. Магчыма, нявер'е, што ўсё гэта і на самой справе адбылося паміж ім і Надзейкаю?.. Ціхаю вуліцаю, на якой моцна пахла бузіною, вярнуўся да варот, ля якіх нядаўна яшчэ стаялі ўдваіх... Па-ранейшаму струменіў у паветры саладкавы, дурнап'янавы пах мацыёл, які перамяшваўся з пахам мяты. Знаёмая хаціна, заплішчаныя вокны, спала ўжо глыбокім сном. Вакол стаяла цішыня. На нейкі момант здалося, а можа, і сапраўды пачулася — прагучаў, прашалясцеў Надзейчын голас; зляцеў ён, мусіць, з засмяглых ад нястрымнага пачуцця вуснаў. У душы хлопца страпанулася штось радаснае, ударыла вострымі крыламі — і сціхла... сталася. І ў тое ж імгненне зазіяла перад ім стомленае ад гарачых пачуццяў Надзейчына аблічча, і так выразна ўбачыліся гаркавыя ў кутках губ цені... І зноў нібы яркая ўспышка асвятліла хлапечую свядомасць — асвятліла і згасла...

Дадому ісці яму было далёка, бо жыў ён не ў гэтым сяле (тут толькі вучыўся ў школе з васьмага па дзiesiąты клас), а ў суседнім... Апынуўшыся на балышак, задумаўся: звярнуць улева, па дарозе, ці ўзяць трохку правей, да става, і ісці прыбарэжнаю сцяжынкаю — гэтак бліжэй. Павагаўшыся крыху, падаўся ўправа і неўзабаве ўжо крочыў паўз гароды, што даволі крута збягалі да става.

Месяц ужо свяціў высока над галавою, і цяпер усё было заліта яго роўным, спакойным святлом. Хаціны, што бялелі па ўзгорках, сталі быццам бы не ў садах, а ў чорных ценях, якія акамянелі шырокімі хвалямі. Густая зеляніна рабіла гароды яшчэ больш змрочнымі, і калі ля сцяжынікі, па якой ішоў Журыла, паявіліся градкі капусты, дык настабурчанае лісце адсвечвала нейкім нежывым металічным бляскам.

Бераг густа зарос алейнікам, вярбою; дзесьці за высокім чаротам павінна была быць вада — даятаў яе мяккі, цёплы подых. Журыла спыніў крок, прыслухаўся да яе маўчання, да затоенай цішыні... І раптам пачуўся ўсплеск, як быццам ударыў вялізны шчупак. У хлопца мароз па спіне пабег, і адразу цені ад дрэў зрабіліся большыя і ногі нібы свінцовыя сталі, — за кожным кустом мроілася штось грознае і няўмольнае. Журыла ішоў з аглядкаю, а яно, гэтак страшнае, таёмнае ціхутка і прагна старалася перабегчы наперад і зноў прытаіцца за бліжэйшым кустом ля сцяжынікі.

А калі ён выйшаў за аколліцу і зірнуў назад — сяло на ўзгорках спала ціха, мірна, і вербы на лявадах нібы не лісцем былі ўкрыты, а свяціліся прывіднымі месячнымі промнямі, якія нагадвалі сабою доўгія вярбовыя лісточкі. Стаялі вербы ў тым незвычайным убранні, якое, здавалася, курэла срэбным пылам, і Журылу зноў не паверылася ў тое, што можа быць такая чароўная летняя ноч, не паверылася, што быў той садок, была Надзейка, яе абдымкі і што потым вяртаўся пад яе хату, і што на імгненне яму здалося, нібы ўбачыў у паветры яе няясны вобраз, улавіў яе голас. І пашкадаваў, што развітаўся з ёю, што падаўся дадому... Няхай бы ніколі не канчалася гэтая ноч, няхай бы ніколі не пакідала яго пачуццё, што яны назаўсёды звязаны магутнаю сілаю і не могуць жыць адно без аднаго.

Пастаяў і зноў рушыў у дарогу... Цяпер ужо з правага боку адкрываўся шырокі стаў, у якім цяжкаю глыбаю ляжала вада, а па яе паверхні лёгкая і весела плыла месячная дарожка. На процілеглым беразе распасцёрліся палі, пакрытыя маладой збажынай, і прастора там усцяж была ўвіта цёмна-шэраю смугою. Да сцяжынікі, па якой ішоў Журыла, злева таксама падступала поле, сцяглікі шырацы схіліліся

на сцєжку, білі на нагах. Хлопец то адкідаў іх набок, каб не патантаць, то гладзіў даланёю, і яму спадабаўся гэты прыемны колкі дотык.

Месяц плыў па чыстым небе — вялікі срэбны сазан у сінім возеры. Пшанічнае поле слалася ўдалачынь, і па ім быццам бы хадзілі якіясьці празрыстыя цені... павольна рухаліся, потым заміралі. І гонкі сцяблінкі ўздоўж сцєжкі, здавалася, шчыльна спляліся са сваімі тонкімі ценямі і выглядалі нейкімі дзіўнымі, нэрэальнымі, нібы дэсьці побач ці трохку далей хавалася нейкая іх таямніца — нечаканая і незвычайная.

Хлопец пачуваў сябе ў начной прасторы як ніколі добра, душа яго шчасліва птушкаю рвалася ў палёт над зямлёю, хацела лунаць сярод сарабрыстага ззяння, сярод шызаі смугі, якая нібыта ападала з месячных промняў. Пачуваў Журыла гэтак, быццам і Надзейка была дэсьці ля яго, быццам увесь час нябачна ішла следам за ім, і ён колькі разоў нават азіраўся, як бы цешыў сябе надзеяй і сапраўды ўгледзець яе... На жаль, не ўгледзеў, хоць яго і не пакідала нейкая няясная ўпэўненасць, што яна-такі з ім побліз.

Спыніўся. Валожка ці не валожка вытырнула галоўку паміж каласкоў? Сарваў, паднёс да вачэй і ўзрадаваўся, што сапраўды валожка. Толькі цяпер, уначы, палявая краска страціла свой колер, якім цешыла вока ўдзень, а страціўшы — нібыта аслепла, нібыта глухую стала... Ступіўшы колькі крокаў далей, у пшаніцу, сарваў яшчэ адну валожку, гэтую ж сляпу і глухую ў яркую месячную ноч, — і раптам яму закарцела наравіць іх цэлы букет... Не, не сабе, Надзейкі, якая магла быць дзе-небудзь непадалёку ад яго. І хлопец усміхнуўся сам сабе, сваім радасным думкам.

Запахла палыном — невысокі кустік яго рос на лысым лапіку зямлі. Журыла схліўся над кустікам, як быццам хацеў ці то сарваць, ці то паглядзець на яго зблізку, — і тут жа кінулася яму ў вочы суквецце дзікага маку, які рос побач з палыном. Хлопец ля самага караня сарваў кустік, паднёс да твару і адчуў на губах пяшчотны дотык, улавіў пах — кволы і нейкі невыказна дарагі... Пялёсткі таксама былі нібы вытканы з начное цемрадзі, таксама нібы аглухі і аслеплі, бо і макі, як і валожкі, цяпер былі краскамі месячнай ночы.

Вось так ішоў па пшаніцы, якая даходзіла яму да кален, знайшоў яшчэ колькі валожак. Трапілася яму і некалькі рамонкаў... І раптам спыніўся, пільна паглядзеў вакол сябе — і на сіні стаў, і на поле, залітае месячным ззяннем. І зноў здалося, што ніколі раней не даводзілася яму бачыць ні такой чароўнай ночы, не даводзілася чуць гэтакіх цішыні, ні такіх пахаў зямлі і хлеба. Адчуваў, як быццам шырока расплюшчыліся ў яго вочы, як быццам адкрылася душа насустрэч красе свету менавіта сёння... менавіта пасля сустрэчы з Надзейкаю... Штосьці трымцела ў ім, штосьці тонка спявала, як ніколі да гэтага не спявала... І хлопец падумаў: «Нешта робіцца са мною, нешта дзіўнае адбываецца, нібы я вось-вось звяр'яцею... і тады ў думках залячу гэтак далёка, апушчуся ў такія страшныя нетры, пра якія зараз нават і не здагадваюся».

Зноў рушыў па палетку. І ўвесь час прыслухоўваўся, як шархоць пад нагамі падатлівыя сцяблінкі пшаніцы, як сутыкаюцца мяккія каласкі з каласкамі. Дэсьці там, наперадзе, нібыта цені распаўзліся па пшанічнай паверхні, і калі Журыла набліжаўся да іх, то яны ці то знікалі, ці то бязгучна адплывалі далей, і тады яму здавалася, што цені гэтакія ж жывыя і таямнічыя, як і мяккі, пяшчотны дотык валожак.

Далёка-далёка наперадзе пачало вырысоўвацца роднае сяло — цёмная палоска садоў, а над імі, па левы бок, дзе праходзіў бальшак, высока ўскінулі сваё голле дзве старыя таполі. А яшчэ праз хвіліну ў месячных промнях засяцілася гліняная сцяна новай хаты, якая была пастаўлена ў баку ад іншых вясковых будынкаў. Засяцілася і нібы дыхнула ў Журылаў твар цяплом і хатнім зацішкам. А над самою хатаю, не звязваючы на яркае месячнае ззянне, мігцела адзінокая, бледная зорчка...

Раптам Журыла зноў спыніўся, бо яму нечакана здалося, што яго нехта паклікаў. Паклікаў ціхім напеўным голасам, радасным і поўным шчасця — Надзейчыным, такім незабыўным. Хлопец азірнуўся, паглядзеў у бязмежка начнога поля, па якому вольныя прайшоў, быццам праплыў на ягоных хвалях... Нідзе нікога, толькі пшаніца пераліваецца таямнічымі ценямі. Журыла падумаў, што, можа, Надзейка ў гэтую хвіліну выйшла са свае хаты, стала ля варот і пазірае ў вулачку, па якой ён пайшоў. Пазірае і кліча яго, і ёе голас далацеў ажно сюды.

Стаяў, сціскаючы, у руцэ букетік палявых красак... І добра было ў яго на душы, і думалася пра тое, ці хто-небудзь іншы зведаў калі такое шчасце, як ён сёння... Мабыць, нікому не давалася. І хацелася яму абазвацца, паклікаць Надзейку, бо чамусьці верылася, што яна-такі пачуе ягоны голас, як і ён пачуў вольны твар, сярод поля.

На ўсходзе пачало святлець неба — пакрысе, нясмела, а месячнае ззянне запаланіла ўсю прастору, месячнае ззянне ніяк не хацела адпуская з-пад свае ўлады Журылу, трымала хлопца ў палоне, вольны твар, сярод пшаніцы...

З украінскай пераклаў Леў САЛАВЕН.

Пятро РАБРО

Ці мчыцца спадарожнік хуткі,
Ці льецца песня з-за дуброў, —
Ва ўсім мне бачыцца трохкутнік:
Сталь, хлеб надзённы і любоў.

Нябачна ён яднае душы,
Якім жаданы з даўніх пор,
Вядома, не трохкутнік грушы,
А чырвань пяцікутных зор.

У ім — ззянне домнаў, цнота мальваў,
У ім — нятленны дух палёў.
Планету тры кіты трымаюць:
Сталь, хлеб надзённы і любоў.

Трохкутнік гэты песняй слаўлю,
Бо там не возьме сэрца ржа,
Дзе ў гартаваным, моцным сплаве
І праца, й розум, і душа.

Яго мы аплацілі кроўю,
Бо ён — аснова ўсіх асноў,
Бо сталь — магутнасць, хлеб — здароўе,
Ну, а любоў — заўжды любоў.

Гісторыкі, вы фактам тым не грэбуйце,
Тут ёсць заканамернасці свае:
Там, дзе была казацкая Няшкрэбаўка,
Сталіца сталавараў паўстае.

Прасторная, ўрачыста-ясназорая,
Здаецца, з песні выплыла яна.
Прыгледзьцеся, яна сягае каранем
У гнёзды пабрацімаў Багуна.

Не скажучь вам папірусы й пергаменты
Пра тое, да чаго душой дайшоў:
Палац культуры ўзняўся на фундаменце
Абвугленых казацкіх куранёў.

А дзе вятры імклівілі тарпанамі
І дзе тарпаны мчалі, як вятры,
Заводы прарастаюць там цюльпанамі
У багатых на барвы вечары.

А ноч над горадам, як крыга, плавіцца,
Вось-вось пачне яна ў каўшы сцякаць, —
Сябруюць так з агнём запарожсталеўцы,
Як продкі іх умелі сябраваць.

Васіль МЫСЫК

Хто гэту цаліну палёў і траў
Нясмелым крокам патрывожыў першы?
Ці мо казак, што зверна паляваў,
Ці мо рыбак, які тут ставіў вершы?

Ці мо пракладваў тут ардынскі змей
Таёмны лаз, калі, напайшы хціва,
На сёлы вольныя, на нівы,
Ён вёў захопленых у полі жней?

Не, не яны далі табе пачатак.
Такую воль, як ты,
Не выпішучь здабытчыка сляды,
Што забірае ў пчол апошні ўзятак.

Не вытапча вандроўнік-шалалупт,
Які аб далях марыць невядомых.
Я думаю, што тут
Ішоў дадому
Самотны хлебароб — увечары, ўначы —
Халоднаю расою
З рыдлёўкаю або касою
На плячы.

Ён працаваў да поту
І, скончыўшы увечары работу,
Дадому йшоў,
Як сонца на спачын ідзе,
Не выбіраў дарогі,
Бо ногі

Уладзімір ЗАБАШТАНСКІ

У дарогу рыхтуюцца хлопцы да Месяца,
Украіна Дняпро шле ў азораны шлюз.
Ну а мне на кватэру па пошце штотомесечна
Акуратна паштоўкі пенсійныя шлюць.

У юнацтве палоняць нас мары прыгожыя,
Прад якімі ў бяссілі і скалы трымцяць,
Сэрца прагне ў жыцці крочыць шляхам
няходжаным.

Хіба можна ў зацішку свой лёс утрымаць?
Вам, бязвольным, мяне не суцешыць
парадамі,
Што, маўляў, раз такое няшчасце — цярпі!
Пра равеснікаў подзвігі слухай па радыё,
Бо што можаш рабіць ты — бязрукі, сляпы?

У жыцці вы шукаеце толькі спакою,
Баіцеся яго вы удараў і ран.

І прага іх дубовым сокам пеніцца,
А смех — ён з нашых пырскае вачэй,
Бо ў нашых жылах продкаў кроў
праменіцца,
Як наша кроў у праўнуках цячэ.

ВОГНЕПАКЛОННІКІ

Над краем, што з легендамі заручаны,
Расквеціўся вішнёва-шызы німб.
І ці не тут, над гэтымі воль кручамі,
Цяпер багоў — уладароў агню Алімп?

Ці не яны, уладары вялікія,
Раздзьмухаюць агні аж да нябёс
Над плёсамі, блакітам скрозь залітымі,
Над Днепрагэсам — над адным з дзівос?

Іх бачыў я. Нічога звышпрыроднага.
Іх выдаюць усмешкі, можа быць,
Смуглявасць сярод студзень халоднага
Ды ўменне больш рабіць, чым гаварыць.

А так — як мы: зямныя, не абраннікі,
Зусім, зусім звычайныя яны
І мараць, як і мы, — каб дні і раніцы
Не засціў смертаносны цень вайны,

Каб іх сыны раслі у шчасці, радасці,
Каб крочылі у сонечную даль,
І на зямлі, дзе ззялі шаблі прадзедаў,
Заўсёды мірна палымнела сталь.

Як людзі непахісныя, няломныя,
Яны не сумняваюцца ані:
Агні, палаюць што у печача доменных,
Надзейна-ачышчальныя агні...

Ад спёкі вы нібы пакрыты бронзаю,
Вам Праметэямі ў паданнях быць.
Як ідзяце дамоў парою поэзія,
Да дому пакланяюцца дубы.

І з клёкатам мартэнаў безупынным
Зліваецца магутны гул турбін,
І за ракой, за Хорціцаю слыннаю,
Грамоў аркестры гучна граюць гімн.

Цвіркочуць зоркі ў небе, нібы конікі,
Ірдзее свет, жар-птушкамі гарыць...
Хвала вам, землякі-вогнепаклоннікі,
Уладары агнёў і бліскавіц!

С Ц Е Ж К А

Знаходзілі і самі, дзе
Ступаць, каб стомленае цела
Не так балела,
Каб сілу мець і заўтра раніцою,
Праз тыдзень мець,
Праз месяцы, праз годы
Для працы той,
І ты і я з якой
Жылі, жывём
І будзем жыць заўсёды.

Вось тут, здавалася б, прайсці і проста мог,
Але чамусь вільнула сцєжка бокам,
Нібы і роўна,
Ды для чужых ног
Грудок сустрэўся, непрыкметны воку.

А ўслед астатнія ступалі — ўсе —
Па ранішняй і па начной расе,
Ступалі асцярожна, не ламалі
Ні кустіка, ні кветкі, ні сцябла.

Як добра, наша родная Зямля,
Што па табе навек сляды праклалі
Не злыдні, што блукалі уначы,
А мудрыя ратаі і касцы
З нагамі чужымі, што мякка так ступалі,
Што твой зялёны покрыв зберагалі!

А Д К Р Ы Т А С Ц Ь

Вы з вачыма — сляпцы! Не адчуць вам
ніколі,
Як Карчагін-баец цемру браў на таран.
Хай кар'ер свідраваць мне не прыйдзеца
бурамі,

Дзе граніт здабывае сябрына мая,
Ды народжаны, ўзрошчаны іхнімі бурамі,
Не магу спачываць пакалечаныя!

У сініх скалах паззіі воляй нястомнаю
Я абчэсваю словы за камень цвярдзей.
Сэрца зноў да краёў навальніцамі поўніцца,
Я працую, жыву, я твару для людзей.

З імі крочу, забыўшы пра гора і мукі,
Прага жыць і тварыць палымнее, кіпіць:
У іх мільёны ёсць рук — з імі я не бязрукі,
У іх мільёны вачэй — з імі я не сляпы!

З украінскай пераклаў Ул. ШАХАВЕЦ.

«ЮПІЦЕРЫ» ЕДУЦЬ У МАЗЫР

ДА АД'ЕЗДУ на «натуру» здымачнай групы двухсерыйнага тэлевізійнага мастацкага фільма «Індустрыяльная балада» застаўся некалькі гадзін. Касцюмеры ліхаманкава пералічваюць нехлямяжыя брэзентавыя робы і камбінезоны, рэквізітары пакуюць новенькія, у зьяні свежай фарбы камплекты інструментаў... Ці ўсё прадугледжана? Нічога не забыць! Здымкі будуць праходзіць на важным аб'екце дзевятай пяцігодкі — будаўніцтве Мазырскага нафтаперапрацоўчага гіганта. Туды трэба прыехаць экіпіраванымі да «папшыяга гужіка». І, мабыць, нікога не здзівіла рэпліка пажылога асвятляльніка, адра-саваная маладому кале-гу:

— Глядзі, хлопец, каб усё ў парадку было! Яшчэ раз правер прыборы. А то ж перад рабочым класам аб'яславіцца можна...

На «Беларусьфільме» нам казалі, што паста-ноўку «Індустрыяльнай балады» ажыццяўляе нядаўні дэбютант у маста-кім кінематографіе рэ-жысёр Аляксандр Ігішаў. Папярэдняя яго работа — стужка «Вось і лета прай-шло» — адкрывала для глядача дзіўсны, непаў-торны свет дзіцячай ду-шы. Цяпер рэжысёр па-глыбляецца ў новую сфе-ру.

— Для мяне наогул кі-нематограф. — гаворыць ён. — гэта карта без ме-рыдыянаў і паралеляў, якія ты павінен нанесці сам. Чаго прасцей — ас-я-длаць «вернага коніка» і як мага хутчэй імчацца па пратапанай спежцы. Навізнай матэрыялу, па-чэрпнутага з глыбіні жыцця, зацікавіла мяне апавесць Н. Немчанкі «Дзень добры, Галачкін», якая здалася мне вельмі

кінематографічнай. І вось цяпер мы пачынаем пра-цаваць над экранізацыяй гэтай апавесці па сцэна-рыі Барыса Палюнікава. Пастараемся, зразумела, захаваць самае каштоў-нае і непасрэднае з літа-ратурнай перакрыніцы, каб персанажы на экра-не не выглядалі хадуль-нымі, запрограміраванымі. Здараецца яшчэ ча-самі, што кінематограф дэ-манструе нейкія стэрэ-ты-

пы, «блакітныя» істоты, якія з прадстаўнікам ра-бочага асяроддзя не ма-юць нічога агульнага... Мне давялося пабыць на новабудовлях нашай рэспублікі, мы блізка па-знаёмліліся з дзесяткамі рабочых і кіруючых ра-ботнікаў. Было б баналь-ным назваць іх дэманст-ратыўна мошнымі і на-стойлівым, патрабаваль-нымі і прынышчымі. Ніякай «паказухі». — дзе-

лавітасць, прафесіяна-лізм, сумленне... Валод-ваючы ўсім гэтым яка-сцям, яны застаюцца про-стымі і абаяльнымі лю-дзьмі. Нам і хочацца рас-крыць гаму эмацыяналь-ных рыс розных інды-відуальнасцей з рэальна-га рабочага асяроддзя.

— Падбіраючы выканан-цаў. — гаворыць далей А. Ігішаў. — мы ўлічваем не толькі іх знешнія акцёрскія дасягненні, але і псіхалагічны настрой, умненне ўваходзіць у на-лектыў. Ім жа на працягу дзюво серый прыйдзе «пражыць» у вобразах герояў рабочых брыгад, зразумець і асэнсаваць адносіны да таварышаў, да справы... Будаўніцтва Мазырска-га нафтаперапрацоўчага камбіната — гэта сапраў-днае дзеішча сучаснай навукі і тэхнікі, і людзі сабраліся тут дружнімі і надзейнымі. «Калі мы за-кладвалі першы камень у фундамент нашай будоў-лі, — гаварыў нам дырэктар будучага камбіната М. І. Пятроў, — нас бы-ло не больш сотні. А ця-пер тут працуюць тыся-чы юнакоў і дзяўчат з розных куткоў краіны. Прыязджаюць нават цэ-лымі сем'ямі, асядаюць на беларускай зямлі. Мы з радасцю даведалі-ся, што менавіта ў нас будзе здымацца фільм аб рабочым класе. Ду-маю, кінематографісты не памыліліся ў выбары, як-яны гавораць, «натуры».

Зробім усё магчымае, каб дапамагчы ім...».

...Тым часам пакоі на студыі з шыльдамі «Ін-дустрыяльная балада» вызваліліся ад тэрміно-вых грузаў з адрасам — Мазыр. Здымачная група выехала ў рабочае пада-рожжа. Апошняе слова рэжысёра было: «Хвалі-емся...».

А цяпер пра тых, хто будзе здымацца ў новай стужцы. На ролю брыга-дзіраў двух брыгад, якія саборнічаюць паміж са-бой, запрошаны Мікалай Секціменка і Юрый Ка-морны. З беларускіх ак-цёраў трэба назваць Ба-рыса Уладзімірскага, які будзе здымацца ў філь-ме разам са сваім сынам Аляксандрам. У ролі На-дзі выступіць таленаві-тая актрыса Ніна Зоткіна, якую глядачы добра ве-даюць па шматсерыйна-му тэлевізійнаму маста-цкаму фільму «Двое ў да-розе». Запрошаны для ўдзелу ў фільме і артыст Рускага тэатра БССР імя М. Горкага К. Верамей-чык...

«Юпіцеры» на здымач-най пляцоўцы ў Мазыры падрыхтаваны, каб сваім святлом абазначыць мес-ца падзей новага кіна-твора.

С. ВІКТАШОУ.

На здымках — выка-наўцы роляў у фільме «Індустрыяльная балада» Н. Санько і К. Верамей-чык.

З НАТАТАК
КІНААПЕРАТАРА

ПЛЯЧО ТАВАРЫША

ЧАСЦЕЙ за ўсё пра апера-тара гавораць тады, калі фільм гатовы, даюць ацэн-ку яго творчым вынікам. Мабыць, гэта і справядліва. Мне хочацца падзяліцца роздумам аб працы тых, хто з'яўляецца маім калега-мі, сказаць пра людзей, чыё плячо я павінен адчуваць, каб працаваць самому больш упэўнена.

Творчы лёс звёў мяне з Вікта-рам Іосіфавічам Пасынкавым. Мы працавалі разам на пяці карцінах.

Калі я здымаў першую карціну, то быў у два разы маладзей яго; цяпер мы неак «падраўняліся», сталі калегамі.

Ён — майстар дакладнай апарату-ры. У яго абавязкі ўваходзіць са-чыць і забяспечваць спраўнымі кі-накамерамі, якія б працавалі ў любы час і пры любым надвор'і, — у дождж, у снег, пры марозе і ў спякоту. Каб працаваць без браку. Бездакорна.

Памятаю яго першы прыход на зды-мачную пляцоўку, калі здымаўся фільм «Каханая» рэжысёра Р. Вікта-рава. Адзнялі кіламетры два плёнкі, паглядзелі і доўга не маглі абмяняцца позіркамі. Амаль што увесь матэрыял — брак. Барахліла камера...

І замест ранейшага супертэхніка нам далі новага.

Прыехалі на пляцоўку.

Акуратна апрануты, спакойны «на-вічон» Віктар Іосіфавіч устанавіў камеру. Зарадзіўшы стужку, доўга і, здавалася, вельмі марудна правяраў яе ход, мяняў аб'ектыў, лустэрнам падсвечваў аякца рамы, нешта там рабіў пэндзілкам...

Займаючыся яшчэ сцягнаты іншых спраў, я назіраў і за яго нетаропкай манерай работы, маўчаў, не прыспеш-ваў. І ён таксама маўчаў, потым на-крыў камеру белым пакрывалам (здымкі праходзілі на натуре) і неак даверліва сказаў: «Мы гатовы». Так проста, як добры артыст гаворыць: «Есці пададзена». Знялі эпізод. Зды-маем яшчэ дзень, два, тры... І кожны раз — «Мы гатовы». А мы, здымач-ная група, хвалюемся: ці добра ат-рымаецца? Ці не будзе зноў брак?..

Глядзім матэрыял — усё ў парад-ку! Задума рэжысёра і аператара — на стужцы!

З таго дня прайшло восем гадоў, за гэты час знята пяць карцін. Ка-лі сабраць усё ў адно, то атрыма-ецца больш 150 кіламетраў стуж-кі... І Віктар Іосіфавіч мы лічым галоўным вынаходцам — яму на-лежыць мноства рацыяналізатар-скіх прапаноў, арыгінальных тэх-нічных прыстававанняў, знаходак. Тут і пераробленыя камеры, і ка-шэціраванае ўладкаванне, і выраб

складаных апраў для аб'ектываў камер, на якія яны раней ставі-ліся...

У чалавеку не гасне іскра твор-часці. Ён ведае, што знайсці спо-саб аблегчыць працу кінаапера-тара азначае паскорыць здымачны працэс, сэканоміць час і грашовыя сродкі на карціне, спрыяць ажыц-цяўленню мастацкіх задач.

Фільм «Чорнае сонца». Вялікая сцэна ў перапоўненым аўтобусе, дзе Мусомбэ — не прэм'ер ужо, а ўцякач, едзе па афрыканскай краі-не. Вядома, можна было б зняць гэтую сцэну на рыр-экране, як гэта і робіцца ў многіх фільмах. Але та-ды б не было ні пейзажу ў пыле за вокнамі, ні рухомай камеры — не было б дакладнасці, праўды.

Мы папярэдне раіліся з рэжысёрам А. Спешневым. Уважліва ён мяне вы-слухаў і нічога не сказаў. Праходзіць дзень, два. Маўчыць. Пачынаю пра-панавань розныя ідэі. Слухае, маў-чыць. Я ўжо выдахся, і гаворыць больш ніяма аб чым.

— Усё? — пытаецца ён, а сам чэр-ціць на кавалку паперы нейкую пля-цоўку.

Потым гэтую «пляцоўку» па-май-стэрску арганізаваў В. Пасынкаў. Ад-былася здымка. І прыгадзіце, калі ласка, чацвёртую частку «Чорнага сонца» рэжысёра А. Спешнева: там вы бачыце праўдзівыя кадры, нібы зробленыя на бясконцых трактах аф-рыканскай пустыні. А колькі было не-даверу нават у дырэктара карціны С. Тульмана, які думаў, што будзе брак, і нават прыкінуў — колькі бу-дучэ каштаваць пераздымкі...

Лічэ адна сустрэча. Эдуард Садрыеў... Ён — аператар. Робіць тое ж самае, што і я. Але — як? Кожная індывідуальнасць уносіць у агульны працэс развіцця кінема-тографа сваё, адметнае. Адзін — больш адчувальнае, другі — менш. На кагосьці ты звяртаеш увагу не толькі таму, што востр на экраны выходзіць яшчэ адзін фільм і табе цікава паглядзець на работу апера-тара. Бывае, думаеш — а можа гэ-

та наогул мастак, ад якога варта чакаць паглыблення ў новыя твор-чыя даягячэнні. І тады перабіраеш у памяці сустрэчы з ім, аналізуеш зробленае ім.

Кінематограф мае патрэбу ў лю-дзях, улюбёных у яго. І гэта цал-кам дагчыць нашай прафесіі — прафесіі аператара. Ён жа той адзіны, хто, уласна кажучы, зды-мае. У складаным механізме кіна-здымачнай камеры, якая знаход-зіцца ў яго руках, узнікае малю-нак. І па меры яго ўзнікнення на цэлулойднай стужцы становяцца рэальна адчуваальнымі ідэі і воб-разы сцэнарыя, творчыя задумы сцэнарыста, рэжысёра, творчасць мастакоў...

Вельмі вялікая адказнасць апера-тара перад незлічонай аўдыто-рыяй, г. зн. глядачом.

Практычна камера — гэта вочы глядачоў. Ад таго, хто першы гля-дзіць у аб'ектыў, залежыць ска-зіць мастацкую праўду ці правіль-на ўвасобіць драматургічныя зада-чы праз так званы «выяўлены рад».

Пасля выхаду карціны «Ляўцы жу-равы» рэжысёра Міхаіла Калатозава і аператара Сяргея Урусевскага актыў-заваліся мастацкія пошукі ў кінема-тографіе. Дастаткова прынеслі некалькі прыкладаў з дасягненняў савецкага кінамастацтва — «Валада пра салда-та», «Вацька салдата», «Цені забытых продкаў»; на студыі «Беларусьфільм» — стужкі «Масква — Генуя» — рэжысё-ра А. Спешнева пры ўдзеле У. Корш-Сабліна і П. Арманда, аператара А. Булінскага. «Праз могільні» — рэжысёра Віктара Турава і апера-тара Анатоля Забалоцкага. Цікавай была і першая рабо-та аператара Дзмітрыя Зайцава ў карціне «Іван Макаравіч» — рэжысё-ра Ігара Дабралюбава. У гэтых кіна-стужках адчуваўся настойлівы і уда-лы пошук арыгінальных кінематога-фічных выяўленчых сродкаў. Апера-тарты студыі «Беларусьфільм» загава-рылі ўрэшце сваім голасам.

Бывае і пошук дзеля пошуку, у імя моды. Ад гэтага (асабліва аператар-ская моладзь) вызваліецца, набываю-чы ўласны вопыт, вучыцца на сваіх праліках. Адыход ад «моды» — такса-

ма сведчанне творчага станаўлення аператара.

Фільм рэжысёра Віктара Тура-ва «Жыццё і смерць двараніна Чартапханова» многім парадаваў мяне. Асабліва — высокай выяў-ленчай культурай стужкі. Здымаў яе Эдуард Садрыеў. Гэта была яго першая вялікая (каляровая — што вельмі важна) карціна.

«Кадр, зняты ў руху, не заўсё-ды да месца, — гэта самае важ-нае, што можна сказаць у яго аба-рону», — піша ў кнізе «Свет філь-ма» Айвар Мантэго. І гэта спра-вядліва. Рэжысёр разам з апера-тарам карыстаюцца такім прыёмам здымак часцей тады, калі не веда-юць, што важней паказаць у да-дзены момант. Галоўная ж задача аператара — стварэнне ідэальных умоў для глядача, канцэнтрацыя яго ўвагі на галоўным, на змесце кожнага кадра.

Такія прыёмы ў «выкананні» Эдуарда Садрыева ў карціне «Жыццё і смерць двараніна Чар-тапханова» знайшлі сваё месца і спрыялі вобразнаму выяўленню за-думу, яркаму раскрыццю настрою ў пейзажы і ўзаемаадносінах па-між героямі.

Успомнім першае паляванне, паезд-ку на кірмаш і «купанне» радаснага Чартапханова сярод палёў на Малік Адле. Тут цэлы мантажны навалак у сто метраў даўжыняй, з мноствам пла-наў, складаных панарам. Аператар стварае пранізлівы вобраз іччасця ча-лавека, яго радасці, яго стыхійнага характара і дзіўноснай элітнасці з прыродай. І гэты ж мантажны нава-лак стыкуецца з панарамамі зноў — толькі ўжо з Машай у цэнтры, калі яна амаль што крычыць нутром: «Жыць! Жыць хачу!».

Гэтыя сцэны зроблены аператарам на хваляючай мастацкай ноце.

Тут заслуга ўсіх — і рэжысёра Віктара Турава, і Эдуарда Садры-ева, і кампазітара Алега Янчанкі, і гукааператара Аскольда Беклемі-шава. Толькі замацавана ім, кіна-аператарам! Гэта ён наносіць на стужку характар, які стварае ак-цёр Броноса Бабаўскас. Эдуард Садрыеў зняў партрэты Чартапха-нава ў лепшых традыцыйных савец-кай аператарскай школы. У кожна-ым эпізодзе ён падкрэслівае ду-хоўны стан героя. І ўсюды — во-чы, вочы, якія гавораць часам больш за літаратурны тэкст.

Першае з'яўленне Чартапхана-ва — ён, як віхор, уступаецца за

На чаргове пасаджэнне праўлення трэзідуума Саюза кінематографістаў БССР вынесена пытанне «Аб выніках работы IV пленума Саюза кінематографістаў ССР на праблеме «Кінапубліцыстыка і сучаснасць».

Аб форуме работнікаў саветаў кінематографістаў краіны падрабязна расказаў сакратар праўлення СК БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Уладзімір Цяслюк. Прамоўца спыніўся на задачах, якія стаяць перад дакументалістамі рэспублікі ў асветленні гераічнай працы нашага народа ў дзевятнай п'яцігодцы.

У ходзе абмеркавання народны артыст ССР У. Корш-Саблін, рэжысёр І. Дабралюбаў, Г. Сарахатнаў, В. Чацверыноў, аператар Я. Сакалоў, дырэктар аб'яднання «Летапіс» І. Пастухоў, член сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі студыі «Беларусьфільм» М. Фрайман, загадчык сентара тэатра і кіно Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, кандыдат мастацтвазнаўства А. Красінскі і іншыя, прааналізавалі якасць некаторых хранікальна-дакументальных стужак, створаных калектывам аб'яднання «Летапіс», і выказалі шэраг меркаванняў аб палепшэнні ідэйна-мастацкага ўзроўню і далейшага ўздыму баявісткі самага аперацыйнага жанру кінематографіі.

Па абмеркаваным пытанню прынята пастанова. У ёй распрацаваны канкрэтныя меры па выніках, накіраваныя на павышэнне творчай актыўнасці беларускіх дакументалістаў.

Вядомы кінадраматург Аляксей Спешнеў у садружнасці з іншымі аўтарамі і паасобна напісаў за сваё жыццё больш дзвюццаці літаратурных сцэнарыяў. Дзесяць гадоў назад ён звязаў свой кінематографічны лёс са студыяй «Беларусьфільм», паставіўшы па ўласным сцэнарыі, пры ўдзеле У. Корш-Сабліна і П. Арманда мастацкую карціну «Масква—Генуя». Гэта быў яго рэжысёрскі дэбют, яго новае амплу.

І вось на экраны рэспублікі выходзіць яшчэ адна стужка—«Хроніка ночы», своеасаблівы працяг паліцэйскай карціны—«Тысяча агонаў» і «Чорнае сонца». Праблема нацыянальна-вызваленчай барацьбы афрыканскага народа, яго непаспяхлівага рашучасця змагацца за сваю незалежнасць, будаваць новае жыццё, ісці па новаму шляху—даўно хваляюць А. Спешнева, як мастака і грамадзяніна. Фільм адрозніваецца ёмкасцю сюжэта, палітычнай накіраванасцю, яркай акрэсленасцю філасофскай пазіцыі пастаноўчыка, усёго творчага калектыву.

«Хроніка ночы»—другая сумесная работа А. Спешнева і аператара Ю. Марухіна. Здымаліся ў фільме папулярныя артысты. Сярод іх—Т. Коняхава, А. Хадаравічус, Я. Каплян і інш.

ЧАРОЎНАЯ СІЛА ЭКРАНА...

Іх па п'яцібальнай сістэме. Ацэнкі фіксуюцца ў зведзенні для гэтай мэты дэбюту. Пасля слухачы даюць тлумачэнне, чаму яны паставілі менавіта гэта, а не іншую. (Вывішчыце ці ніжэйшую) ацэнку. Напрыклад, фільм «Залатыя рогі» (аўтары сцэнарыя Л. Пацёмкін, А. Роу, рэжысёр-пастаноўшчык А. Роу) атрымаў тройкі і чацвёркі, а п'яцёркаў не было. Такую ацэнку вучні абгрунтавалі тым, што стужка здалася ім не зусім смешнай, хаця там ёсць і традыцыйная бага-яга, і лесуны, і розныя прыгодніцкія здарэнні. Затое на пытанне, ці спадабаліся ім «цуды» ў карціне (мелася на ўвазе работа кінааператара), яны аднагалосна паставілі «п'яцёрку» за майстэрства камбінаваных здымкаў.

Гэта азначае, што юныя глядачы пачынаюць ужо аналізаваць свае ўражанні.

Другі занятак — гэта прагляд у адным з кіназатраў найбольш цікавай карціны. Літаральна ў некалькіх словах і расказваю вучням аб ідэйна-мастацкіх вартасцях фільма і яго стваральніках. Былае, што прагляды адбываюцца без уступу а тым, каб потым пагаварыць пра ўбачаны на экране кінатвор больш падрабязна. За год мы прааналізавалі такім чынам звыш п'ятнаццаці фільмаў.

Асабліва змястоўным было абмеркаванне кінастужкі «А зоры тут ціхія...». На класнай дошцы — прозвішча рэжысёра-пастаноўшчыка Станіслава Растоцкага. Ніякага эфекту. Тады пытаюся, ці глядзелі яны карціну «Дажыгём да панядзелка»? Сярод вучняў адразу ўзнікла ажыўленне. Усе лічаць, што гэта лепшы твор апошніх год. На пытанне, ці хацелі б яны паглядзець яшчэ адну работу гэ-

тага кінаматографіста, дружна адказалі: так, хочам!

Мне асабіста было вельмі цікава, як успрымаюць вучні новы фільм С. Растоцкага «А зоры тут ціхія...». Папрасіла іх перадаць свае думкі ў пісьмовым выглядзе.

Прыклад радзі ў вучнёўскіх тэкстах: «...Фільм цікавы таму, што ў ім усё праўдзіва і натуральна. Герой жыўва, актыўны, мужны. Кожны са сваім, непаўторным характарам. Але іх аб'ядноўвае самае істотнае: яны гатовы памерці за ідэалы камунізма». Далей аўтар спрабуе грунтоўна разабрацца ў змесце карціны і піша: «...першая серыя больш разнастайная па характары падзей, другая — больш напружаная... Фільм чорна-белы, але ўспаміны дзвучат аб даваенным жыцці паказаны ў колеры. Відзець, рэжысёр хацеў надкрэсліць, што тыя мірныя часы вельмі дарагія ім. І за тое светлае жыццё яны змагаюцца цяпер з ворагам. На каліровую плёнку зняты таксама эпізоды сучаснага жыцця. Гэтым, як мне здаецца, паказана характэрна мірнага жыцця на зямлі, за якое загінулі дзвучаты».

Ацэнка, на мой погляд, разумная, правільная, хоць і выказана пакуль што трохі наіўна. Дык жа заняткі і праводзіцца з мэтай развіцця ў дзяцей умешна самастойна аналізаваць цікавыя з'явы ў кінематографіі.

Наладжваюцца і такія вопыты. Кінапрагляд спыняецца на завязцы драматычнага дзеяння фільма і глядачам прапануецца самім дапісаць далейшы змест, зрабіць кульмінацыю і развязку. У выніку атрымліваецца некалькі своеасаблівых сцэнарных распрацовак. Пасля гэтага мы глядзім стужку цалкам. Кожны з удзельнікаў прагляду абараняе свой варыянт, даючы тлумачэнні, чаму ён разыходзіцца з экраным творам. Такія заняткі я лічу таксама карыснымі. Па-першае, яны развіваюць фантазію, па-другое, набліжаюць вучню да разумення драматычнага законаў, нарэшце, выходзяць эстэтычны густ.

Мабыць, мой вопыт патрабуе ўдаскладнення, удасканалення. Цікава было б, калі б газета «ЛІМ» часцей пісала пра такія эксперыменты ў галіне кінаадукацыі школьнікаў.

Э. КОРНЕВА,
метадыст Дзяржаўнага Камітэта
Савета Міністраў БССР
па кінематографіі.

З вялікай цікавасцю прачытала артыкул В. Святлова «Экран збірае дапытлівых» (штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» за 12 мая 1973 года).

Дзяцей варта вучыць глядзець фільмы таксама, як вучыць чытаць ці пісаць. Можна і трэба шырэй выкарыстоўваць экран для мастацка-эстэтычнага выхавання ў школе. Аб гэтым гавораць і даследаванні Акадэміі педагагічных навук ССР, і праект эксперыментальнай праграмы па «Асновы кінематографіі» для выкладчыкаў эстэтычнага курса ў 9—10 класах агульнаадукацыйных школ, які цяпер знаходзіцца на разглядзе ў Міністэрстве асветы ССР.

У якасці эксперыменту кінафакультывы пачалі дзейнічаць у рэспубліцы некалькі гадоў назад. Вопыт паказаў, што пазнавальная і эстэтычная функцыя экрана дае цяпер больш адчувальны ўплыў на юных глядачоў.

Як кіраўнік факультыва ў СШ № 62 г. Мінска, я складала праграму на тры гады з разлікам на 8—10 класы. Для дэманстрацыі фільмаў мы маем у сваім распараджэнні вузкапланачную апаратуру «Украіна». Гэтага праўда, недастаткова, трэба звяртацца да дапамогі да гарадскіх кіназатраў.

За мінулы навуцальны год слухачы факультыва пазнаёміліся з гісторыяй нямога і зараджэннем гукавага кіно, з творчасцю рэжысёраў С. Эйзенштэйна, Ус. Пудоўкіна, Ф. Эрлера, братоў Васільевых. Вучні пазнаёміліся з работамі рэжысёраў — стваральнікаў неўміручай кіналеніі.

Асноўная ўвага засяроджваецца на праглядзе і разборы фільмаў актуальнага рэпертуару нашых кіназатраў. Кожны занятак пачынаецца прыблізна так: на спецыяльнай дошцы размешчаны назвы фільмаў мінулага тыдня, школьнікам прапануецца аца-

менькага чалавека Недапоскіна (цудоўна гэтую ролю выканаў Юры Мядзведзеў). У ім моц, сіла. І—вочы, якія праціаюць маланкай. І — незабўныя кадры!

Або буйныя планы Машы і Чартапханавы ў млыне. Колькі тут тонкага жывапісу, колькі тугі ў колеры і атмасферы!

Можна было напамінуць і сцэну спевакоў, ды бадай і ўсю карціну.

Фільм здымаў чалавек, улюбёны ў кінематограф, здольны адчуць і раскрыць на экране характэрна тургенеўскай прозы.

Цяпер Эдуард Садрыеў здымае фільм «36 вагонаў» (назва ўмоўная) па сцэнарыі Івана Шамякіна. Рэжысёр гэтага фільма В. Нікіфарэў, які зусім надаўна атрымаў дыплом конкурсу-агляду кінастудыі «Беларусьфільм» за ўдалы дэбют (стужку «Зімародак»). Я працію яго сказаць некалькі слоў пра таварыша па рабоце — аператара Эдуарда Садрыева.

— Аб ім мала сказаць, што ён добры аператар: такіх не так ужо мала. Што гэта выдатны майстар — не скажаш такеама, бо ўсяму свой час. Але паміж гэтымі двума вызначэннямі — сённяшні Садрыеў: ён сапраўдны кінааператар. Перш за ўсё таму, што ўмее працаваць. У мастацтва, як вядома, гэта ўменне — рашаючае. Яго працаздольнасць здзіўляе. Ён можа быць лг камеры цэлымі суткамі. Вялікасны да сябе, упарты і настойлівы шукальнік самых лепшых варыянтаў, так званых «аптымальных»...

Я ведаю гэта яшчэ па першай нашай сустрэчы на тэлефільме «Бераг прынясе Люські». Прадуючы ў паралельнай экспедыцыі, бачыў яго і ў рабоце над «Жыццём і смерцю двараніна Чартапханавы».

У яго не бывае паўз. Калі ён не здымае, то чытае, слухае музыку, піша... Суткі навывлет. Рэдка я сустракаў людзей з такой здольнасцю сканцэнтравана на самым цікавым і патрэбным. І таму Садрыеў—чалавек рознабакова адукаваны. І таму — у яго добры і строга густ. Ён ведае і адчувае колер нутром, любіць рух у кадры, як сродак кінаадукацыі чалавека, жыцця. Наогул яго прафесійнае ўменне, яго рамяство дыялектычнае. Ён карыстаецца ім, выходзячы з драматычнай сутнасці матэрыялу, які разам з рэжысёрам і акцёрамі раскрывае праз слова, прадметы, прыроду, святло, інакш кажучы, Садрыеў не прыстасоўвае задуму да рамяства, як гэта робяць некаторыя аператары. Яго рамяство падначалена самым сур'ёзным творчым задачам...

Нам застаецца пажадаць новых поспехаў усяму калектыву здымачнай групы, дзе Эдуард Садрыеў — аператар.

Ю. МАРУХІН,
кінааператар студыі
«Беларусьфільм».

АЎТАР МАШТАБНЫХ ВОБРАЗАЎ

СЕЛЕТА слоўнілася сто гадоў з дня нараджэння вялікага рускага артыста, палачніка Станіслава Растоцкага і Нёміровіча-Данчана, рэжысёра і педагога Леаніда Леанідава. З нагоды гэтай даты варта прыгадаць і творчы сувязь яго з маладой беларускай кінематографіяй.

Было тое больш за сорак гадоў назад. Для ўдзелу ў фільме «Яго яснавільможнасць» быў запрошаны Л. Леанідаў. Па-першае, гэтае імя карысталася прызнаннем і папулярнасцю, яно магло прыцягнуць да сябе ўвагу глядачоў. Па-другое, адзін са стваральнікаў беларускага мастацкага кінематографіа Ю. Тарыч меў непасрэдыны вопыт супрацоўніцтва з гэтым артыстам. Вось чаму, калі ў 1926 годзе рыхтаваліся да здымкаў «Яго яснавільможнасць» (у аснову былі ўзяты рэальныя падзеі рэвалюцыйнай барацьбы працоўных Вільні), кіраўніцтва тагачаснага Белдзяржкіно звярнулася да Леаніда Міронавіча з прапановай сыраць... дзве ролі. Артыст даў згоду. Грымы паказалі дзівосны эфект.

Цікава, што артыст часамі абурася умовамі кіназдымак: ён, бывала, выходзіў на пляцоўку ў 7 гадзін раніцы, а камера пачынала працаваць толькі познім вечарам! Здаралася, у павільёнах было нуль градусаў па Цэльсію, а трэба было выглядаць бадзёрым...

А ў фільме «Яго яснавільможнасць» была і яшчэ адна складанасць: Леанідаў іграў равіна і губернатара фон Валя, ствараў розныя характары з адметнымі рысамі унутранага жыцця і знешняга аблічча.

Прэм'ера фільма адбылася 20 сакавіка 1928 года. Сцэнарысты В. Строева і С. Рашаль і рэжысёр Р. Рашаль вынеслі твор на суд грамадскасці. Дарэчы, ролі ў карціне ігралі і тая, гэтай вядомай акцёрка, як М. Чарнасаў (клоун у цырку) і М. Сісельнікава (прыёмная дачка равіна).

«Гвоздзі фільма — Леонід

Леонідов» — пісалі цэнтральныя газеты пра ролі фон Валя — хітрага жандара, чарнасоценца, фанабэрыстага і абмежаванага, і пра равіна, такеама зацятага ворага рэвалюцыянераў, драхлага старога, захавальніка законаў сваёй веры. Паводле вестак Усеаюнаўскай канторы па кінафотазнахарству і імпарту яны фільм «Яго яснавільможнасць» вытворчасці Белдзяржкіно з поспехам дэманстравалі ў Аўстрыі, ШВА, Германіі, Італі, Латвіі, Фінляндыі, Аргенціне і Уругваі.

Як і ў «Крылах халопа», Леанідаў адрознаваўся ўвагу да сваіх персанажаў. Вось фон Валя, зацянугны ў мундзір, непрыступны, з нафарбаванымі вусамі, асабіста прысутнічае ў турме пры экзекуцыі. Ён з асалядай назірае, як бізунцы са свістам упіваюцца ў голае цела. Гэта, адчуваецца, для яго лепшая музыка ў свеце! Усё больш энергічна ўзмахвае фон Валя рукою ўтакт бізунам. Так ён дырыжыруе катаваннем, якое для некаторых знявольненых анажца смяротным...

Есць у фільме «Яго яснавільможнасць» адна сцэна. Леанідаў-равін, стары, згорблены, з мёртвым вачыма, ледзь перастаўляючы ногі, набліжаецца да стала, за якім сядзіць... Леанідаў-губернатар — манументальны, самазадаволены салдафон. Гэта равін, нарэшце, рачкаўся прыёму ў губернатара, якога зараз будзе прасіць пра змякчэнне лёсу палітычных знявольненых, сярод якіх і яго прыёмная дачка. І па-чусе са здэклівай ухмылкай адкаж: «Нічога не магу зрабіць — закон-с. Вы ж самі законнік?» Так, равін прыкляў ужо рэвалюцыянераў, бо яны «адступнікі ад веры бацькоў сваіх». Перад намі два заўзятых прыхільнікі існаўчага ладу...

Пра гэтыя ролі народны артыст ССР Рыгор Пашаль успамінае так: «Гэта быў вобраз рэакцыі: рэакцыі ў мундзіры і рэакцыі ў рызе. У працэсе здымак Леонід

Міронавіч быў амаль падзіцячаму ішчаслівы ад таго, што «сустрэчаецца» сам з сабой, «спрачаецца» сам з сабой... Рэдка, вельмі рэдка выпадае нават выдатнаму акцёру стварыць у кіно таякі ролі, каб ад іх ён быў «амаль падзіцячаму ішчаслівы». З Л. М. Леанідавым гэта здарылася.

Можна многа гаварыць пра творчы ўклад Л. Леанідава, народнага артыста ССР, прафесара Дзяржаў-

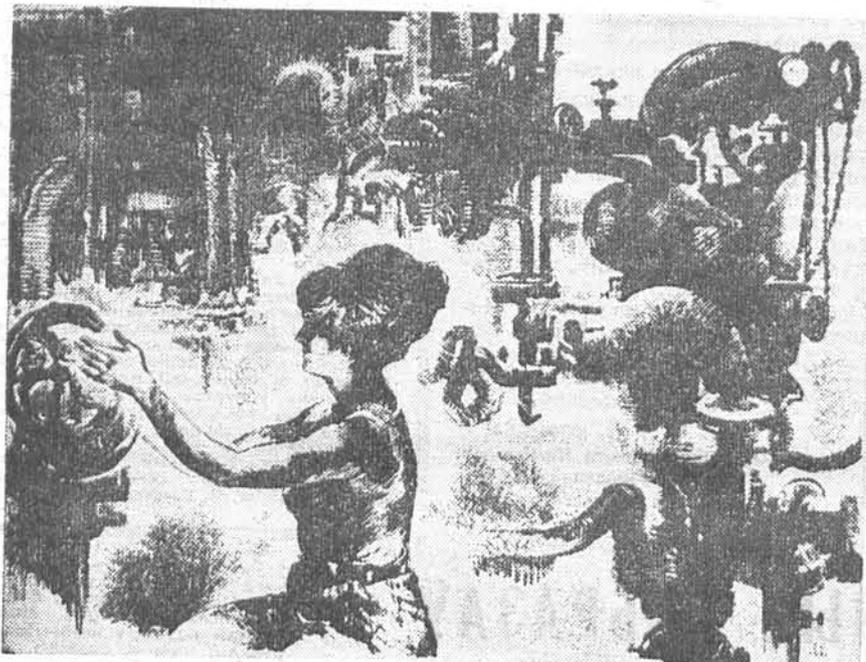

нага інстытута тэатральнага мастацтва імя А. Луначарскага, у развіццё беларускай сцэны і кіно. Напярэдадні вайны, снажам, у Беларусь прыбыў курс яго выхаванцаў, артыстаў драмы, спрод якіх быў і цяперашні народны артыст ССР Юген Палосін. Але фільм «Яго яснавільможнасць» — факт, які застаўся яркай старонкай у дзейнасці Леанідава-артыста, мастака патрабавальнага і удумлівага. Факт цікавы і своеасаблівы.

І. РЭЗНІК.
На здымках — Л. М. Леанідаў у сцэнах з фільма «Яго яснавільможнасць».

ТАБЕ ПЯЦІ-ГОДКА!

Гэтыя малюнкi, якія зрабіў С. Герус, — плён даўняга і трывалага захаплення мастака працоўным чодзвігам будаўнікоў і хімікаў Магілёўскага завода штучнага валакна

У НАШ ЧАС ад тэатральнага мастака паграбуецца не проста ствараць «асяроддзе», у якім дзейнічаюць персанажы п'есы, а перш за ўсё даць глядачу абагулены вобраз спектакля, раскрыць яго сацыяльны, маральны, філасофскі сэнс.

Барыс Герлаван працуе мастаком-пастаноўшчыкам у тэатры імя Янкі Купалы каля дзесяці гадоў. За гэты час ён аформіў трыццаць спектакляў. Спынімся на апошніх, найбольш значных яго работах.

У 1969 годзе на сцэне купалаўскага тэатра быў пастаўлены ў афармленні Б. Герлавана спектакль «Апошнія ахвяра» А. Астроўскага.

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА

ТВОРЦА І СЛУГА СПЕКТАКЛЯ

Самым значным, свежым і ўнутрана адпавядаючым п'есе Астроўскага ў задуме пастаноўшчыка (Ц. Кандрашоў) было імкненне паказаць эгаістычную сутнасць буржуазнага грамадства, абьякаваць акаляючых да чалавечага лёсу, да трагедыі Юліі Тугінай. Гэтае імкненне выразна і ненаўмысна са шчыmlівай іроніяй увасоблена ў заслоне, якая пачынае спектакль і суправаджае сцэнічнае дзеянне, выступаючы як бы прэлюдыяй да кожнай карціны. На белай заслоне — чорныя, размытыя мужыцкія і жаночыя сілуэты, раскіданы карты. Жыццё — пустая гульня...

Але наколькі выразна заслоне, настолькі ж нецікавыя і бяздзейныя астатнія дэкарацыі спектакля. І ў кватэры Тугінай, і ў доме Прыбыткава, і ў жытлі Дульчына — адзін і той жа белы заднік, той жа мінімум амаль аднолькавай мэблі, тая ж голая неабжытае сцэны. Гэтым нібыта надкрэсліваецца стандартнасць і абязлічанасць жыцця. Але ў гэтым наўмысленым падкрэслванні губляецца чалавечая рознасць герояў п'есы, канкрэтнасць і кантрастнасць іх густаў, характараў, імкненняў — усё, што складае шматобразны, непаўторны ў сваёй рэальнасці свет п'есы Астроўскага. Застаецца ідэя, застаецца схема, а плодзі няма. Пралікі рэжысёрскай задумы вызначылі і пралікі афармлення спектакля.

Адзін з цікавых спектакляў тэатра за апошнія гады — «Зацоканы апостал» А. Макаёнка. Тэатр (пастаноўшчык Б. Луцэнка) рашае п'есу як свтыкненне не столькі характараў, колькі розных жыццёвых пазіцый, імкненняў, робіць спробу на прыкладзе адной сям'і паказаць усю фальш буржуазна-мяшчанскай маралі, унутранай несумяшчальнасці іх светапогляду і культуры.

У афармленні Герлавана фактычна няма прыкмет рэальнага побыту. Тэлефон, тэлевізар тут не столькі прадметы жыццёвай неабходнасці, колькі прыкметы эпохі. Усё астатняе носіць яшчэ меншы бытавы характар. Усю глыбіню сцэны запаўняюць вялізныя стэлажы з кнігамі ў манументальных пераплетках. У цэнтры, на заднім плане — лясвіцы, якія ўтвараюць як бы вежу, акружаную з усіх бакоў кнігамі. Наверсе гэтай вежы — пляцоўка. Яна нагадвае капітанскі мосцік з унутральным глобусам. Ён нібыта штурвал карабля. Ля падножжа вежы, у нішы — статуя, амаль што копія радэнаўскага мыслцеля і крыху карыкатура. Жалезныя парэнчы аддзяляюць «жывую» прастору ад гэтага, нібы музейна-бібліятэчнага свету. Сэнс такога гледзельнага рашэння высвятляецца па ступова, па меры дзеяння. Задні — «інтэлектуальны» — план раскрываецца перад намі як шматзначны, паліфункцыянальны вобраз. Гэта — і прыстойны фасад, фарысейскае «свяцілішча» сучаснага вобразнага мяшчанства, і — нешта, зусім чужое яго рэальнаму шгодзённаму жыццю: нездарма жалезныя парэнчы з'яўляюцца як бы бар'ерам несумяшчальнасці, аддзяляюць яго ад «жылой» прасторы сцэны. У той жа час — гэта свет, у якім Мальш, галоўны герой п'есы, жыве адзіна сапраўдным жыццём, адкуль ён робіць свае набегі ў «дарослы» свет. Гэта для Мальша як бы вежа са славовай косяці (вежа з кніг, крэпасць з кніг). Гэта — і карабель, на якім ён капітан, на якім Мальш адпраўляецца ў свой паход за сваім задатым руном — за ісцінай. І ўсё ж канфлікт п'есы — не толькі канфлікт светапоглядаў, але і канфлікт характараў, канфлікт асоб. У спектаклі гэта апошняе прыглушана. Адпаведна ў афармленні знікла рэальная абстаноўка рэальна-

га буржуазнага дома, сучаснай мяшчанскай сям'і — паказу таго, чым жывуць і дыхаюць дарослыя і супраць чаго паўстае Мальш. Цяжка ў нечым абвінавачваць мастака, але ў пранікнёнай вернасці задуме рэжысёра — і сіла і вядомая «аднабаковасць» афармлення спектакля.

«Безыменная зорка» М. Себасцяна — адзін з апошніх спектакляў тэатра — класіка сусветнай драматургіі. Гэтую п'есу можна ставіць і як паэтычную трагедыю, і як псіхалагічную драму, і як сацыяльную сатыру, і як філасофскую містэрыю, і як сімвалічны гратэск, і нават як лірычную трагікамедыю.

Але гэтал «неакрэсленасць» якраз і патрабуе акрэсленасці выбару.

І хоць афармленне «Безыменнай зоркі» зроблена з фантазіяй, ні малодму рэжысёру А. Андрасіку, ні мастаку Б. Герлавану не ўдалося знайсці вобразнага і вопкавага рашэння спектакля, які распаўся і таму не адбыўся.

Лепшай працай Б. Герлавана стала «Раскіданае гняздо».

«Раскіданае гняздо» ставілі раней то як бытавую п'есу, то як сацыяльна-гістарычную драму. У гэтым спектаклі (пастаноўшчык Б. Луцэнка) п'еса Купалы раскрыта ў сваім больш глыбокім, больш спецыфічным пласце — як паэтычная містэрыя, філасофская паэтычная трагедыя аб «лёсе чалавечым, лёсе народным». І не толькі аб гэтым. Гэта яшчэ і спектакль пра шляхі, на якіх асоба шукае свабоду для сябе і людзей, аб бязлітаснай правядцы жыццём правільнасці, перспектывнасці гэтых шляхоў.

Побыт у гэтым спектаклі, як і ў купалаўскай п'есе — толькі гадмоцкі гісторыі.

Задні фон сцэны — згушчаная да матэрыяльнасці непраглядная цёмра. Такой бывае ноч перад досвіткам. Часам гэты фон высвечваецца, і тады глядач бачыць дзіўныя нішы-клеткі з кратамі на вокнах.

У цэнтры сцэны — хата, праўдзівей кажучы, — «сімвал» хаты. Бакавыя сцены з грубым бярвенняў. Падлога — з масіўных, трывалых дошак. Небагата, тапорнай работы будова.

У канцы першай карціны, калі хата будзе разбурана панскімі халуямі і павесіцца, даведзены да адчаю, бацька сямейства — Лявон, на сцэне — ужо да канца спектакля — застаюцца толькі голы памост і дарогі, што разбягаюцца ад яго ва ўсе бакі. На канаце павісне ў чалавечы рост распяцце. Незвычайнае, здзіўляючай выразнасці распяцце. Прыдарожны Хрыстос з тых, якія сустракаюцца толькі ў беларускім народным мастацтве, сялянскі Хрыстос. З вузлаватым змардавана-жылістым целам і рукамі-граблямі.

У гэтым спектаклі Барыс Герлаван дасягае адзінства выяўлення і выразнага вырашэння, атмасферы і сэнсу. Падначальнае задуме рэжысёра і пранікнёнае мастацкае ўжыванне ў яго, умненне быць адначасова і выканаўцам, і актыўным творцам у рамках задумы пастаноўшчыка — таксама, як актёр стварае ў «прапануемых акалічнасцях» п'есы. — неад'емная рыса Герлавана. Есць у яго і іншыя рысы, неабходныя для мастака сучаснага тэатра: падначальнае выяўленчых сродкаў задачам выразнасці, імкненне да скупасці, лапідарнасці паказу; імкненне ўстаць над побытам і паглядзець на яго не проста з боку, а зверху. Хочацца верыць, што гэтыя рысы знойдуць далейшае развіццё ў творчасці мастака.

Валерый ХАДАНОВІЧ.

«БАЛГАРСКІЯ ПАКУТНІЦЫ»

Кожны раз, праходзячы па залах Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, міжволі становішся сведкай вялікай увагі, наведвальнікаў да карціны К. Макоўскага «Балгарскія пакутніцы».

Каля пяцісот гадоў балгары цяраплі жорсткае турэцкае ярмо, здэкі, знявагу нацыянальнай годнасці. І вось у красавіку 1876 года ў Балгарыі ўспыхнула паўстанне. У гэты час мастак К. Макоўскі вяртаўся з Егіпта праз Балгарыю. Створаная ім у 1877 годзе карціна «Балгарскія пакутніцы» ў значнай ступені сведчыла аб настроях не толькі самога мастака, але і перадавай рускай інтэлігенцыі, якая выступала ў абарону зняволеных славянскіх народаў. Побач з раманам І. Тургенева «Напярэдадні», які выйшаў у свет у 1860 годзе, перакладамі А. Майкава пазіі паўднёвых славян і музыкой П. Чайкоўскага, многімі творамі рускіх мастакоў, пісьменнікаў гэтае палаго сведчыць аб тым спачуванні, з якім рускі народ сачыў за нацыянальна-вызваленчай барацьбой паўднёваславянскіх народаў супраць турэцкага ярма. У вершы «Кракот у Віндзоры» І. Тургенеў заклімаў ганьбай правіцеляў Англіі, якія патуралі турэцкім разбойнікам. «Балгарскія агіднасці, — пісаў ён неўзабаве пасля падаўлення паўстання 1876 года, — зняважылі ва мне гуманнае пачуццё. Яны толькі і жыўць ва мне, і калі гэтаму нельга дапамагчы, інакш як вайной, ну дык вайна!»

Упершыню карціна з'явілася на акадэмічнай выстаўцы ў Пецярбургу ў пачатку 1877 года і неўзабаве пасля пачатку руска-турэцкай вайны асобна экспанавалася ў карысць Таварыства Чырвонага Крыжа. У сваім аглядае вядомы рускі крытык У. Стасаў пісаў: «...карціна п. Макоўскага навісана з такім бляскам, з такім цікавым каларытам, што іншыя прызнаюць — гэта наогул лепшая карціна гэтага жывалісца».

Карціна прасякнута пратэстам супраць гвалту, які чыніць захопнікі, пабудавана на кантрастным паказе асноўных персанажаў зняважаных,

катаваных, безабаронных балгарскіх жанчын і турэцкіх янычараў, якія зганьбілі злчынствамі памяшканне старажытнага хрысціянскага храма. Каларыт карціны, пабудаваны на супастаўленні чырванавата-карычневых трывожных таноў і асветленых ружова-шэрых месц на сценах і падлозе, узмацняе ўражанне напружанага дзеяння, усхваляванасці, трагічнай развязкі. Нягледзячы на некаторую долю акадэмічнай умоўнасці і ідэалізацыю жаночых вобразоў, карціна выклікае глыбокае спачуванне да трагедыі зняволенага народа.

Стварэнню карціны папярэднічала напружаная падрыхтоўчая работа, аб чым сведчыць малюнак, поасякнуты драматычным гучаннем, які захоўваецца ў Траццякоўскай галерэі.

Цікавы далейшы лёс гэтага твора. Пасля выстаўкі ў карысць Таварыства Чырвонага Крыжа карціна ў 1878 годзе выстаўлялася на сусветнай выстаўцы ў Парыжы, затым перайшла ва ўласнасць нейкага Мацвеева. У 1882 годзе карціна выстаўлялася на Сусветнай выстаўцы ў Маскве. Пасля 1882 года лёс твора доўгі час заставаўся невядомым. Толькі ў 1930 годзе карціна К. Макоўскага была знойдзена ў Маскоўскім антыкварыяце. Відаць, пасля смерці апошняга ўладальніка яна паступіла туды, які многія рэчы іншых калекцыянераў. Незадоўга да Вялікай Айчыннай вайны ў антыкварыяце яе набыў маскоўскі інжынер Г. Ароніч, ад якога яна ў 1950 г. трапіла ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР.

Калі ў 1960 годзе ў нашай краіне святкавалася 80-я гадавіна вызвалення Балгарыі ад турэцкай залежнасці, у Сафіі была арганізавана выстаўка твораў рускіх і румынскіх мастакоў, прысвечаная руска-турэцкай вайне 1877—1878 гадоў. На ёй экспанавалася каляровая рэпрадукцыя карціны, зробленая ў Мінску балгарскімі спецыялістамі. Балгарскія кінематаграфісты здымалі карціну для спецыяльнага фільма, прысвечанага непарушнай дружбе балгарскага і рускага народаў.

Р. БАДЗІН.

У рэдакцыю газеты «Літаратура і мастацтва» звярнулася студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна Алена Панкратава: «Мы часта сустракаемся з драматычнымі артыстамі рэспублікі ў якасці выканаўцаў ролей у радыёспектаклях. Хацелася б прачытаць пра спецыфіку выступлення артыста перад мікрафонам, пра асаблівасці работы над вобразам у творы, адрасаваным слухачам». Адказвае чытачу дыктар Беларускага радыё А. Каламінская.

РОЛІ ВЫКОНВАЛІ...

ТЭАТРАЛЬНЫ АКЦЁР выступае па радыё... Ён загадзя атрымаў ад рэжысёра тэкст апавядання або верша, рыхтаваў, рэпетыраваў, шукаў інтанацыйныя фарбы, каб раскрыць сутнасць літаратурнага твора. І вось настае адказны дзень, калі акцёр «выходзіць у эфір». Тут ужо на дубль на «перачытку» разлічваць нельга. Перадача ўспрымаецца радыёслухачом у тую ж секунду.

Хваліванне перад мікрафонам... У кожнага свае ўспаміны. Віктар Тарасаў нежэ расказаў:

— Першая сустрэча з мікрафонам у мяне адбылася на другім курсе тэатральнага інстытута. Педагог Барыс Якаўлевіч Вішкароў прынес на заняткі магнітафон. Усе запісаліся, хваліваліся, стараліся. Але самае дзіўнае: пачалі праслухоўваць запіс — і не пазнаем галасы! Ні свае, ні таварышаў. Цікава! Вось з таго часу нежэ страшнавата падыходзіць да мікрафона. Затое цяпер пазнаю акцёраў і дыктараў па галасах з першага слова ў эфіры...

Віктара Тарасава радыёслухачы ведаюць як таленавітага чытальніка і выканаўцу многіх ролей — у радыёспектаклях «Трывожнае шчасце» І. Шамякіна, «Людзі на балоце» І. Мележа, «Векапомныя дні» М. Лынькова і многіх іншых. У радыёролях В. Тарасава прываблівае разнастайная, жывая інтанацыя, дакладна перададзены ўнутраны настрой героя, выразная думка, якасць нараджае ў выканаўцу непасрэдную эмоцыю. Голас акцёра на дзіва радыёфанічны. Мяккі, багаты абертанамі, ён можа быць то лірычна-ўзвышаным, то паюнацку рамантычным, то супакоена-мудрым. І кожны раз па-чалавечы шчыры.

Тое ж адчуваеш у яго і тады, калі артыст выступае перад мікрафонам у радыёварыянтах гатовых тэатральных спектакляў. Напрыклад, хікматаўскі «Дзівак» у пастановаў Б. Эрмана на акадэмічнай сцэне. Хто слухаў яго ў эфіры, той, мабыць, захапляўся хвалоўчай драматычнай гісторыяй жыцця і змангані за чалавечы гонар сумленнага грамадзяніна Ахмеда Рыза. Яго паядынак з Раджэббеймам (Б. Уладзімірскі), Ніхаль (З. Браварская) і Абдурахманам (А. Мілавану) не мог не закрануць нашых пачуццяў, бо ў гэтым канфлікце трымцела і дэралівалася яркімі фарбамі дапытлівая і сталая думка аўтара, пісьменніка-камуніста: патрэбна мужнасць і самаахварны подзвіг, каб адстойваць свае перакананні перад зграйай заўзятых рэацыянераў, паслугачоў капіталу. Без плакатнай прасталінейнасці, шчыра і натуральна жыве гэтай думкай герой спектакля ў выкананні В. Тарасава.

А колькі напружанай працы вымагае ад акцёра мікрафон! Каб дасягнуць таго эфекта, аб якім мы толькі што гаварылі ў сувязі з «Дзіваком», артыст нават робіцца аналітыкам, скурупаўдзіна правярае кожную рэпліку, кожную паўзу. У студыі — цішыня. Пакуль гаворыць іншы, ты маўчыш, нельга варухнуцца, перасунуць паперу, папрасіць у калегі аловак, спытаць рэжысёра: «Дзе запіс сцэны. І дыбы чуць «гук», пабочны «шэпт» ці «ўздых» трапіць на стужку. Засяроджанасць, засяроджанасць... Ды раптам высветлілася, што стужка была з бракам, што музыка «не кладецца» на тэкст — і пачынаў усе спачатку! Акцёр павінен мабілізавацца і з ходу зноў паглядзець у эмоцыі, якія толькі што бралі яго сэрца цалкам, злавалася, вычарпалі дарэшткі згас духоўных сіл.

Як і ў кіно, на радыё, бывае, спачатку запісваюць фінальныя эпізоды спектакля, а пасля пачатак п'есы. Здраецца, што асобныя сцэны, зафіксаваныя ў розныя часы, маніруюцца ў адну перадачу. Тады шукаецца адзіная танальнасць. І гэта часам вымагае новага перазапісу. Такім чынам, акцёр драмы даводзіцца па некалькі разоў «абкатаць» тэкст. Крый божа, каб ён не надакучыў, бо тады загучыць механічны паўтор знямага, астынуць пачуцці!

Мабыць, слухачы памятаюць, што ў тым жа «Трывожным шчасці» або ў «Векапомных днях», дзе занятыя вялікія калектывы выканаўцаў, радыёхвалі перадаюць непасрэды напад пачуццяў, якімі жывуць героі. Вобраз, створаны драматычным акцёрам перад мікрафонам, — спецыфічны. Арсенал выяўленчых сродкаў — мова і маўчанне. З гэтага арсенала фарміруецца характар, індывідуальны, жывы, канкрэтны.

Творчы працэс стварэння такога вобраза вымагае высокай прафесійнай адказнасці. І драматычныя артысты ахвотна, са шчырым творчым імпульсам ідуць на рэпетыцыі, на запіс спектакляў і літаратурна-мастацкіх перадач. Бывае, што сыгранае імі перад мікрафонам набывае рысы завершанага артыстычнага твора: паслухайце казкі ў выкананні Л. Ржэцкай або С. Станюты, вершы, што чытаюцца П. Дубацькім ці Г. Талкачовай, выступленні ў сатырычных канцэртах Л. Давідовіч і Г. Аўсяннікава. Тое,

што адбываецца на радыё, часта ляжыць па-за межамі тэатральных магчымасцей, парушае «амплуа» акцёра, пашырае яго рэпертуар. Мне асабіста здаецца, што гэта ў сваю чаргу адбываецца і на выступленнях на сцэне. Трэнаж, скіраваны на тое, каб праз мову і толькі праз мову перадаць усю глыбіню вобраза, яго псіхалагічную «таямніцу», матывы ўчынкаў і ход разважанняў, карысныя драматычнаму артысту.

Спецыфіку залы радыётэатра можна вызначыць і так: слухач павінен адчуваць сябе ўдзельнікам творчага працэсу. А для гэтага неабходна разбудзіць яго фантазію, выклікаць асацыятыўныя эмоцыі. Тады ён павярнуць у чалавеча, які дзейнічае недзе побач.

Гэта ўмее рабіць, скажам, купалец Барыс Уладзімірскі. Радыё для яго — «велізарная школа мастацтва». Многія творы пасля першай публікацыі або адрозу са стала пісьменніка трапляюць у рэдакцыю літаратурна-драматычных перадач, і Б. Уладзімірскі заўсёды тут жаданы выканаўца.

Так было з раманам І. Мележа «Людзі на балоце». У радыёспектаклі па гэтым творы артыст з вялікім поспехам выканаў ролю Яўхіма. Пасля быў створаны спектакль купалаўцаў таксама з удзелам В. Уладзімірскага. Ад радыёвобраза да тэатральнага ўвасаблення той жа ролі — шлях арыгінальны і плённы. Акцёр глыбока, праўдзіва выконвае ролю Яўхіма на тэатральнай сцэне. Унутраная маштабнасць, умёнае выйсці за рамкі тэксту, даць уяўленне пра падводную плынь думкі і пачуцця, — вось што называюць і потым «перадачу» сцэнічнаму вобразу В. Уладзімірскі ля мікрафона.

Нярэдка ў час запісу ў акцёра з'яўляецца раптам свежая і нечаканая эмоцыя, узнікае новае ўражанне ад ігры партнёра. Імпровізуі, шукай і знаходзь ітосцы! Імгненна, чакаць няма калі! Бо мікрафон — гэта і глядач, і партнёр, і слухач, і суб'яднік. Ён — стымул творчага пошуку, вока і уха, патэнцыяльна крыніца рэакцыі з «залы». Імя якой — мільён радыёслухачоў...

Зразумела, слухачы па радыё спектакль або літаратурную кампазіцыю, мы ўспрымаем твор як нешта цэласнае — з музычным афармленнем, гукавымі і шумавымі эфэнтамі, з каментарыямі «ад аўтара». Лепшы выпадак — той, калі слухач «не заўважае» выканаўцаў пасабкоў, не думае аб тым, што вось акцёр Н. Вядатна пераўвасобіўся. Радыётэатр заклікае прымунаць верніць у аднаведнасць таго, што гучыць у эфіры, у праўду жыцця, па-мастацку асэнсаванага і адностраванага ў формах, уласцівых радыё. Прынамсі, у лепшых пастановах.

Найбольш каштоўныя запісы захоўваюцца ў фондах радыё. І з нягам часу і слухачы, і самі выканаўцы зноў і зноў могуць паслухаць спектакль мінулых гадоў, нават пагартань знаёмы твор у жывым гучанні чалавечых галасоў і страдэй. Гэта таксама наш скарб. Ні нічо, ні тэлебачанне не мае такога багацця — радыёбачанне абергае галасы (і вобразы) В. Платонава, А. Ільінскага, У. Дзязюкі і Г. Глебава, першыя рэплікі шэдэўраў сцэнічнага мастацтва («Паўлінкі» і «Хто смяецца апошнім», напрыклад).

Мне асабіста даводзіцца зблізку назіраць той творчы працэс, вышкім якога бывае новы арыгінальны вобраз, спектакль. Не перабольшу, калі скажу, што сярод іх бываюць і ўнікальныя з'явы. Удзячныя пісьмы слухачоў з усёй рэспублікі сведчаць аб тым, што артыст, выступаючы перад мікрафонам, набывае надзвычай вялікую аўдыторыю. Да яго прыслухоўваюцца, з яго дапамогай адкрываюць для сябе характэрны літаратуры і адлюстраванага ёю жыцця мільёны. Таму, калі я і мае калегі гаворым: «Ролі ў спектаклі выконвалі...», нам часта хочацца, каб і слухач адчуў павягу і падзяку артыстам за іх карысную і сапраўды творчую працу.

Ада КАЛАМІНСКАЯ.

«СВІЦЯЗЬ» НА КОНКУРСЕ ЛЕПШЫХ

У Маскве, на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі СССР, на яе самай прыгожай і самай «музычнай» плошчы з вялікім поспехам праходзяць творчыя справаздачы ўдзельнікаў агляду-конкурсу самадзейных ансамбляў песні і танца саюзных рэспублік, які праводзяць Міністэрства культуры і ВДНГ СССР.

Ужо выступілі калектывы Малавіі і Расійскай Федэрацыі, а дзямі ў барацьбу за дыпломы і медалі ўступіў прадстаўнік мастацкай самадзейнасці Беларускай ССР — народны ансамбль песні і танца «Свіцязь» Навагрудскага раённага дома

культуры Гродзенскай вобласці (мастацкі кіраўнік Е. Шафарэвіч).

Была паказана яркая, самабытная праграма, якая складаецца з лепшых нумароў вялікага рэпертуару, сабранага ансамблем за сем гадоў існавання.

З вялікім уздымам былі выкананы песні І. Лучанка — «Ён нарадзіўся вясной» (вершы А. Чапурова), «Песня дружбы» К. Паплаўскага (вершы А. Грачанікава), «Ой, зайграйце, музыкі» А. Шыдлоўскага, якімі адкрыўся гэты па-сапраўднаму святочны канцэрт.

Асабліва запомніліся салісткі

хору Валянціна Раманюк, Людміла Гірэс і Галіна Сухапар.

Вельмі прыемнае ўражанне пакінуў хор ансамбля і асабліва — выступленні жаночай групы, якая выканала песні кампазітара М. Наско, і мужчынскай групы хору, што натхнёна праспявала «Партызанскую паходную» (музыка Ул. Алоўнікава, вершы К. Кірэенкі).

Шырока і рознахарактарна была прадстаўлена харэаграфічная частка конкурснай праграмы (кіраўнік танцавальнай групы А. Крайні, пастаноўшчык танцаў І. Хвораст).

Усе танцы — і вясёлы, поўны народнага гумару «Мікіта»,

і тэмпераментны «Крыжачок», і поўны грацыі «Дзявочы карагод», і польскі танец «Траяк», — выконваліся, як прынята гаварыць, з поўнай аддачай.

Вялікая ўдача ансамбля — фінал праграмы. Ён цалкам быў прысвечаны роднаму краю, возера «Свіцязь» і слаўным працаўнікам раёна. Вакальна-харэаграфічную карцінку «Свіцязь» і песню «Свіцязьская вадзіца» (песня напісана ўдзельнікам ансамбля А. Шафарэвічам) выдатна выканалі ўдзельнікі творчай справаздачы.

Нельга змоўчаць аб аркестры ансамбля, невялікім па складу, але вельмі сыграным (кіраў-

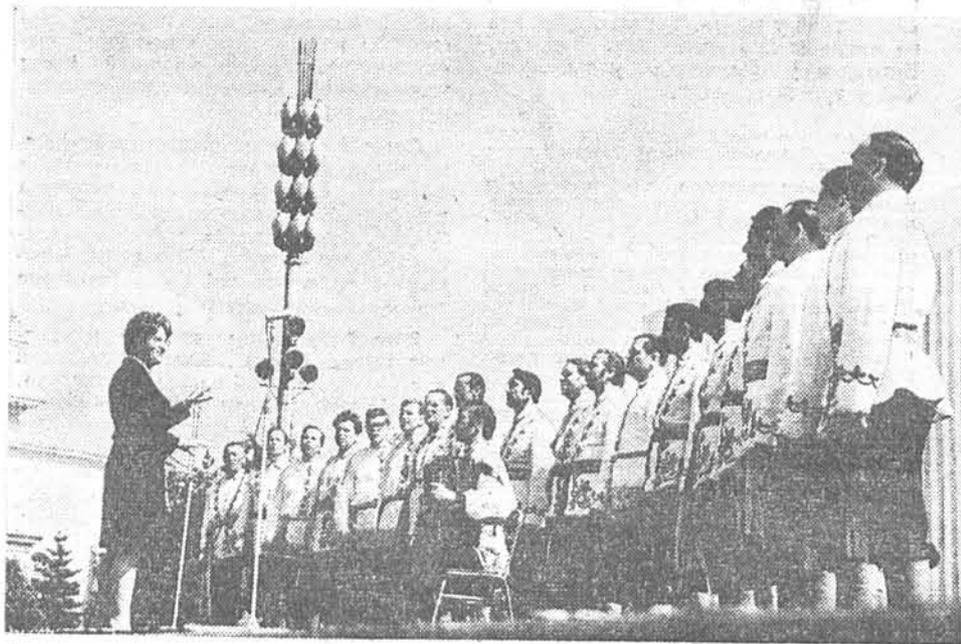
нік В. Кручкоў), і аб народных беларускіх касцюмах, якія з вялікім густам выкананы па эскізах мастака Л. Баразны.

Ансамбль даў некалькі канцэртаў на ВДНГ і ў маскоўскіх парках, і ўсюды яму спадарожнічаў поспех.

Усесаюзнае радыё і Цэнтральнае тэлебачанне запісалі лепшыя нумары канцэрта для перадачы па першай праграме.

Барацьба за дыпломы Галоўнага камітэта ВДНГ СССР, залатыя, сярэбраныя і бронзавыя медалі будзе праходзіць усё лета. Восенню журы падведзе вынікі конкурсу і вызначыць пераможцаў.

В. БЕЛЯКОУ.

На здымках — выступае мужчынская група хору ансамбля «Свіцязь». Танцавальная група ансамбля выконвае танец «Мікіта».

Фота АСТАРА.

НАРОДНЫ ТЭАТР І ЯГО ПРАБЛЕМЫ

РАЗМОВА, якую пачала газета, ваіная і своечасовая. У мяне, праўда, невялікі ішчэ вопыт работы ў народным тэатры. Але вось пра што хацелася б пагаварыць.

Даўно вядомая ісціна: тэатр пачынаецца з вешалкі. Наш тэатр пачынаецца з апантанасці. «Ці любіце вы тэатр?» — такога пытання для калектыву не існуе: мы не можам жыць без тэатра.

Народны тэатр — гэта мноства яркіх творчых індывідуальнасцей, згуртаваных у калектыву нястрымным жаданнем любіць тэатр, неспці людзям разумнае, добрае, вечнае, адкрываючы і для сябе нязвяданае з кожнай новай п'есай. Народны тэатр — гэта другое прызвание: другая прафесія, без якой не могуць жыць людзі, што ўдзельнічаюць у ім. Вось такой высокай пробай вымяраецца якасць «залатой ружы» ў нашым тэатры, адным са старэйшых у рэспубліцы. Яму больш 30 гадоў. За тры дзесяцігоддзі на нашай сцэне пастаўлена каля 50 твораў рускай класічнай і зарубежнай драматургіі. У 1965 годзе калектыву паспяхова выступіў у Маскве на Усесаюзным фестывалі народных тэатраў, стаўшы яго лаўрэатам.

Народны тэатр — гэта перш за ўсё людзі, а яны ў нас цудоўныя. Пасля напружанага працоўнага дня ахвотна прыходзяць у тэатр. Часта адкладваюцца важныя сямейныя справы, а на рэпетыцыю прыбягаюць, не паспеўшы нават паесці. Іншым разам адмаўляюцца ад паходу ў кінатэатр, а на рэпетыцыі з'яўляюцца. Апантанасць — істотная рыса ўдзельнікаў народнага тэатра. Калі дадаць да гэтага пастаянны пошук новага (і ў

кантэксте п'есы, і ў акцёрскай выразнасці, і ў сцэнічным увасабленні), нязгасную захопленасць работай, то гэтыя якасці і будуць галоўнымі ў нашым калектыве.

А будні народнага — гэта рэпетыцыі амаль што да поўначы, спектаклі ў суботу і нядзелю, занятыя святочныя дні, рэквізіт «у складчыну» (часам), ігра ў сваіх уласных касцюмах (што зробіш, не заўсёды нас падтрымліваюць у выдатках так, як

хацелася б. — цяжкасць нумар адзін). Але ўсё гэта ўспрымасца як нейкая дробязь, калі надыходзіць доўгачаканая прэм'ера. Акцёры, якія некалькі гадзін назад тлумачылі тэатру Піфагора або асіціравалі пры складанай аперацыі ў балніцы, шылі шыкоўныя спадніцы нашым модніцам, выносяць на сцэну цяplo сваіх сэрцаў, увасабленае ў думкі, пачуцці, паводзіны, характары герояў. Вось гэтае пераўвасабленне, на мой погляд, і нараджае шчодрасць чалавечай душы; аб чым так хораша і пераканана, як мне здалася, пісала ў сваім артыкуле І. Матросова.

Неяк на адной з апошніх рэпетыцый я задаў акцёрам два пытанні: як тэатр пашырае ваш круггляд? Як дапамагае жыць, працаваць? Адказы былі самыя нечаканыя. Нагадаю некаторыя з іх.

А. САКАЛОУ, падпалкоўнік у адстаўцы:

— Тэатр зрабіў мяне добрым. І дні не пражыву без нашага калектыву, задыхнуся.

В. СМІРНОУ, напітан:

— Па-першае, адкрыў у сабе здольнасць разумець кожнага чалавека... Гэта пасля таго, як сыграў Скварца ў «Ленінградскім праспекце» І. Штока. І па-другое, не паверыць, але спектакль «Бабскае царства» С. Костава дапамог усталяваць спакой у маёй сям'і.

С. ШЫРГАНОВА, выкладчык гісторыі школы № 27:

— Мае герані! — пакутліва і валявыя, мяккія і муж-

школьнікі старшых класаў, студэнты, маладыя воіны, рабочыя. Многа дзяўчат. А вось юнакі ідуць да нас чамусьці не вельмі ахвотна (цяжкасць нумар два). З навічкамі даводзіцца шмат працаваць і над сцэнічным майстэрствам, і над пастаноўкай голасу, а часам і над элементарнымі навыкамі выразнага чытання. (Гэта цяжкасць трэцяя).

Мяне кранае ў людзях бескарыслівае захопленне любімай справай. Паўтараю, бескарыслівае! Гэта таксама важна ў творчым працесе, калі акцёр стварае вобраз па загаду сэрца.

Захопленасць, апантанасць, імкненне ўвасобіць у вобразе перажытае самім акцёрам — усё гэта мне вельмі імплануе ў калектыве «карпаўцаў». Так любоўна называюць наш тэатр у горадзе, у аддзеле культуры. Мяне гэта ніколі не крыўдзіць, наадварот, радуе, бо калектыву трымаецца сваіх традыцый. А закладзеныя яны былі першым рэжысёрам і стваральнікам тэатра ішчэ ў 1934 годзе — Уладзімірам Карпавым. Вялікае яму дзякуй за добрых акцёраў, якіх ён выхаваў: Сакалова, Ільніцкіх, Ільніх, Смірнова, Шырганаву і іншых. Ветэраны чула і ўмела памагаюць моладзі і, мне, рэжысёру, які пачынае свой творчы шлях.

Як мы працуем? Перад тым, як ставіць той або іншы спектакль, калектыву абмяркоўваем: навошта мы бяром менавіта гэту п'есу? Што мы хочам сказаць гледачу? Якія думкі, пачуцці панясе ён з нашага спектакля? Звычайна размовы не абыходзяцца без спрэчак, у якіх абавязкова народзіцца ісціна. Гэтыя дыскусіі — самыя дарагія для мяне, бо яны дапамагаюць выявіць сацыяльную, ідэйную сутнасць

новага спектакля. Застаецца спрактыкавана зрабіць яго жыццёвым і тэатральным, а гэта ўжо нашы будні, нашы клопаты. Ідэйнасць жа спектакля — нашы карэнні.

Як прафесіянальны тэатр дапамагае народнаму? У Бабруйску два народныя тэатры і адзін прафесіянальны. Якая сувязь паміж імі? «Тры таполі на Плюшчысе». Сувязі амаль ніякай. Кожны жыве, працуе, радуецца сам па сабе. Вядома, мы бываем на ўсіх новых спектаклях прафесіяналаў, потым доўга і падрабязна гутарым у сваім калектыве, абмяркоўваючы ўбачанае. Вось, бадай, і ўсё. Да крыўднага мала, праўда?

Трэба было б, вядома, сур'ёзна падумаць над кантактамі, а пакуль што жывём, на жаль, як фірмы-канкурэнты, сяса паглядаючы адзін на аднаго. А думка пра сувязь прафесіяналаў і «народнікаў» сама па сабе цікавая, важная. Мы абавязкова падумаем над гэтым пытаннем...

Каб усе народныя тэатры працавалі добра, незалежна ад ведамаснай іх падпарадкаванасці, трэба, відав, нейкаму аднаму цэнтру ўзяць пад пільны нагляд нашу рэжысёрскую работу. Як мы шукаем новае ў сваёй рабоце, як шануем традыцыі нацыянальнага тэатра, лепшых рэжысёраў рэспублікі — гэтыя і іншыя творчыя пытанні жыцця нашых калектываў, на жаль, мала каго цікавяць. Мы рэдка збіраемся, рэдка гаворым па-шырасці, толькі нейкі пшчаслівы выпадак спрыяе паглядзець новы спектакль народнага нават у сваёй вобласці. Ды і вучыцца нам, рэжысёрам, таксама трэба...

Генадзь ТРАЦЬЯКОУ, рэжысёр народнага тэатра Дома афіцэраў г. Бабруйска.

ДРУГОЕ ПРЫЗВАННЕ

ня, якія любяць і ненавідзяць. А гэта ж само жыццё.

П. ЕСМАНСКАЯ, настаўніца:

— Багацей станаўлюся. Усё самае лепшае, атрыманае ў тэатры, імкнуся скарыстаць на ўроку, пасяць у дзіцячыя душы зерне чысціні, даброты.

І. ГАВАРОУСКАЯ, вучаніца 10-га класа:

— Тэатр дапамог знайсці сябе. Буду паступаць у тэатральнае вучылішча. Вучуся разумець чалавека! Падбаецца глядзець, як працуюць спрактыкаваныя акцёры нашага тэатра.

Ды і сапраўды, хіба не дапамагае тэатр С. Шырганавай, Н. Кавалерчык, Л. Герашчанка, Л. Ільной, Т. Гукавай, П. Есманскай у іх рабоце з дзецьмі і студэнтамі? А афіцэрам Шпітальніку, Доркіну, Смірнову ў выхаванні маладых салдат? Хіба не вучыць чולасці, дабраце медработнікаў А. Ільіна і А. Кузнецова? — Безумоўна!

З такімі людзьмі радасцю становіцца і мая работа. Дзеля гэтай радасці варта жыць. У тэатры шмат моладзі!

ПЕРАД агульнаадукацыйнай школы стаіць нялёгкай і пачэснай задачай — выхаваць кожнага вучня мастацкі адукаваным, прывіць любоў да музыкі.

З году ў год удасканальваюцца праграмы на спевах, з'явіліся метадычныя дапаможнікі, школьныя спеўнікі, падручнікі па спевах, былі ўведзены факультатывныя заняткі па музыцы ў 7—10 класах, павялічылася колькасць кваліфікаваных настаўнікаў спеваў з сярэдняй і вышэйшай адукацыяй. Школы пачалі забяспечвацца тэхнічнымі сродкамі: электрафонамі, камплектамі грампласцінак для развучвання песень на ўроках і ў пазакласнай рабоце, для слухання музыкі. У некаторых школах арганізаваны дзіцячы харавыя студыі, ансамблі песні і танцаў, розныя аркестры, нават сімфанічныя. Рэспубліканскія агляды школьнай мастацкай самадзейнасці паказалі, што ў многіх школах нашай рэспублікі хоры і аркестры значна павысілі выканаўчае майстэрства, палепшылі свой тэарэтычны круггляд.

Але поспехі ў музычным выхаванні вучняў агульнаадукацыйнай школы былі б значна лепшымі, калі б вучыцца і музычна-педагагічныя вучылішчы лепш рыхтавалі настаўнікаў спеваў.

Непадрыхтаванасць маладых настаўнікаў па метадыцы спеваў залежыць ад недасканаласці выкладання гэтага прадмета ў вучышчы.

Па існуючаму палажэнню, метадыцы па спевах і музыцы павінен мець вышэйшую педагагічную адукацыю, вышэйшую музычную і не менш дзесяцігоднюю стажу работы па спецыяльнасці ў агульнаадукацыйнай школе. Але такіх метадыстаў у нас у рэспубліцы адзіны. Не выпадкова, што гэты прадмет выкладаюць не зусім падрыхтаваныя педагогі, якія самі паграбуюць сістэматычнай дапамогі ад рэспубліканскага метадычнага кабінета і курсаў перападрыхтоўкі па спецыяльнасці ў Рэспубліканскім інстытуце ўдасканалення настаўнікаў.

Таму і атрымліваецца, што настаўнікі з вышэйшай адукацыяй пасля заканчэння факультэта пачатковых класаў на завочнаму навучанні не ўмеюць іграць на якім-небудзь музычным інструменце, не ведаюць праграмных песень і не могуць кваліфікавана правесці ўрок спеваў. Маладыя ж настаўнікі спеваў, якія закончылі музычныя вучылішчы па дырыжорска-харавому аддзяленню і па класу баяна, выдатна валодаюць інструментам, але зусім не ведаюць метадыкі спеваў у школе, яны нават не маюць уяўлення аб розных відах работы на ўроках спеваў, аб прыёмах выпрацоўкі строю ў класным спяванні і аб метадах навучання дзяцей малодшых класаў нотнай грамаце.

Ці могуць эфектыўна праходзіць заняткі па спевах і музыцы ў школах у цяперашні час, калі большасць сярэдніх і васьмігадовых школ не ўкамплектаваны кваліфікаванымі кадрамі, а ўрок спеваў праводзяць прадметнікі-сумяшчальнікі? Напрыклад, у Мінскай вобласці каля тысячы сярэдніх і васьмігадовых школ, і толькі

ў 256 з іх ёсць настаўнікі спеваў з музычнай адукацыяй. Такое ж становішча назіраецца амаль ва ўсіх абласцях рэспублікі.

Але нават і для гэтых настаўнікаў не ва ўсіх школах створаны элементарныя ўмовы для нармальнага правядзення ўрокаў: няма класаў спеваў, таму што некаторыя дырэктары лічаць гэты прадмет другарадным.

Выкладанне спеваў будзе паспяховым тады, калі фундамент музычнай

ХАЙ ЗАЎЖДЫ БУДЗЕ ПЕСНЯ

культуры змогуць заклаці ў вучышчы з першага класа, калі на працягу навучальнага года ўсе першакласнікі будуць развучаць музычныя сьпелы, ведаць ноты, змогуць сальфеджыраваць і спяваць па нотах са словамі знаёмых і незнаёмых невялікіх песенькі і выконваць іх на якім-небудзь дзіцячым музычным інструменце.

Але ў педвучылішчах нашай рэспублікі, акрамя Аршанскага, нездавальняюча пастаўлена навучанне музыцы. Будучыя настаўнікі пачатковых класаў не атрымліваюць неабходнай музычнай падрыхтоўкі, у большасці сваёй не валодаюць музычным інструментам, таму і не могуць выконваць праграмы па спевах нават у першым класе. Шматгадовыя назіранні паказалі, што з выпускнікоў Мінскага педвучылішча рэдка хто можа правесці ўрок спеваў з музыкай. І гэта не выпадкова: у педвучылішчы два гады навучаюць ігры на домры, а два гады — на баяне. Ці зможа навучэнец педвучылішча, незнаёмы раней з музыкай, авалодаць за чатыры гады іграй на двух музычных інструментах? Не! За два гады можна засвоіць толькі агульныя паняцці аб ігры на музычным інструменце, а практычных навыкаў набыць нельга.

Добрых высокакваліфікаваных настаўнікаў спеваў у музычных, метадычных і педагагічных адносінах рыхтуе Гродзенскае музпедвучылішча. Шкада, што ў невялікай колькасці дырэктар педвучылішча В. Іванковіч сумеў стварыць педагагічны калектыў энтузіястаў музычнага выхавання будучых настаўнікаў спеваў.

Вопытны педагог, складальнік «Метадыкі выкладання спеваў у школе», аўтар многіх дапаможнікаў па спевах А. Чопчыц з вялікім майстэрствам выкладае метадыку навучання дзяцей спевам.

Добра наладжана педпрактыка навучэнцаў ва ўсіх школах Гродна.

Гродзенскае музпедвучылішча прыстаецца аўтарытэтам не толькі ў Беларусі, але і ў іншых рэспубліках. Таму ў педвучылішчы кожны год вялікі наплыв абітурыентаў, з якіх адбіраюць больш падрыхтаваных у музычных адносінах.

Па спісу тыпавага абсталявання Міністэрства асветы БССР пачатковыя школы павінны мець акардэон і металафон, а з гэтымі інструментамі ў педвучылішчах будучых настаўнікаў не знаёмяць.

Вось чаму першачарговай задачай з'яўляецца аснашчэнне сельскіх пачатковых школ тэхнічнымі сродкамі па спевах і музыцы, павышэнне музычнай кваліфікацыі настаўнікаў на курсах перападрыхтоўкі і на курсах навучання ігры на музычных інструментах на базе музычных школ, на семінарах-практыкумах па спевах і пры рабоце жывых і студзёньскіх секцый настаўнікаў пачатковых класаў.

Пытанні эстэтычнага выхавання школьнікаў сродкамі музыкі і спявання таксама не занялі належнага месца ў рабоце рэспубліканскіх метадычных устаноў. Некалькі гадоў няма метадыста па музыцы і спевах у Рэспубліканскім інстытуце ўдасканалення настаўнікаў, што адмоўна адбілася на складанні тэматычных планаў месячных курсаў перападрыхтоўкі настаўнікаў для работы па новых праграмах. Напрыклад, у планах не знайшлі адлюстравання міжпрадметнай сувязі цыкла гуманітарных навук з музыкай, хаця школьнай праграмай гэтыя сувязі прадугледжаны.

У праграмах курсаў выхавацеляў школ-інтэрнатаў, груп прадоўжанага дня і школьных інтэрнатаў па развучванні на сьпелыя песні заплававана дзве гадзіны, за якія можна вывучыць не больш 4—5 песень. А выхавацелям жа, акрамя правядзення штодзённых вольных гадзін, патрэбны спецыяльныя песні, прысвечаныя гадзіне Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, Дню Савецкай Арміі, Міжнароднаму жаночаму дню, Дню Першага мая, Дню перамогі і г. д.

Вельмі мала адведзена часу на музыку для курсаў настаўнікаў пачатковых класаў (2 гадзіны) і для развучвання песень са старшымі піянерважатамі.

Многія школы рэспублікі маюць цікавы вопыт і дасягненні ў навучанні дзяцей ігры на розных дзіцячых музычных інструментах, а ў Мінскай вобласці ёсць багаты вопыт навучання настаўнікаў пачатковых класаў музыцы на трохтыднёвых курсах на базе музычных школ. Аднак, абагульніць гэты вопыт і распаўсюдзіць па ўсёй рэспубліцы ў рэспубліканскім метадычным кабінете не спяшаюцца.

Для паляпшэння класнай і пазакласнай работы па спевах і музыцы патрэбны зборнікі новых дзіцячых песень з акампанементам і без акампанемента з беларускім і рускім тэкстамі. Але і гэтых зборнікаў няма.

І. ПАПОУ,
загадчык кабінета музыкі і спеваў
Мінскага абласнога інстытута
удасканалення настаўнікаў,
заслужаны настаўнік БССР.

— ЯДВІГА ПЯТРОЎНА была і няхай застаецца нашым дэпутатам, — аднадушна значылі жыхары вёскі Чарневічы, калі зайшла гутарка аб вылучэнні кандыдата ў дэпутаты Лялюкінскага сельскага Савета Іўеўскага раёна.

У дзесяты раз Ядвізе Пятроўне Кіслай аказваюць аднавяскоўцы такі высокі давер.

Ядвіга з дзяцінства палюбіла кнігу. Бацька яе, каваль Пятрок, лічыўся не толькі майстрам на ўсю акругу, але і заўзятым кнігалюбом. Кузня тады ў вёсцы была самым шматлюдным месцам. Суды прыходзілі не толькі для таго, каб назубіць серп, падрамантаваць замок, зрабіць якую-небудзь рэч, але паслухаць расказы кавала аб героях грамадзянскай і Вялікай Айчыннай вайны. Яму самому не давалася ваяваць: быў стары. Пра подзвігі, героізм людзей ведаў з кнігі. І мог як ніхто іншы ў вёсцы раскажаць пра іх жыва, захапляюча. Калі ён пачаў дрэнна бачыць, не змог сам чытаць, то часта да позняй ночы чытала яму дачка. Да іх на агеньчык збіраліся і суседзі. Бывала, дастане хто цікавую кнігу, нясуць да Ядвігі, каб тая прачытала яе ўслых.

Больш за дваццаць гадоў таму ў вёсцы адкрылі бібліятэку. Загадваць ёю прызначылі Ядвігу. Тады

МЕСЦА Ў ЖЫЦЦІ

яшчэ не было ні памяшкання, ні вялікага выбару літаратуры — усяго толькі некалькі дзесяткаў кніг. Дзякуючы настойлівасці дзяўчыны за кароткі час бібліятэка стала месцам культурнага адпачынку калгаснікаў. Напэўна, пайшло ад бацькі, што яна таксама захапляюча і цікава расказвала пра кнігі. Як жывы ўставаў перад слухачамі героі твораў М. Горкага, А. Чэхава, М. Шолохава, А. Фадзеева. Са сваімі новымі чытачамі бібліятэкарка гутарыла сардэчна, па душах: даведвалася, што іх цікавіць, вучыла выбіраць патрэбную літаратуру. Яна прапаноўвала чытаць беларускія класікаў — Я. Купалу, Я. Коласа, раіла творы А. Пушкіна, М. Лермантава, савецкіх пісьменнікаў.

Цяпер не толькі ў вёсцы Чарневічы ўсе чытаюць кнігі, але за літаратурай суды прыходзяць з многіх суседніх населеных пунктаў. Ведаюць, што тут заўсёды знойдуць карысную кнігу. Дзесяткі людзей з вёскі скончылі школу і атрымалі сярэдняю спецыяльную або вышэйшую адукацыю. Яны ўсе з удзячнасцю адгукаюцца аб сваёй бібліятэкарцы, якая дапамагла атрымаць ім веды, выйсці на светлую дарогу.

Аднойчы падзялілася думкамі з ёй калгасніца Юзэфа Бутрым:

— Зайздросчу, хто вучыцца. Я б ахвотна села за парту, за кнігі, ды абзавалася дзяцямі.

— Вучыцца ніколі не позна, ды і трэба, — параіла Ядвіга Пятроўна, — можна завочна. А я вам дапамагу.

Жанчына паслухалася, паступіла ў Навагрудскі сельскагаспадарчы тэхнікум на завочнае аддзяленне. Паспяхова скончыла. Цяпер працуе загадчыцай вытворчага ўчастка ў родным калгасе «Зара».

Прыклад Юзэфы Бутрым перанялі дзесяткі чалавек, сталі настаўнікамі, аграномамі, інжынерамі.

Ядвіга Пятроўна дапамагае людзям не толькі духоўна расці, але і як выбранніца народа — добрай і канкрэтнай парадай. Напаткала няшчасце адзінокую жанчыну Л. Компэль. У яе згарэў хлеў, загінула карова. Першай адгукнулася на гора жанчыны дэпутат Ядвіга Пятроўна. Людзі дапамаглі ёй купіць карову, а калгас пабудаваў хлеў.

Ядвіга бяззменна ўзначальвае сельскі камітэт. І людзі да яе ідуць з рознымі пытаннямі, каб атрымаць будаўнічыя матэрыялы або аформіць паперы на пенсію, уладкаваць дзяцей у школу-інтэрнат. Нікога Ядвіга Пятроўна не пакіне без увагі, дапаможа.

Вядзецца вялікая работа за ўзорны парадак у вёсцы. У бібліятэцы выходзіць насценная газета «За здаровы быт». Яе выпускаюць члены сельскага камітэта разам са сваім старшынёй. Яны выносяць на суд грамадскасці дэбашыраў, п'яніц, гультаёў.

За работай, клопатамі прайшло нямала часу. Але яна па-ранейшаму працуе з маладым запалам.

Я. МАКОУСКІ.

г. п. Іўе.

УГОРАДЗЕ Салігорску нядаўна адбыўся традыцыйны конкурс эстраднай музыкі «Юнацтва Палесся» на приз «Палескі крышталі». У ім прымалі ўдзел прадстаўнікі Беларусі, Прыбалтыкі, Украіны і Расіі.

На здымку — пераможцы конкурсу ў сваім відзе — эстрадны аркестр палатка культуры «Беларусь-калій» горада Салігорска.

Фота А. ДУДКІНА.

Партрэт А. С. Пушкіна, выкананы мясцовымі ўмельцамі ў канцы XIX—пачатку XX стагоддзя ў вёсцы Копысь на Аршаншчыне. Цяпер ён захоўваецца ў Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі

У 1824 годзе Аляксандр Сяргеевіч Пушкін, вяртаючыся са ссылкі, на некаторы час затрымаўся ў Магілёве, дзе яму была наладжана ўрачыстая сустрэча. Пэту, відаць, і не падумала тады, што пройдзе гады і лёс многіх яго нашчадкаў будзе звязаны з гэтым краем.

З'яўленне прадстаўнікоў роду Пушкіных на Беларусі звязана з імем унучкі пэты Наталлі, старэйшай дачкі яго любімага сына Аляксандра, вядомага военачальніка, удзельніка баёў за вы-

су. Пастаянную ўвагу ўдзяляла выхаванню сваіх дзяцей. У вольны час разводзіла кветкі. Унучка пэты паважала і цаніла людзей працы. Яна лічыла, што гэтыя людзі бліжэй за ўсіх да праўды, бо праца рабіла іх незалежнымі і самастойнымі. У многіх сялян яна знаходзіла высокія душэўныя якасці. Наталля Аляксандраўна не цярпела людзей гультаяватых, п'яніц, карцёжнікаў. Аднойчы, убачыўшы кампанію высокапаступленых карцёжнікаў, яна

НАШЧАДКІ ПУШКІНА НА БЕЛАРУСІ

не вытрымала і з раздражненнем кінула: «Карцёжнічаюць замест таго, каб думаць пра лёс Расіі».

Памерла Наталля Аляксандраўна ў 1912 годзе, на 53-м годзе жыцця, ад запалення лёгкіх. Пахавана ў цэнтры вёскі Цялуша на Бабруйшчыне, за тры кіламетры ад маёнтка Варанцовых-Вельямінавых. Магіла яе захавалася да нашых дзён. Мясцовыя школьнікі старанна даглядаюць яе, кожную вясну высаджваюць кветкі.

Калі некалькі гадоў назад пачынаў збіраць матэрыял пра нашчадкаў А. С. Пушкіна на Беларусі, то застаў у жывых яшчэ людзей, якія асабіста ведалі Наталлю Аляксандраўну. Усе яны цёпла ўспаміналі яе, разказвалі аб многіх выпадках, калі яна прыходзіла на дапамогу сялянам. Адно гаварылі пра тое,

як з яе дапамогай адрамантавалі хату, другія былі ўдзячны за лякарствы, грэція—за добрую параду. Здаралася, што хто-небудзь з вясковых хлопчыкаў—свавольнікаў парэжа руку ці параніць нагу, то Наталля Аляксандраўна прамые рану, зробіць перавязку. Часам і парваную сарочку зашые гарэзе, каб не папала яму ад бацькоў, а, бывала, і падорыць што-небудзь.

Наталля Аляксандраўна была членам дабрадзейнага таварыства ў

звалю мясціны, звязаныя з імем вялікага пэты.

Да 30-х гадоў на Бабруйшчыне жыла таксама сям'я другой дачкі Наталлі Аляксандраўны—Марыі Паўлаўны Кліменка. Сама яна памерла ў 1931 годзе. Дзеці яе ўсе жывыя. Старэйшая дачка, Наталля Яўгенаўна, жыве ў Тбілісі, Ірына і Вольга—у Архангельску. Ірына Яўгенаўна Гішман працавала старшым выкладчыкам на кафедры замежных моў Архангельскага педагагічнага інстытута. Вольга Яўгенаўна Вусава стала настаўніцай. Сваю працоўную дзейнасць пачынала ў школах Бабруйска і Глускага раёнаў. Іх сёстры—Таццяна і Марына—жывуць у Маскве. Там жа працуе радыёжурналістам іх малодшы брат Сяргей Яўгенавіч Кліменка. У час вайны ахоўваў ён неба Масквы ад фашысцкіх сцяраватнікаў, у пасляваенныя гады закончыў інстытут замежных моў, свабодна валодае англійскай і японскай мовамі.

Усе нашчадкі Пушкіна цёпла адгукаюцца аб зямлі, на якой нарадзіліся і выраслі.

Аляксандр Усеваладавіч Калагрываў, унук Наталлі Аляксандраўны, старэйшы сын Софіі Паўлаўны, пісаў мне незадоўга да сваёй смерці: «Я вельмі люблю Бабруйск—мой родны горад». Сяргей Яўгенавіч Кліменка таксама напісаў, што яго да глыбіні сэрца хвалююць успаміны дзяцінства, звязаныя з Бабруйскам, з яго гістарычнай цягдэлю, Бярэзінай, паездкамі ў вёску Цялуша разам з маці на магілу бабулі.

Нашчадкі А. С. Пушкіна не рвуць сувязей з

Беларуссю. Неаднойчы прыязджаў у Бабруйск Аляксандр Усеваладавіч Калагрываў. У пачатку 50-х гадоў наведвала родныя мясціны праўнучка пэты Софія Паўлаўна Варанцова-Вельямінава. У 60-я гады прыязджала Вольга Яўгенаўна Вусава. Сваю любоў да беларускай зямлі яны перадаюць новым пакаленням. У 1970 годзе ў мяне гасціў Андрэй Калагрываў, прадстаўнік самага маладога пакалення роду Пушкіных, які спецыяльна прыехаў пазнаёміцца з мясцінамі, пра якія так многа чуў ад бабулі і бацькі.

Працоўныя Бабруйскага раёна шмат зрабілі для ўвекавечання памяці вялікага пэты. Яго імя прысвоена буйному калгасу. Пушкінскай назвалі бабруйчане адну з цэнтральных вуліц горада, якая працягнулася на некалькі кіламетраў.

Больш 70 гадоў з годнасцю носіць імя Аляксандра Пушкіна гарадская бібліятэка. У паўвекнае імя фонду прымаюць актыўны ўдзел нашчадкі пэты. У розны час чытачамі гэтай бібліятэкі былі вядомыя беларускія пісьменнікі М. Лынькоў, П. Галавач, Б. Мікуліч, В. Вітка, С. Грахоўскі, А. Зарыцкі і інш.

Імя А. С. Пушкіна прысвоена адной са старэйшых сярэдніх школ горада—школе № 3.

Увекавечанне працоўнымі Бабруйшчыны памяці А. С. Пушкіна ўспрымаецца як часцінка той вялікай любові, якую адчувае беларускі народ да генія рускай культуры.

Цімох ЛЯКУМОВІЧ, г. Бабруйск.

Давід СІМАНОВІЧ

ЗВАНЫ ГРАНАДЫ

Само яго імя гучыць як песня—Федэрыка Гарсія Лорка. І стала яго сімвалам іспанскай песні. Гарачай, як сонца над яго радзімай. Журботнай, як доля яго народа. Нясморанай і вольналюбивай, як пэтытва сэрца.

Прабитае фашысцкай куляй, яно спынілася ў пакутным для Іспаніі жніўні 1936 года. І яго б'ецца і заўжды будзе біцца ў романтичнай пэзіі, у песеннай драматургіі Федэрыка Гарсія Лорка.

Ён мог быць нашым сучаснікам. 5 чэрвеня 1973 года яму споўнілася б семдзесят пяць...

1. 31 снежня 1936 года

Машына спынілася каля манастырской брамы. З яе выйшаў чалавек у скураной куртцы і вялікім чорным берэце.

— Віва! — раздалася некалькі галасоў. — Віва Дуглас!

Прысутныя пазналі генерала. І ён, адказваючы ім, змахнуў берэт, скамечыў яго і запінаў у бяздонную кішэню курткі.

Вароты расчыніліся і, разам з усімі сустракаючымі, схавалі ў манастырскім двары генерала Дугласа, які прыхаў правесці свята з баявымі таварышамі.

Уласна ўсю гэтую задуму з Новым годам прыдумаў ён сам.

Хацелася забавіць хоць некалькі гадзін тых, хто амаль з самага пачатку фашысцкага мяцяжу не ведаў ні сну, ні спакою, рабіў гэта чатыры—пяць базых вылетаў у дзень, абараняючы мірных жыхароў Мадрыда і рызыкуючы кожны раз сустрэць смерць у навальнічным небе.

Калі гаварыць шчыра, і яму даўно ўжо не даводзілася сядзець за святочным сталом, бадай, з той минуты, як стаў ён генералам Дугласам.

Ён зайшоў у галоўную царкву старажытнага капуцынскага манастыра. Са згоды саміх капуцынаў, — усё ж такі вайна! — тут размяшчаліся байцы камуністычнай міліцыі. Статуі, лампы, кветкі, свечкі — усё засталася на сваіх месцах. Толькі да мармуровых ружовых ног мадонны нехта прымацаваў плакат: «Смерць фашыстам!».

Гучнае рэха вяртала галасы ў пустых сутарэннях манастыра. І гучала яно на дзвюх мовах.

Смуглявыя спрытныя Іспанцы да месца і не да месца тэмпераментна крычалі:

— Віва Русія!

За доўгія манастырскія сталы рассядзваліся не па-вайсковому марудна. Чакалі гасцей з Мадрыда. І спытацца не было куды, да Новага года заставаўся некалькі гадзін.

І ўсё ж у размовах і паводзінах людзей адчувалася вайна. Скрозь мірных слоў застолы раптам прарываліся трывожныя размовы пра мяцеж, пра фашыстаў, пра паветраныя баі, пра самалёты «I-16»...

Генерал разумее: як бы ён ні стараўся арганізаваць «перакур ад вайны» сабе і падначаленым, — час возьме сваё.

Добраахвотнікаў з Савецкага Саюза цёпла і ласкава акружалі Іспанцы.

Братэрства лётчыкаў двух народаў адчувалася на кожным кроку і ў Мадрыдзе, і тут, непадалёк ад сталіцы, у маленькім гарадку Алькала дэ-Энарэс, дзе чатырыста гадоў назад нарадзіўся найвялікшы Іспанец — Мігель Сервантэс.

Здавалася, не толькі дух яго яшчэ лунаў тут — у любы час маглі зайсці і сесці за стол Рыцар Сумнага Вобраза і яго верны зброяносец.

З маленькага аюнца генерал убачыў вузенькую рачулку Тахунню — прыток Тахо і падумаў, што можа адсюль глядзеў на яе Сервантэс.

Шкада, чытаў яго даўно, у дзяцінстве, а потым былі кнігі Горкага, Серрафімовіча, Шолахава. Але больш

даводзілася чытаць рапартаў ды загады. Нават дамоў на Замкавую вуліцу ў Віцебску прыносіў тое, што не паспяваў адолець у штабе.

Аму раптам да болю захацелася ўбачыць жонку і дачку — Розу і Леніну. І Тахуння за манастырскі сцяны ператварылася ў Дзвіну. Выраслі на яе пустынным беразе старыя віцебскія дамы. І ён, камбрыг Смушкевіч, стаў не ў манастырскі трапезнай, а там, у горадзе, якому аддаў лепшыя гады вайскай службы, дзе чуў словы падзякі ад самога наркома Варашылава, калі прыязджаў ён на вучэнні віцебскіх авіятараў.

Як там без яго брыгады? Хутка ёй дзесяць гадоў. І юбілей — без яго... Што ж, суды напасіўся сам. І за некалькі месяцаў, як у казцы, перажыў чарадзейны ператварэнні: да Масквы ляцеў камбрыг Віцебскай авіябрыгады Якаў Уладзіміравіч Смушкевіч, з Масквы да Парыжэ — нейкі камерсант у светлым касцюме, а на іспанскую зямлю сышоў генерал Дуглас.

Былі з ім разам таварышы-беларусы, лётчыкі з яго брыгады. Вось і сёння збіраюцца на навагоднюю вечару. За сталом ён скажа ім пра сваё галоўнае. Скажа пра тое, што неба над Мадрыдам цяпер, пасля двухмесячнай адчайнай смяротнай барацьбы, належыць нам.

Ён выцягнуў з верхняй кішэні курткі запісную кніжку, куды заносіў прыбыткі і выдаткі рэспубліканскіх ваенна-паветраных сіл. Прыбыткаў было больш. І ўсё ж...

Кніжка адкрылася на прозвішчы Хасэ Галарэ, зноў пагаджаючы пра тое, аб чым успаміналася з болам у сэрцы...

Гэта здарылася нядаўна. Хасэ пасадзіў самалёт на зямлю, захопленую ворагам. А праз дзень фашысты скінулі над Мадрыдам скрыню. У ёй быў пасечаны на часткі труп лётчыка і запіска: «Гэта падарунак камандуючаму паветранымі сіламі чырвоных, няхай

ведае, што чакае яго самога і яго бацькавікоў».

Хасэ Галарэ — гэтае імя прыдумаў сам генерал свайму выхаванцу па Віцебскай авіябрыгадзе Валодзею Бачарову.

Што скажа ён Валодзевай маці? Што скажа іншым мацярыкам, чые сыны ваююць за свабоду і шчасце Іспаніі? Ці зразумеюць іх сэрцы высокія словы аб дапамозе, аб абавязку, аб братняй салідарнасці? Павінны зразумець!

І сёння ён за сталом паўтарае тыя словы, якія надрукаваны ў «Правдзе»: «Працоўныя Савецкага Саюза выконваюць толькі свой абавязак, аказваючы пасільную дапамогу рэвалюцыйным масам Іспаніі. Яны ўсведамляюць, што вызваленне Іспаніі ад прыгнёту фашысцкіх рэакцыянераў не ёсць прыватная справа іспанцаў, а агульная справа ўсяго перадавога і прагрэсіўнага чалавецтва».

На драўлянай лаўцы ля сцяны сядзелі ў аб'ёмку два лётчыкі. Дуглас пазнаў іх. Гэта былі зусім юны Іспанец з Гранады Антоніо Рамэрас і Мікалай Ясыкін.

Сельскі хлопчык, выпускнік Віцебскага аэраклуба, Коля Ясыкін прышоў у вялікую авіяцыю па камсамольскай пуцёўцы. Генерал ведаў, што ў гэтага хлопца добрая памяць і глыбокія веды ў літаратуры.

— Севілля! Кардова! Гранада! — выкрыкваў, нібы баючыся, што яго спыняць, Антоніо.

— Віцебскі Магілёў! Мінск! — кідаў у адказ Мікалай. І можа таму, што пачуў слова Гранада, прачытаў свайму іспанскаму сябру радкі Святалова: Я хату покинуў, Пошол воеваць, Чоб зямлю в Гренаде Крестьянам отдалъ.

Ці разумее гэтыя словы Антоніо? Напэўна, разумее, бо кіраў у такт вершам. А потым раптам дастаў з-за пазухі танае выданне нейкай кніжкі і пачаў чытаць уголос па-іспанску.

Што гэта было, Дуглас не ведаў. Але ён чуў у меладычных і чаканых радках горыч і боль зямлі, на якую паклікаў яго інтэрнацыянальны абавязак камуніста. Ён чуў суровую песню краіны, якая прагне любові і свабоды.

Відаць, Мікалай спытаў у Антоніо пра аўтара.

— Генерал пачуў ужо знаёмае імя: — Федэрыка Гарсія Лорка!.

ДОМ НА ЎСКРАЙКУ ВЁСКИ

На адной з ціх вуліц вёскі Негіна стаіць дом. Нічым ён не адрозніваецца ад іншых. Але, калі вам давядзецца пабываць тут, абавязкова зайдзіце да былога настаўніка, цяпер пенсіянера Якава Сямёнавіча Чычаева. Гаспадар дома і яго жонка Любоў Антоўна будуць вельмі рады.

Тут жывуць людзі, улюбёныя ў прыроду — гэта адчуваеш адразу.

На сценах карціны—беластвольныя прыгажуні-бязрозкі, стромкія сосны, елачкі, занесеныя снегам, дарогі, што вядуць у родную вёску, вясёлыя рачулки, якія цякуць паблізу. Якаў Сямёнавіч «піша» тое, што бачыць. І за гэтым паўстае духоўны свет мастака-аматара, яго ўлюбёнасць у родны край.

Кватэра нагадвае сапраўдны салон бытаўкі. Вачэй нельга адвесці ад бліскучых, лёгкіх, вытанчаных шкатулак, што пераліваюцца ўсім колерамі вясёлкі — работы маладошага Чычаева, сына Аляксандра, выпускніка мастацкага вучылішча. Ён захапляецца вы-

рабамі з саломкі. Незвычайны матэрыял патрабуе асаблівай далікатнасці. У спрытных і разумных руках Аляксандра саломка ператвараецца ў прыгожыя рэчы.

Бацька і сын любяць блукаць па лесе... Адсюль «прыішлі» ў дом казачныя лісы, мядзведзі, ласі... Раўнадушнае вока, бадай, нікога не заўважыць у галінках, карэньчыках, а вось Якаў Сямёнавіч і Саша ўмеюць убачыць і звычайным невычайнае. Яны ведаюць, якую галінку трэба адрэзаць, якую крыху падцілаваць, каб сучок стаў падобным на жывёлу або чалавека, што застыў у нечаканай позе: дрывасек, які ўскінуў сякеру, баберына, якая выконвае прыгожы талец, стары з пашаком...

Стаіць на ўскрайку вёскі дом. Звычайны. Але заўсёды тут многалюдна, бо жывуць у ім даравітыя людзі. Прыязджайце — не пашкадуеце.

Г. ЗАХАРЭНКА.

Касцюковіцкі раён.

МУЗЫЧНАЕ ПАДАРОЖЖА

Учора ў Гомелі даў першы канцэрт сёлетага гастрольнага падарожжа па краіне Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР. Гамялячана добра ведаюць гэты калектыў і заўсёды праўляюць вялікую цікавасць да яго выступленняў. Не ўпершыню пабывае аркестр і ў Мазыры, Салігорску, Рэчыцы.

— Затое ў Чарнігаве, Палтаве, Харкаве і Данецку, — сказаў га-

лоўны дырыжор аркестра Юрый Яфімаў. — нашы артысты гастралююць упершыню. Аматыры музыкі гэтых украінскіх гарадоў пазнаёмяцца з сімфанічнымі творамі А. Туранкова, Ю. Семянякі, Я. Глебава і Г. Вагнера. Пасля мы выправімся на Стаўрапольшчыну і ў Краснадарскі край, наведваем курорты Паўночнага Каўказа. Асобнымі канцэртамі аркестра будуць

іграваць вядомыя дырыжоры Н. Рахлін, А. Лазараў, М. Янсана, салістамі выступяць лаўрэаты міжнародных конкурсаў Э. Вірсаладзе, А. Каган, народны артыст СССР П. Серабракоў, народны артыст БССР З. Бабій, заслужаная артыстка БССР Е. Эфрон і іншыя выканаўцы.

Гастрольны маршрут 73-га года Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР — адзін з самых разнастайных за ўсю гісторыю калектыву.

Р. ГЛАЙХ.

2. 5 чэрвеня 1973 года

«Дарагі сябра Антоніо!

Віншую з днём нараджэння твайго любімага паэта Федэрыка Лоркі! Цяпер, праз трыццаць сем гадоў пасля яго смерці і нашай з табой першай сустрэчы, я магу сказаць, што ён — і мой любімы паэт.

Перачытваю яго вершы, а многія я ведаю напаміць. — І, здаецца, што ў паэзіі Лоркі ёсць і маё жыццё з маркотамі і радасцямі, з баямі і перамогамі, любоўю і нянавісцю.

Разам з ім выходжу на балкон, з якога відаць не толькі вуліца—відаць уся Іспанія. А там жа — мая маладоць, мае сябры.

Яму споўнілася б семдзесят пяць! Але ён застаўся маладым, як Пушкін, як Лермантаў, маладзейшым за нас з табою цяперашніх. А яго вобраз, яго паэзія асвятлялі наша жыццё.

Вершы Лоркі былі са мною на Вялікай Айчыннай. І цяпер таксама выступаючы перад маладымі. — а мне часта даводзіцца гэта рабіць. — абавязкова прыводжу яго радкі. І ўяві сабе, нікога не здзіўляе, што палкоўнік у запасе, сівы валяк, чытае лірыку Іспанскага паэта.

Я ўпэўнены, што і ты ў Маскве з таго часу, як стаў грамадзянінам нашай краіны, не раз чытаў па-іспанску і па-руску сваім таварышам Лорку.

Памятаеш той навагодні вечар? Ну, вядома, не забыў, як у самы разгар прыехаў да нас Міхаіл Кальцоў. Як узрадаваўся генерал Дуглас — наш дарагі Якаў Уладзіміравіч. Як узрадаваліся мы ўсе. З якой горыччу расказаў нам Кальцоў, што фашысты забілі Лорку і ўтойваюць гэта ад народа. І потым мы ўсе ўсталі — рускія і іспанцы — і далі клятву адпомсціць за паэта.

І яшчэ памятаю, як сумна пад гітару вы спявалі вершы Лоркі.

У Іспаніі, напэўна, не святкуюць дзень яго нараджэння. Калі мы бачыліся нядаўна пасля твайго паездкі туды, ты сказаў: «Там у нас нявесела».

Жандармерия черная скочет, усев свой путь кострами, на которых поэзия гибнет, стройная и нагая...

Памятаеш, Кальцоў расказаў нам, што Лорка перад смерцю прачытаў

сэбрам п'есу «Дом Бернарды Альбы»? Дык вось у нас у Віцебску народны тэатр паказаў яе да юбілея паэта. Пастаноўшчык — выпускнік нашага Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Аляксандр Нісневіч. Рэжысёр-педагог — Мікалай Цішчакін. Мастак — Аляксандр Дасуіаў. А ролі сыгралі ў асноўным маладыя людзі, такія, якімі былі мы ў тым далёкім годзе. Гэта выкладчыкі Ніна Купрыянава і Надзея Баранова, аператар Югенія Маркіна, швачка Уладзіслава Казлоўская, работніца Ядвіга Пушко, культработнікі Раіса Рудякова і Тамара Собалева, рэгістратар Надзея Маскалёва і пенсіянерка Таццяна Капытава. Вядома, яны ніколі не бачылі Іспаніі. Яны толькі ведаюць яе па кнігах. Але яны любяць Лорку. І іх любоў я адчуў на спектаклі.

І зноў гучала для глядачоў і для мяне музыка Альбеніса, Тарага, Гранадаса.

І зноў я чуў голас Іспаніі, якая пакутуе ў няволі. Але і за турэмнымі кратамі б'ецца яе будучае, прачынаецца ў людзях магучая сіла свабоднага чалавека. Гэтую будучыню ведаў Лорка ў п'есах і вершах.

Колоколам Кордовы зорька рада, В колокола звонкие бей, Гренада.

Я спецыяльна перад прэм'ерай зноў прачытаў п'есу. Не буду пераказваць змест: ты яго добра ведаш. Але ў кнізе былі словы Лоркі, якія я перапісваю для цябе: «Тэатр — гэта школа слёз і смеху, гэта трыбуна, з якой можна свабодна выкрываць заганя аджыўшай або ілжывай маралі і растлумачваць на жывых прыкладах вечную непаўторнасць чалавечага пачуцця».

Дарагі Антоніо! Ці ёсць усё гэта ў спектаклі маіх землякоў — ніхай робіць вывад крытыкі!

Дарагі Антоніо! Ты ведаеш, я заўважыў здзіўнае супадзенне. Лорка прахыў столькі, колькі Пушкін. І роўна праз сто гадоў... І абодва нарадзіліся ў чэрвені... І абодва равеснікамі засталіся ў вяхах.

Яшчэ раз віншую з днём нараджэння вялікага паэта Іспаніі, нашага паэта Федэрыка Гарсіі Лоркі, і запрашаю цябе на 1000-гадовы юбілей нашага горада. Будзеш дарагім госцем у Віцебску. Абдымаю цябе. Твой Мікалай Яськін».

ФІЛАРМАНІСТЫ ЕДУЦЬ У РАЁН

Пад такой назвай у «Літаратуры і мастацтве» за 16 лютага гэтага года быў надрукаваны артыкул Л. Крушынскай. У ім ішла гаворка пра недахопы выязных калектываў артыстаў Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

На выступленне газеты адказвае дырэктар філармоніі Г. Загародні:

«Артыкул «Філарманісты едуць у раён» абмеркаваны на мастацкім саўвесе Беларускай дзяржаўнай філармоніі, агульных сходах эстраднага

бюро і канцэртна-лекцыйнага бюро. Крытыка ў адрас артыстаў эстрады і лекторыя прызнана правільнай і карыснай. Прыняты меры для ліквідацыі адзначаных у артыкуле недахопаў. Так, для інструментальнага ансамбля зроблены новыя аркестроўкі. Перагледжаны рэпертуар артыстаў размоўнага жанру. Усе лекцыі маладога музыкантаў А. Парэцкага абмяркоўваюцца мастацкім саўвесе бюро. Умацаваны склад гэтай лекцыйнай брыгады».

ЧАМУ НЕ ХАПАЕ КВЕТАК?

20 красавіка г. г. у «Літаратуры і мастацтве» быў змешчаны артыкул пад назвай «Арыфметыка кветак» — аб дрэнным забеспячэнні насельніцтва гарадоў рэспублікі кветкамі.

Артыкул быў дасланы ў Міністэрства жыллёва-камунальнай гаспадаркі БССР.

У сваім адказе ў рэдакцыю намеснік міністра Ул. Смірной паведаміў, што факты, пра якія гаворыцца ў артыкуле, маюць месца. Прынамсі, плошча мінскіх кветкавых аранжарэй складае ўсяго 15—16 працэнтаў плошчы, прадугледжанай мінімальнай нормай, і не забяспечвае патрэбы насельніцтва ў кветках. Асаблівы недахоп кветак у асенне-зімовы перыяд і ў святочныя дні.

Пляцігадовы план прадугледжвае ў рэспубліцы будаўніцтва аранжарэй агульнай плошчай 116 тыс. кв. м. Аранжарэй будуюцца ў Мінску, Гомелі, Гродна, Віцебску, Баранавічах і інш.

Пытанне аб будаўніцтве аранжарэй і аб паляпшэнні забеспячэння насельніцтва Мінска кветкамі будзе неўзабаве разгледжана на пасяджэнні гарвыканкома.

Аднак патрэбы насельніцтва ў кветках могуць быць забяспечаны толькі пры ўмове, што Дзяржплан БССР павялічыць патрэбныя капіталаўкладанні, а саўгасы, згодна з пастановай Савета Міністраў БССР, павялічаць вырошчванне кветак у сваіх гаспадарках.

ВІЦЕБСКАЕ МУЗЫЧНАЕ ВУЧЫЛІШЧА

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ НАВУЧЭНЦАЎ НА 1973-74 НАВУЧАЛЬНЫ ГОД

На першы курс дзённага аддзялення па спецыяльнасцях: фартэпіяна, струнныя інструменты (скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас); духавыя і ударныя інструменты (флейта, габой, кларнет, фэгот, труба, валторна, тромбон, туба, ударныя інструменты); народныя інструменты (баян, домра, балалайка, цымбалы, гітара, акарэон); спеваў, харавое дырыжыраванне, тэорыя музыкі.

На завочнае аддзяленне па спецыяльнасцях: фартэпіяна, струнныя інструменты, духавыя і ударныя інструменты, народныя інструменты, харавое дырыжыраванне.

Вучылішча рыхтуе выкладчыкаў дзіцячых музычных школ, артыстаў аркестра і хору, кіраўнікоў самадзейнага духавога аркестра, аркестра народных інструментаў, дырыжораў хору, выкладчыкаў спеваў у агульнаадукацыйнай школе.

У вучылішча прымаюць грамадзяне абодвух полаў да 30-гадовага ўзросту — на дзённае аддзяленне; на навучанне без адрыву ад вытворчасці — без абмежавання ўзросту, хто паспяхова здаў уступныя экзамены.

На дзённае і завочнае аддзяленні прыём на базе няпоўнай сярэдняй і сярэдняй школы.

На спецыяльнасць спеваў прыём з 17-гадовага ўзросту.

На завочнае аддзяленне прымаюцца толькі асобы, якія працуюць па спецыяльнасці.

Заявы аб прыёме падаюцца на імя дырэктара вучылішча з указаннем выбранай спецыяльнасці.

Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб адукацыі (арыгінал), медыцынская даведка (форма № 286), 4 фотакарткі (здымкі без галаўнога ўбору, памер 3x4 см.).

Асобы, якія паступаюць на завочнае аддзяленне, а таксама на дзённае аддзяленне, што маюць стаж працэнтнай работы не менш двух гадоў, пры падачы заявы прад'яўляюць выпіску з працоўнай кніжкі, завераную кіраўніком прадпрыемства або ўстановы, калгаснікі — выпіску з калгаснай кніжкі, завераную праўленнем калгаса.

Пасведчанне аб нараджэнні або пашпарт, ваенны білет або прыпісное пасведчанне (для ваеннаабавязаных і асоб прызыўнага ўзросту) прад'яўляецца асабіста.

Прыём заяў на дзённае і завочнае аддзяленні — з 1 чэрвеня па 5 ліпеня.

Уступныя экзамены на дзённае і завочнае аддзяленні — з 6 па 20 ліпеня.

Паступаючыя ў вучылішча на базе няпоўнай сярэдняй школы здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, рускай мове (дыктант), рускай мове і літаратуры (вусна);

на базе сярэдняй школы — па спецыяльнасці, рускай мове і літаратуры (сачыненне), гісторыі СССР (вусна);

Кансультацыі для паступаючых — па панядзелках, аўторках, чацвяргах і пятніцах з 10 да 17 гадзін. Яўка на экзамены — па выкліку вучылішча. Навучэнцы забяспечваюцца стыпендыяй на агульных падставах.

Адрас вучылішча: г. Віцебск, 26, вул. Савецкая, 23-а.

Нупрэі у добрым настроі крочыў па вуліцы. Нарэшце — адпачынак! Цэлы месяц на дачы... На душы было так лёгка, хоць у скокі пускаяся. Нупрэі насвістаў арыю Ленскага:

— Ах, Ольга, я тебя любил...

Арыя запомнілася яму з учарашняга вечара — быў у оперным. Сёння прачнуўся, і мелодыя сама прыйшла на памяць. Сеў за стол снедаць і ціхутка зацягнуў прыёмным тэларам:

— Ах, Ольга, я тебя любил...

Ажно жонка перастала завіхацца каля пліты і падзвона спытала:

— Гэта якая яшчэ Вольга? Можна тая, што на майскім банкеце насупраць сядзела? Я заўважыла, што ты вачэй з яе не зводзіў!

Нупрэі толькі рукой махнуў. Што яна разумее ў мастацтве!

Але і цяпер ішоў і на свістаў мелодыю, якая так спадабалася. Справы былі ўсе закончаны, заставалася толькі заказаць у транспартным агенстве грузавік, каб у гэтую ж нядзелю пераехаць на дачу.

У агенстве амаль нікога не было.

— Мне б «уазік» на нядзелю?—весела заярнуўся Нупрэі да касірка.

— Няма ні «уазікаў», ні «газікаў!» — адрэзала касірка.

— А калі папрасіць?

— Былі ўжо такія праціцелі. Ні з чым пайшлі.

— Та-ак, — сумна прачынуў Нупрэі і ціхенька заспяваў сваё: «Ах, Ольга, я тебя любил...»

І раптам...

Касірка ўзяла галаву і падхапіла:

— Тебе единой посвятил

Рассвет печальный жизни бурной...

Нупрэі ўзрадавана прачынуў:

— Желанный друг, сердечный друг...

— Приди, гриди,— перабіла касірка і на той жа ночце завіла: — У пятніцу... Давайце тры рублі!—... Песнярам можна!

Нупрэі імгненна выхапіў з кішэні грошы, падаў у акенца касі, касірка выпісала квіток, і ён выйшаў на вуліцу.

— Ну, што? — спынілі яго новыя наведвальнікі.

— Ды вось, выпісала. Ленскі дапамог...

Нупрэі імгненна выхапіў з кішэні грошы, падаў у акенца касі, касірка выпісала квіток, і ён выйшаў на вуліцу.

— Ці ж ГЭТА ІГРА? — Чалавек у пазалочаных акулерах сербануў глыток піва са шклянкі і паморшчыўся. — Не тое...

— Чаму, а мне падабаецца, — заярэчыў адзін з хлопцаў, якія сядзелі за столікам тэатральнага буфета.

— Таму, што вы, малады чалавек, прабачце, не бачылі сапраўд-

Лявон КУДЛА

най ігры. А я бачыў. Іграў з самым Качалавым Васілём Іванавічам на сцэне Маскоўскага мастацкага акадэмічнага тэатра.

Хлопцы з цікавасцю паглядзелі на яго.

— Вы акцёр?

— Спрабаваў у гэтым жанры, — адказаў абыйкава чалавек у пазалочаных акулерах і сербануў яшчэ глыток піва. — А Качалаў мяне павакаў. Сам вызначаў мне месца: гэтую ролю толькі Фёдар Іванавіч выканае. Прабачце, крыху не так: я тады малады быў, і ён называў мяне проста па-сяброўску — Фэдзя... Але...

— Што? — не дярпелася маладым тэатралам, бо празвінеў першы званок.

— Асечка атрымалася. Разышоўся я з Качалавым.

Фёдар Іванавіч прыгубіў шклянку.

— Вы, калі ласка, хутчэй раскажыце, а то антракт скончыцца.

— М-да, антракт. Ну так, было тое яшчэ да вайны. Ішоў спектакль з уяўляем Качалава і...маім. Поспех быў запіўнены. Але я падкачаў. Вынаваты быў не я, а...гэтае самае... шкоднае насякомае. Дробязь, а ледзь было не сарваў прадстаўленне. Вось як бывае на сцэне.

Фёдар Іванавіч зрабіў яшчэ глыток.

— Дык так, аб чым гэта я?..

— Аб насякомых...

— М-да, тых самых... Уявіце—сцэна. У глядзельнай зале сядзяць і на прыстаўных крэслах. Аншлаг. Я стаю амаль каля самай рампы. На мне рыцарскі шлем, латы. Мне не толькі варушыцца, вейкамі нельга лыгнуць. І раптам гэтае самае насякомае захапіла па карку. І адкуль іх прынесла? Ці то ў рыцарскіх доспехах пасяліліся, яшчэ з тых часоў, ці што? Стаю, як на гарачай патэльні, тузаюся, а публіка ў смех. Качалаў зірнуў на мяне так, што душа ў пяткі падалася. А ім, пачварам-насякомым, нічога. Жалыць, дярпення няма. Пацопваюся... Неяк дастаяў да канца сцэны. І як толькі заслона апусцілася, кінуўся за кулісы і скінуў чортавы латы. Сябры мае — статысты, такія ж як і я, студэнты вну (мы падзараблялі ў тэатры на харчы) — гавораць: «Фэдзя, Качалаў цябе шукае». Уявіў я сабе, што мяне чакае; і ходу з тэатра.

Завінеў другі званок.

— І на тым скончылася ваша тэатральная кар'ера?

— Можна сказаць, што так. Але слухайце далей. Праз некалькі дзён хлопцы ідуць атрымліваць ганарар. Клічуць і мяне. А чаго мне ісці? Пладзіць мне за што? Ледзь было не праваліў спектакль.

— А на ўсякі выпадак давай пойдзем.

Угаварылі мяне хлопцы.

— Ну, пойдзем, — кажу, — губляць мне няма чаго.

Прышлі. Мае сябры атрымалі грошы. Суя і свой нос у касу, называю прозвішча.

— Калі ласка, распісвайцеся, — кажа касірка.

Распісаўся. Атрымаў грошы. Прыемна, зразумела. Хлопцы таксама рады за мяне. А касірка паварочваецца:

— Тут вам яшчэ запісачка.

Узяў запіску. Ад самага Качалава. Прачытаў. Яшчэ большая крыўда на сябе вялікі артыст запрашаў на работу, а я чым за гэта аддзячыў. І сёння ішадую — пасаромеўся. А калі б пайшоў, магчыма, і заслужаным стаў...

Завінеў трэці званок. Фёдар Іванавіч устаў і, не дапіўшы свайго піва, пайшоў услед за моладзю ў глядзельную залу.

ПАЛЁТ НА ПАРНАС

І распластаўшыся, дарога
Ляціць у дрэвы, як тунель...
...Хмілее поўдзень і лаза,
І лезуць авадні пад коней.
Юрга Голуб,
«Дрэва навалыцы».

Хадзіць мне сорамна ў абозе,
Бо кружыць голаў славы хмель.
Хоць распластаўся на дарозе,
Ды ўсё ж лячу, нібы тунель.

Лячу ў яліну і ў сасонку,
Спялей аслеплага сляпня.
Прызнацца вам, залез спрасонку,
Не на Пегаса — пад каня.

Сулейман-Марыя ЛАПАЦЬ.

ПА СВЕТУ ДОБРА ПАХАДЗІЎШЫ...

САМЫ ЛЯНІВЫ

— Я гаварыў сёння з тваім настаўнікам. Том, і цяпер хачу задаць табе пытанне: хто самы лянівы ў вашым класе?

— Не ведаю, тата.

— Я дапамагу табе. Падумаў, калі дзяўчынкі і хлопчыкі чытаюць і пішуць, хто сядзіць і толькі назірае, як працуюць іншыя?

— Наш настаўнік, тата.

СПІ СПАКОЙНА

— Мама, я ніяк не магу зноў заснуць. Мне прымілася, што ў пакоі мыш.

— Няхай табе прысніцца яшчэ і кот. І спі спакойна.

ЯК НА ІГОЛКАХ

— Чаму ты не слухаеш наіх тлумачэнняў і сядзіш, як на іголках? — заярэчыла настаўніца да аднаго з вучняў. — Паўтары, на чым я спыніўся.

— Вы спыніліся на тым, што я сяджу, як на іголках.

ШЭПТАМ

— Макс, ты мыў рукі?
— Так, мама.
— А чаму я не чула?
— Я мыўся шэптам.

АДКУЛЬ УЗЯЦЬ НОГІ

— Ты зноў лёг у ложка з бруднымі нагамі?
— А скуль мне ўзяць іншыя?

МНЕ БЫЛО МЛОСНА:

вядома — хворы. У паліклініцы я чакаў сваёй чаргі на прыём да тэрапеўта. Сядзеў, чытаў. Раптам побач, цяжка сапучы, нехта грузна шлёпнуўся на крэсла.

— Значыць, я апошняга? — пачуўся маладжавы жаночы голас.

— Ну што ж, хоць тут во ціха пасядзім, адпачнем. А то носяцца людзі нямаведама чаго ў гэтым тлумным свеце, як ашалелыя, — во і сэрцы пападрывалі.

На гэтыя словы ніхто не адказаў. З мінуту было ціха. Мая суседка, схліўшы на бок галаву са стажком-шыньёнам, — любавалася фотаздымкам прыгожага маладога хлопца ў часопісе, які я чытаў. Навалілася на мяне плячом і быццам скамянела. Я хацеў асцярожна зрабіць ёй заўвагу, каб адсунулася, ды перадумаў: патрываю, абы не бубніла пад вухам.

— У нашым жыцці заўсёды так: што маем — не цэнім, што страцім — ішадзем, — жанчына ўздыхнула. Нібы падслухаўшы мае думкі, яна раптам тузанулася ўся, павярнулася да мяне. Я адчуў на сабе яе працяглы позірк. Суседка ўзна разлічвала на тое, каб завязаць размову. Але ў мяне зусім не было ахвоты пераліваць з пустога ў парожняе, і я толькі хмура кіўнуў.

— Што ні кажыце, а наша медыцына хілая вельмі... Вы не згодны? — ляскавала яна.

А. ПЯТРОВІЧ

Я прададзіў праз зубы штосьці няўцямае. Яна паглядзела на мяне, як на недарэку якога, незадаволена чмыхнула носам і адварнула. Пазірала на свае рукі з залатымі перацёнкамі на нульных пальцах, потым стала ўважліва разглядаць на сцяне стэнд «Як правільна харчавацца». Неўзабаве ёй надакучыў гэты занятак.

— Я ўжо не кажу пра той... Даруйце, страшна вымавіць гэтае слова. З тым увесь свет не можа справіцца. Дык жа нашы медыкі нават з нейкім нікчэмным грыпам не саўладаюць, — зноў сыманула яна скарагаворкаю. — Суседка майго, здаравілу, фізкультурніка, ледзь уратавалі — так скруціла гэтая пошасць.

Я падняў галаву.

— Чаго вы скрывіліся, малады чалавек?

— Ведаецца, так... так у носе заказытала...

— Ой, які далікатны! — На гэты раз жанчына ўспрывеціла мяне паблажлівай усмешкай. — У носе заказытала — дык пабялеў. А калі б што, не пры мне кажучы, сур'ёзнае?

Рукі ў мяне задрыжалі, на ілбе выступіў халодны пот.

— Даруйце, зараз во... От жа ліха, зараз во чхну на вас... грыпам...

Цяжка, нібы застагнала, зарыпела побач са мною крэсла, я ажмурыўся!...

Калі я, гучна чхнуўшы, расплошчыў вочы, жанчыны побач не было; стажок-шыньён тырчаў ужо каля дзвярэй урачэбнага кабінета. Адтуль чуліся з'едлівыя словы:

— У-у, вірус нікчэмны, яшчэ гізікі вырачыў. Нідзе ад вас, бескультурных хамаў, спакою няма!.. Чхне на мяне!.. Я табе чхну!

Я кіпеў ад гневу і абурэння. Мне хацелася прыпляскаць гэтую нахабніцу да ганебнага слупа, каб ніколі больш не парупілася ёй такая надакучлівасць. Але, каб не зняважыць сябе ўласнай непрыстойнасцю і пазбегнуць грубай ляянкі, я доўга выбіраў са свайго лексікона патрэбныя словы і нарэшце вымавіў:

— Даруйце, калі ласка.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар **Х. Д. ЖЫЧКА**.

Рэдакцыйная калегія: **З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДЭБРА-ЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.**